

จีนที่เข้ามาอยู่ในกรุงสยาม เป็นชนชาติที่มีจำนวนมาก ทั้งมีความเจริญรุ่งเรืองที่สุดในด้าน การค้าขายและได้รับสิทธิพิเศษ เขายอมรับจารีตประเพณีของชาวสยาม ประกอบกับนิสัย และขนบธรรมเนียมก็คล้ายกัน จึงดูเหมือนเขาจะได้รับสิทธิพิเศษและมีความเจริญรุ่งเรือง ต่อๆ ไป"²

จนเมื่อเสียกรุงครั้งที่ 2 พ่อค้าเกวียนชื่อจีนแจ่ง(คือแจ่งตามสำเนียงจีนกลางหรือ แจ่งแต้ ตามสำเนียงแต้จิ๋ว)ชื่อสิน ต่อมาเป็นเจ้าเมืองตาก ได้นำชาวไทยต่อสู้กับพม่า รวม อาณาจักรไทยขึ้นใหม่ เมื่อติดต่อกับจีนอื่นๆ แทนตนว่า "แจ่งกว้ออิง"(แจ่งวีรบุรุษของประเทศ)หรือ"แจ่งเจา"³ เรื่องของ ชุนหลวงตาก⁴ หรือ พระเจ้าตากสินนี้ ดิฉันเห็นว่าเป็น ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าจีนแจ่งเป็นเพียงคนแปลกหน้าในสังคมไทย หรือพูดเป็นทาง การสักหน่อยก็ว่า วีรบุรุษไทยเชื้อจีนคนนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าปราศจากรากฐานยาวนานของ สถานภาพชาวจีนในสังคมไทย และจำนวนชาวจีนที่เพิ่มปริมาณขึ้นเรื่อยๆ จนเกิดสังคมจีนที่ เป็นส่วนหนึ่งในสังคมไทย

เมื่อเข้าสู่สมัยรัตนโกสินทร์ เจ้ากับจีนยังมีสายสัมพันธ์ชัดเจน รัชกาลที่ 4 ทรงระบุ ว่า รัชกาลที่ 1 เป็นลูกครึ่งจีน มีแม่เป็นธิดาพ่อค้าจีนที่มั่งคั่ง ในทางการเมืองต่างประเทศ เพื่อการรับรองจากจีน จีนจึงรู้จักรัชกาลที่ 1 ในนาม"แจ่งหัว" รัชทายาทของ"แจ่งเจา" (พระเจ้าตาก)หลังจากนั้นในจดหมายเหตุของจีนกษัตริย์ไทยรัชกาลต่อๆ มาก็มีแจ่ง(หรือ แจ่ง)กันมาตลอด⁵

ขุนนางเองเป็นจีนก็มาก เช่น ตระกูลไกรฤกษ์ ต้นสกุลเป็นจีนฮกเกี้ยน แจ่มหลิม ชื่อ นายเร็ก สมัยพระเจ้าตาก รับราชการเป็น ขุนทองสี่อักษร สมัยรัชกาลที่ 1 ได้เป็นพระ ยายไกรโกษา นายเร็กเป็นพี่นายอิน นายอินนี้ เดิมทำการค้าไม่ได้รับราชการ มีสมญาว่า

² ปอล ซาเวียร์(แปล) ฟรังซัวส์ อังรี ตูรแปง(เขียน) ประวัติศาสตร์แห่งพระราชอาณาจักรสยาม กรมศิลปากรจัดพิมพ์ , 2530 หน้า 5

³ นิธิ เอียวศรีวงศ์ การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี สำนักพิมพ์มติชน , 2536(พิมพ์ครั้งที่ 2) หน้า 69-104)

⁴ เป็นคำเรียกพระเจ้าตากสิน ของลูกหลาน ดู ม.ล.ยิ่งศักดิ์ อิศรเสนา ประวัติเจ้าพระยาอรรณพพิพัฒน์(ม.ร.ว.เย็น อิศรเสนา) เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพพ.ศ.2484 อ้างจากฉบับพิมพ์ เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2525 สำนักพิมพ์บรรณกิจ หน้า 1

⁵ จี. วิลเลียม สกินเนอร์(เขียน) พรณี จิตรพลรักษ์และคณะ(แปล)ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (บรรณาธิการ)สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ , 2529 หน้า 18 และ หน้า 24

ว่าเจ้าสัวเตากะทะ ต่อมาได้บรรดาศักดิ์เป็น พระอินทอากร และพระยาอินทอากรตามลำดับ ท่านเป็นบิดาเจ้าจอมมารดาอำภา ซึ่งเป็นจีนแท้ เกิดในจีน มัดเท้าเล็กอย่างสตรีจีนมาไทยเมื่ออายุ 8 ขวบ พระอินทอากรได้ถวายตัวขอเข้ารับราชการเป็นละครรุ่นเล็กในวังหลวงหลังมาถึงไทยได้ 1-2 ปี ต่อมาได้เป็นเจ้าจอมที่รัชกาลที่ 2 โปรดจนทรงพระราชนิพนธ์ถึงว่า "สายหยุดพุดจีบจีน เจ้ามีสินพื้มีศักดิ์ ชาววังเขาซึ้งนัก แต่พี่รักเจ้าคนเดียว" ทั้งยังให้กำเนิดโอรสซึ่งเป็นต้นราชสกุล กบิตกถา และ ปราโมช ด้วย⁶

ชาวจีนเป็นทั้งพ่อค้าและขุนนางในเวลาเดียวกัน บางที่เป็นขุนนางสองอาณาจักรในคราวเดียวกันก็มี เช่น พระยาศรีราชากร ซึ่งเข้ามารับราชการในปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา และในช่วงรัชกาลที่ 1 และ 2 ของกรุงรัตนโกสินทร์ นอกจากเป็นพ่อค้าที่เข้ารับราชการจากฝ่ายไทยแล้ว ยังรับตำแหน่งบรรดาศักดิ์เป็น "ซุขอ่าง" หรือ "สมุหเทศาภิบาล" จากจีนด้วยในเวลาเดียวกัน พระยาศรีราชากรเป็นชาวแต้จิ๋ว มาจากชวเถา พากรรษาแซ่ "จู" มาเมืองไทยด้วยมี บุตร 6 คน บุตรคนโตรับราชการต่อได้เป็นพระยาสมบัติวาณิช บุตรที่เหลือกลับเมืองจีนทั้งหมด ต่อมาลูกหลานพระยาสมบัติวาณิช ได้รับพระราชทานนามสกุลว่า "สมบัติศิริ"⁷ และในปีที่ไทยส่งเรือไปจัมก้องจีนครั้งสุดท้าย (พ.ศ. 2396) นายท้ายเรือจัมก้อง คนหนึ่งคือ "อาเคี้ยน" มียศเป็นพระยาชาดก โดยที่มีตำแหน่งทางจีนเป็นนายอำเภอ⁸

ดิฉันพูดเรื่องคนจีนในไทยก่อน ทั้งที่ชื่อบทคือ "คนไทในจีน" เพราะเห็นว่า เรื่องคนจีนในไทย ทำให้เรื่อง คนไทในจีน เป็นปัญหาซ้อนแ่ง เป็นมายาภาพหลายชั้นที่ต้องค่อยๆ กระเทาะออกมาเสียก่อนจึงจะไปทำความเข้าใจเรื่อง "คนไทในจีน" ได้ชัดเจนขึ้น

จีนที่มาค้าขายในสมัยอยุธยาส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าจากกวางตุ้ง แรกๆ คงไม่คิดตั้งหลักแหล่ง เพราะมีภาษิตจีนที่ว่า "ห่างบ้านแค่ลิบเส้น อยู่เย็นหาเทียมไม้" แต่ความอ่อนปรนของราชสำนักที่ต้องพึ่งพานักการค้า ทำการค้าให้อยู่ชยาที่เป็นเมืองการค้ามานานนับตั้งแต่สมัยพระเจ้าทรงธรรมเป็นต้นมา โดยที่รักษาระบอบศักดินาเอาไว้ด้วย การอ่อนปรนดังกล่าวทำให้สมัยนั้นมีจีนอยู่ไม่น้อยที่สมัครใจตั้งรกรากอยู่ในไทย เพราะสามารถรับราชการเป็นพ่อค้าหลวง เป็นนายอากร แต่งงานกับหญิงไทย ตั้งชุมชนได้อย่างเสรี ประกอบด้วยคนอาชีพต่างๆ ทั้งข้าราชการที่มีความรู้ แพทย์ ช่างฝีมือ นักแสดง คนเลี้ยงหมู ชุมชนชาวจีนมีเสรีที่

⁶ ตะเกียงคู่ (นามแฝง) สายหยุดพุดจีบจีน สำนักพิมพ์หิณหยาง , 2534 หน้า 16-28

⁷ กฤษ สมบัติศิริ เจ๊กศักดินา สำนักพิมพ์แก้วประกาย , 2529 หน้า 30-31

⁸ วรศักดิ์ มัทธโนบล และสุภางค์ จันทวานิช (บรรณาธิการ) ชาวแต้จิ๋วในประเทศไทย และในภูมิภาคอื่นๆ สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2539 หน้า 54

ชุมชนชาวจีนมีเสรีที่จะตั้งขึ้นได้ทั้งนอกและในกำแพงเมือง ขณะที่ชาวต่างชาติอื่นๆ ต้องตั้งนอกกำแพงเมือง⁹ ลูกจีนที่เกิดขึ้นกับหญิงไทยแรกๆ ยังใช้แซ่อยู่ พอนานไปสองสามชั่วคนก็เลิกใช้แซ่ไป แต่ก็ยังรักษาความเป็นจีนไว้เพราะได้สิทธิพิเศษคือไม่ต้องเป็นไพร่ ทั้งภาษีรายหัวก็ยังต่ำกว่าพวกไพร่มาก¹⁰ จนเมื่อเลิกไพร่แล้ว ชาวจีนก็ยังตั้งชื่อจีนไว้ให้ลูกหลานและรักษาสัญชาติจีนไว้ เพราะทางการไม่เกณฑ์ทหารคนที่มีสัญชาติจีน¹¹

ครั้นถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์ แรงงานจีนหลังไหลเข้าสู่สยาม ทำให้มีชาวจีนอพยพเพิ่มขึ้นตามลำดับ จากปีละประมาณ 7,000 คนในปลายสมัยรัชกาลที่ 2 เป็นปีละประมาณ 15,000 คน ในปลายสมัยรัชกาลที่ 3¹² "เจ้า"กับ"จีน"ผสมกลมกลืนกัน จนศิลปวัฒนธรรมจีนปรากฏอย่างเด่นชัดในรัชกาลนี้ แม้การปราบอั้งยี่ในที่ต่างๆ จะเริ่มขึ้นอย่างดุเดือดในรัชกาลเดียวกัน แต่ราชสำนักก็แยกออกระหว่าง"จีนใน"ที่กลายเป็นไทยไปมากแล้วกับ"จีนนอก"ที่เพิ่งเข้ามา ความต้องการแรงงานจีน บวกกับในสมัยรัชกาลที่ 4 ทางจีนเกิดกบฏไต้หวันซึ่งมีศูนย์กลางที่กวางตุ้งทั้งยังเกิดภัยธรรมชาติ ชาวจีนจึงยังอพยพมายังสยามและบทบาทในสังคมไทยยิ่งเพิ่มขึ้น รัชกาลที่ 4 แม้จะทำสัญญาเบาริงยกเลิกการผูกขาดการค้า ซึ่งกระทบทั้งขุนนางไทยเชื้อสายจีนและพ่อค้าจีน และเลิกการส่งเครื่องบรรณาการไปประเทศจีน แต่เมื่อการค้าขยายตัว การบุกเบิกที่ดินเพื่อพืชเศรษฐกิจขยายตัว ความต้องการคนจีนยิ่งมาก และวัฒนธรรมจีนก็ยังมีบทบาท เช่น รัชกาลที่ 4 เองเป็นผู้ริเริ่มจัดพิธีงัดเด็กหลวงขึ้น โดยพระราชทานงานศพสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี พระราชมารดาของรัชกาลที่ 5 จึงเกิดพิธีงัดเด็กหลวงสืบมา¹³ เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ชาวจีนยังมีบทบาทมากขึ้น เพราะสามารถปรับตัวเป็นทั้งนายหน้าให้ทุนตะวันตก และเป็นคู่แข่งกับทุนตะวันตก ในเมืองชาวจีนเป็นพ่อค้าส่งออก พ่อค้าปลีก พ่อค้าย่อย พ่อค้าหาบเร่ ส่วนในชนบท ชาวจีนเป็นพ่อค้าคนกลางและพ่อค้าพืชไร่ เครื่องมือการค้าในขอบเขตทั่วประเทศล้วนอยู่ในมือชาวจีนเป็นสำคัญ¹⁴ ในสมัยนี้ แม้สมาคมลับของชาวจีนจะก่อปัญหา บางครั้งเป็นการจลาจล(พ.ศ.2432, 2438)

⁹ สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ อ้างแล้ว หน้า 12-15

¹⁰ ชาวแต้จิ๋วในประเทศไทยและในภูมิภาคอื่นๆ เดิมทีเจาซันฯ อ้างแล้ว หน้า 45

¹¹ เจ๊กศึกดินา อ้างแล้ว หน้า 96

¹² วอลเตอร์ เอฟ. เวลลา(เขียน) นิจ ทองโสภิต(แปล) แผ่นดินพระนั่งเกล้าฯ สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย , 2514 หน้า 50-51

¹³ สายหยุดพุดจีบจีน อ้างแล้ว หน้า 41-47

¹⁴ เต็ง ลุย เจิ้ง "บทบาททางเศรษฐกิจชาวจีนในประเทศไทย"ใน ชาวแต้จิ๋วในประเทศไทยและในภูมิภาคอื่นๆ เดิมทีเจาซันฯ อ้างแล้ว หน้า 47-52

และบางครั้งเป็นการนัดหยุดงานทั่วไปครั้งใหญ่(พ.ศ.2453) แต่รัชกาลที่ 5 ทรงวางตัวเป็นมิตรที่ดีของชาวจีนมาตลอด แม้การปฏิรูปการปกครองและการจัดเก็บภาษีจะเป็นการลดบทบาทเจ้าภาษีนายอากรลง แต่พระองค์ก็ทดแทนด้วยการให้บรรดาศักดิ์¹⁵ บทบาทชาวจีนค่อยเปลี่ยนไปสู่การเป็นจักรกลสำคัญของระบบเศรษฐกิจใหม่และการค้าเสรี ชาวจีนเข้ากุมเศรษฐกิจข้าว จนกล่าวกันว่า"เจ้าสัวหายใจเป็นโรงสี" ขณะนั้นเศรษฐกิจข้าวเป็นหัวใจสำคัญของประเทศ ในส่วนรัฐบาล การค้าข้าวเป็นที่มาของรายได้สำคัญจากภาษีการค้าและภาษีรายหัวที่เก็บจากชาวนา

บทบาททางเศรษฐกิจของชาวจีนที่เพิ่มขึ้น ทำให้บทบาททางการเมืองเพิ่มขึ้นด้วย ทั้งต่อประเทศจีนและประเทศสยาม แสดงออกผ่านหนังสือพิมพ์ของตน ชาวจีนกลายเป็นกลุ่มคนที่มีสิทธิมีเสียงมากขึ้นเรื่อยๆ จนรัชกาลที่ 6 ใช้นามปากกา "อัสวพาหุ" ประกาศว่า ชาวจีนคือ"ยิวแห่งบูรพาทิศ" บทความต่อต้านชาวจีนในนามปากกา"อัสวพาหุ"และ"รามจิตติ" ของพระองค์ถูกตอบโต้อย่างสม่ำเสมอ ผ่านหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เดลิเมล์ และ จีนโนสยามวารศัพท์¹⁶ ซึ่งพระองค์ได้เขียนบทความ"เมืองไทยจึ่งตื่นเกิด"ตอบโต้ว่า "ข้าพเจ้ารู้อยู่ดีแล้วว่าตัวข้าพเจ้าคงจะต้องเป็นเป้าสำหรับหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง..แต่ข้าพเจ้าอยากจะได้ใครขอให้ท่านผู้อ่านพิจารณาดูฐานะแห่งผู้ที่คัดค้านข้าพเจ้า ก่อนที่จะฟังความเห็นของเขานั้นโดยจริงจิง ข้าพเจ้าใคร่ขอว่าถ้อยคำของคนซึ่ง เป็นไทยโดยกำเนิด เป็นจีนโดยอาชิวะ เป็นอังกฤษโดยทะเบียนนั้น ควรผู้ที่ เป็นไทยแท้จริงจะต้องขึงน้ำหนัก และไตร่ตรองดูให้อ່องแก่ แล้วจึงค่อยเชื่อ" "ผู้ร่วมชาติของข้าพเจ้าไปเชื่อคนที่สามารถจะมีชาติได้ตั้ง 2 ชาติเป็นอย่างน้อย หรือบางที ก็ถึง 3 เช่นนี้ได้อย่างไรได้"และแสดงเจตนาของพระองค์ว่า"ปรารภนาจะลบล้างความหลงเชื่อว่าจีนเป็นส่วนหนึ่งแห่งชาติไทย"เน้นที่พวก"จีนแท้" "ข้าพเจ้ายังขอยืนยันว่า เขาเป็นชาวต่างชาติแท้จริงทั้งโดยกำเนิด โดยนิสัย โดยความเห็น โดยภาษา และในที่สุดโดยความสมัครใจของเขา" "การที่จะทำมิตรและทำกิจธุระกับจีนสักเท่าใดนั้นได้ทั้งสิ้น ตามความพอใจแห่งท่านเกิด แต่อย่าลืมตัวหลงคิดไปว่า จีนนั้นผิดกับชนชาติอื่นๆ ซึ่งเป็นชาวต่างประเทศ"สุดท้ายพระองค์ได้เรียกร้องให้คนไทยตื่นขึ้นมามีอำนาจในกิจกรรมทางเศรษฐกิจเอง เพื่อไม่ต้องพึ่งจีน¹⁷

¹⁵ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, คริส เบเกอร์ เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงฯ สำนักพิมพ์ ตรีสิน , 2539 หน้า 181-182

¹⁶ พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย(พ.ศ.2475-2488) สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย , 2520 หน้า 18-20

¹⁷ อัสวพาหุ เมืองไทยจึ่งตื่นเกิด สำนักพิมพ์ลายกนก ไม่ระบุปีที่พิมพ์

รัชกาลที่ 6 ด้านจีนอย่างแข็งขัน เพราะระยะหลังความภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ไทยของชาวจีนลดลงมาก ดังที่พระองค์กล่าวไว้ในบทความเดียวกัน "ไม่ควรถือเอาการอยู่ในบังคับใครเป็นหลักแสดงชาติแห่งบุคคล ต้องถือเอาภาษาเป็นใหญ่...นอกจากนี้ก็มีหลักเกณฑ์ได้อีกสถานหนึ่ง คือการที่จะตัดสินว่าผู้ใดเป็นชาติใดโดยแท้จริงนั้น ต้องพิจารณาว่าผู้นั้นมีความจงรักภักดีต่อใคร? ถ้าเขาจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม เขาจึงจะเป็นไทยแท้"

หลังปีพ.ศ. 2436 เป็นต้นมาหญิงชาวจีนได้รับอนุญาตจากรัฐบาลจีนให้อพยพตามสามีออกนอกประเทศได้ ชาวจีนในไทยจึงนิยมแต่งงานกับหญิงจีน หรือหญิงที่เป็นลูกจีนมากขึ้น เมื่อสังคมจีนชาวจีนมีขนาดใหญ่ขึ้นและสามารถคงความเป็นจีนให้สืบไปชั่วลูกหลาน กบฏไท่ผิงและการปฏิวัติซินไฮ่ในจีนยังกระตุ้นความคิดทางการเมืองและความคิดชาตินิยมของชาวจีนในไทยเพิ่มขึ้น ขณะที่บทบาททางเศรษฐกิจของชาวจีนเพิ่มสูง ทั้งยังแสดงออกซึ่งความเป็นอิสระทางการเมืองมากขึ้นเช่นนี้ รัฐบาลไทยจึงยอมไม่ได้ ในขณะเดียวกัน กลุ่มชนชั้นนำไทยก็ได้รับแนวคิดชาตินิยมจากตะวันตก และรวมถึงได้รับความรู้ใหม่จากตะวันตกที่ว่าในอดีตรบรพบุรุษของชนชาติไทยต้องขับเคี่ยวกับจีนมายาวนานจนต้องอพยพมาจากจีน ความแค้นใจต่อจีนจึงเพิ่มขึ้น¹⁸

รัชกาลที่ 7 กวีตักกับปัญหาชาวจีนเช่นกัน ดังที่ทรงมีพระราชบันทึกถึงพระยาภิรมย์ภักดี ฟรานซิส บี. แซร์ เมื่อปีพ.ศ. 2469 ว่า "ชาวจีนมีประโยชน์ในสยามอยู่มาก ในอดีตพวกเขาได้แต่งงานกับหญิงไทย และได้กลายเป็นพลเมืองสยามที่ดียิ่ง แต่นับเนื่องที่ได้เกิดการปฏิวัติในจีนขึ้น ก็เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมา ชนชั้นชาวจีนได้นำภรรยาจากเมืองจีน และมีเจตนาที่จะเป็นจีนต่อไป พวกเขาได้สร้างโรงเรียนขึ้นเพื่อสอนภาษาจีนแต่เพียงอย่างเดียว สภาพความยุ่งยากที่เกิดขึ้นนี้ เราจะสูญเสียแหล่งที่มาของพลเมืองที่ดีและซื่อสัตย์ไป พร้อมกันนั้นความคิดใหม่จากจีนที่แทรกแซงเข้ามาก็เป็นภัยที่ซ่อนตัวอยู่ มีบางสิ่งที่จะสามารถทำให้ชาวจีนกลายเป็นชาวสยามดังเช่นอดีตหรือไม่"¹⁹ ในปีพ.ศ. 2471 รัชกาลที่ 7 ได้เสด็จเยี่ยมโรงเรียนจีนอย่างเป็นทางการเวลานั้นมีโรงเรียนจีนในสยาม 188 โรงเรียน หลังจากนั้นรัฐบาลมีประกาศให้ครูโรงเรียนจีนต้องสอบภาษาไทย จนเป็นเหตุให้เกิดการปิดโรงเรียนจีนไปหลายแห่งเพราะทำตามเงื่อนไขไม่ได้แต่ถึงปีพ.ศ. 2476 ก็มีโรงเรียนจีนเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 271 โรงเรียน

¹⁸ สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ อ้างแล้ว หน้า 162-167

¹⁹ เออิจิ มูราซิม่า (เขียนและแปล) วรศักดิ์ มหัทธโนบล (แปลและบรรณาธิการ) การเมืองจีนสยาม , สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2539 หน้า 17

แต่การที่บทบาทสำคัญของชาวจีน เป็นบทบาททางการค้าข้าวส่งออก ซึ่งผูกพันกับเศรษฐกิจโลก ทำให้ชาวจีนประสบปัญหาครั้งสำคัญจากความตกต่ำของเศรษฐกิจโลก "เราทราบกันดีว่าความตกต่ำแห่งเศรษฐกิจทั่วโลก เป็นผลกระทบกระเทือนมาถึงความเป็นอยู่ในสยามไม่มากนักน้อย และเป็นเหตุให้ชาวอันเป็นสินค้าสำคัญยิ่งของเราต้องตกต่ำลง.... เมื่อ 15 ปีก่อน อะไรก็ไม่ขึ้นหน้าขึ้นตาเท่าที่เป็นพ่อค้าโรงสี บรรดาเจ้ตัวเก่าๆ เช่น หลวงอุดมฯ (อากรเต็ง ยี่ห่อกิมเซ่งหลี), พระพิศาลศุภผล (ยี่ห่อของหลีหรือที่เรียกว่าโรงสียี่สาน), พระยาโชฎิกราชเศรษฐี (มันเลาหะเศรษฐี ยี่ห่อเชียงกี) ล้วนเป็นผู้มีหลักฐานมั่นคง และมีโรงสีคนละหลายๆ โรง นับเป็นเศรษฐีของประเทศสยามได้ทุกคน ต่อมาในสมัยหลังมหาสงคราม²⁰ มีพ่อค้าสำคัญอีกคนหนึ่งคือหลีเต็กอ²¹ ยี่ห่อคุณเส็ง กล่าวกันว่า ภายหลังปีข้าวแพงพ.ศ. 2453 นายหลีเต็กอผู้นี้มีทรัพย์สินสมบัติทั้งสิ้น 7 ล้านบาท แต่ข้าพเจ้ามีความสนใจมากที่จะกล่าวว่า บัดนี้ท่านเจ้ตัวต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ได้เลิกล้มหรือหยุดทำการโรงสีเสียแล้วทุกคน โดยทุนรอนร้อยหรือไปในการค้าประเภทนี้ในชั่วเวลาไม่ถึง 20 ปี อย่างที่ไม่มีใครนึกฝันว่าจะเป็นไปได้....

โดยเหตุที่สินค้าข้าวเป็นประดุกเส้นเลือดใหญ่ของสยาม และสินค้าข้าวของเราได้เผชิญหน้ากับความเสื่อมเป็นลำดับมา จึงเป็นผลให้กระทบกระเทือนไปถึงวงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธกันอยู่ ผู้ที่เข้าชาตา رأىที่สุดก็คือชาวนา ถัดมาก็ความทรุดโทรมของการค้าขายทั่วไปภายในประเทศ และสุดท้ายก็คือ รัฐบาลซึ่งพบว่ารายได้ของประเทศได้พลอยสู่ความตกต่ำ จนร้อนถึงข้าราชการถูกตัดเงินเดือนเป็นอวสาน"²² ข้อเขียนในเครื่องหมายคำพูดข้างต้นนี้ พระยาศรารักษ์พิพัฒน์เขียนขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2474 ในบทความขนาดยาว "ชีวิตของประเทศ" ให้ภาพความเป็นไปในขณะนั้นได้ดี และทำให้มองเห็นได้ว่าสังคมชาวจีนที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยนั้นไม่อาจเป็นเอกเทศจากความเป็นไปทั้งของสังคมไทยและสังคมโลกได้

ชาวจีนสนับสนุนเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ. 2475 อย่างชัดเจน แต่ภายใต้การปกครองของคณะราษฎร โรงเรียนจีนก็ถูกเข้มงวดให้สอนภาษาไทยเป็นหลัก จะสอนภาษา

²⁰ สงครามโลกครั้งที่ 1

²¹ เดิมเป็นหลวงจิตรจางวานิช ต่อมาถูกถอดเพราะเป็นต้นเหตุที่ทำให้ธนาคารเงินสยามล้ม จนกระทบระบบการเงินอย่างกว้างขวางรวมถึงแบงก์สยามกัมมาจลก็พลอยเกือบล้มไปด้วย

²² "ศรทอง" (พระยาศรารักษ์พิพัฒน์ เลื่อน ศรารักษ์วานิช) ชีวิตของประเทศ โครงการต่ออายุหนังสือเก่า บริษัท 222 วิภาวดีจำกัด , 2538 หน้า 50-53

จีนได้ในฐานะเป็นภาษาต่างประเทศหนึ่ง เพียง 3 ปี (พ.ศ. 2476-2479) มีโรงเรียนจีนถูกปิดเพราะปฏิบัติผิดกฎหมายเป็นจำนวนถึง 79 โรง ซึ่งหลวงประดิษฐมนูธรรม ได้แถลงว่า "เมื่อชาวจีนอพยพลูกมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศสยาม ก็เป็นเรื่องของธรรมชาติที่ลูกหลานของคนเหล่านั้นจะได้รับพื้นฐานทางการศึกษา ที่จะทำให้พวกนี้มีคุณสมบัติทั้งทางด้านสังคมและการเมืองรวมทั้งความรับผิดชอบในฐานะลูกหลานของผืนแผ่นดินนี้"²³

ความจริงรัชกาลที่ 6 และ 7 เองก็มีเลือดจีนปนอยู่มากกว่าครึ่ง²⁴ "บรรดาข้าราชการไทยชั้นสูงทั้งในอดีตและปัจจุบัน แทบทั้งหมดล้วนสืบเชื้อสายมาจากคนจีนด้วยกันทั้งนั้น"²⁵ รวมถึงคณะราษฎรด้วย แต่คนเหล่านี้เลือกที่จะเป็นไทย ทั้งเพื่อความชอบธรรมในการปกครองและเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ คนจีนอื่นๆ ในไทย ซึ่งเคยมีเสรีที่จะเป็นคน 2 สัญชาติจึงถูกบังคับให้เลือกว่าจะเป็นไทยหรือเป็นจีน แต่จีนที่คนจีนนำไทยต้องการให้กลายเป็นไทยนั้น เป็นจีนชั้นสูง ไม่ใช่แรงงานจีนที่ถูกขนถ่ายแออัดมาในเรือสินค้าแบบชน "ลูกหมู" ซึ่งเป็นคนจีนยากจนที่มีสัญชาติส่วนตัวในลักษณะต่างๆ กับพ่อค้า ขณะที่จีนชั้นพ่อค้าและเจ้าสัวถูกเรียกว่า "จีน" คนจีนชั้นล่างเหล่านี้ถูกเรียกว่า "เจ๊ก" และแรกเริ่มแรงงานจีนก็ไม่ได้คิดเข้ามาตั้งหลักแหล่งในไทย เพียงต้องการเข้ามาหางานทำรวบรวมเงินทองสักระยะหนึ่งแล้วกลับไป²⁶ เหมือนที่แรงงานไทยทำกันอยู่ตั้งแต่ทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา

จนถึงปีพ.ศ. 2481 คณะกรรมการพิจารณาปัญหาคนจีนในประเทศสยาม ที่มีหม่อมเจ้าสกลวรรณกร วรวรรณ เป็นประธานมีการกำหนดเกณฑ์การแปลงสัญชาติขึ้น มีสาระสำคัญให้คนจีนที่จะแปลงสัญชาติเป็นไทยได้ต้องอยู่ในไทยมานานพอสมควร ทำความชอบหรือรับราชการไทยมาก่อน มีหลักทรัพย์และสามารถแสดงอสังหาริมทรัพย์ได้ ไม่ว่าจะเป็นคนหบดีหรือกสิกร มีความรู้ภาษาไทย พูดไทยได้ชัดเจน ถ้ามีบุตรต้องส่งเข้าโรงเรียนไทย แต่ทั้งนี้ถ้าคนจีนนั้นมีอาชีพเป็นกรรมกรจะไม่มีพิจารณาแปลงสัญชาติให้²⁷

คุณฤช สมบัติศิริได้เล่าเหตุการณ์ในยุคนี้อย่างน่าสนใจว่า "เมื่อครั้งเป็นเด็ก ผู้เขียนลองไม่หยุดวันตรุษจีนดู ปรากฏว่านักเรียนที่เป็นจีนไม่มาเรียนหนังสือและนักเรียนไทยที่ไปเรียนต้องพากัน

²³ สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ อ้างแล้ว หน้า 231-233

²⁴ สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ เพิ่งอ้าง หน้า 24

²⁵ จากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ที่โรงเรียนจีนเต คราวเสด็จเยี่ยมโรงเรียนจีนที่ดำเนินการ โดยสมาคมจีน 4 กลุ่มภาษาหลัก พ.ศ. 2471

²⁶ ชาวแต้จิ๋วในประเทศไทยและในภูมิภาคอื่นที่เฉาซัน อ้างแล้ว หน้า 138

²⁷ การเมืองจีนสยาม อ้างแล้ว หน้า 177-179

อดข้าว เพราะไม่มีคนขายข้าว ในปีพ.ศ. 2480 นั้นร้านรวมปิดหมด ขึ้นรวางก็ปรากฏว่าตามวางรถ เด็กจีนได้นำประทัดวางไว้ตามวาง พอรวถึงกับ ประตักก็ตั้งสนั่นหวั่นไหวไปหมด คนไทยจึงต้องเตรียมของแห้งไว้บริโภคกันในวันไหว้ของจีนและกลายเป็นการใช้ธรรมเนียมจีนในช่วงวันหยุดของจีนไปเหมือนกัน จึงเป็นเหตุให้หวั่นกันในเชิงเศรษฐกิจเป็นอันมากกว่าคนจีนจะคุมเศรษฐกิจหมด ขณะที่จำนวนคนต่างด้าวที่เข้ามาก็มากขึ้นทุกที ในปีพ.ศ. 2484 พลเมืองมีประมาณ 20 ล้านคน เป็นคนจีนเสียเกือบ 3 ล้านคน การซื้อของต่อรองนั้นชาวบ้านจะต้องใช้ภาษาแต้จิ๋วไปอยู่ทั้งนั้น แต่ก็ทำให้คนไทยแท้เหยียดหยามคนจีนมากขึ้นจนรัฐบาลสมัยจอมพล. ปิบูลสงคราม ได้กำหนดเขตไม่ให้คนจีนเข้าไปอยู่หลายเขตตามนโยบายสร้างชาติ และมีการสงวนอาชีพให้คนไทยทำมาหากินหลายอาชีพ...แต่สถานการณ์ดังกล่าวก็ไม่ได้มีผลมากนัก จีนยังคงรวมตัวอยู่เป็นกลุ่มก้อน เหตุการณ์มาคลี่คลายเมื่อประเทศจีนประกาศปิดประเทศแล้ว ลูกจีนพากันทั้งแซ่และนิยมนามสกุลมากขึ้น รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยที่ง่ายและประหยัดกว่า...คนจีนหันมาเป็นคนไทยอย่างทุกวันนี้ กลุ่มสังคมจีนในไทยจึงเริ่มอ่อนตัวลง แต่ยังมีการรวมกลุ่มเศรษฐกิจอยู่อีกเช่นเดิม"²⁸

จีนในไทย ที่คุณกฤษฎาพูดถึงนั้น ขณะนั้นเป็นจีนนอกประมาณ 5 แสนคน อีก 2 ล้าน 5 แสนคน เป็นคนจีนที่เกิดในไทย แผนนิยมไทยทางเศรษฐกิจของจอมพลป. กระทบต่อชาวจีนในสงครามโลกครั้งที่ 2 ไทยเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ขณะที่ประเทศจีนรบกับญี่ปุ่น ซึ่งทำให้ชาวจีนชาตินิยมบางส่วนถูกเนรเทศ บางส่วนหนีไปพม่าหรือจีน บางส่วนเคลื่อนไหวต่อต้านญี่ปุ่นอย่างลับๆ อย่างไรก็ตาม พ่อค้าจีนอีกไม่น้อยก็หันมาร่วมวงศ์ไพบูลย์กับญี่ปุ่นเพื่อรักษาและขยายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และหันมาแปลงสัญชาติเป็นไทยมากขึ้น จากที่เคยแปลงสัญชาติไม่เกินปีละ 170 คนในระหว่าง พ.ศ. 2478-2485 มาเป็นขอแปลงสัญชาติกว่า 6,000 คนในปีพ.ศ. 2486 ซึ่งอาจเป็นเพราะปีนี้รัฐบาลเริ่มใช้กฎหมายการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินของคนต่างด้าวด้วย²⁹

ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 จะสิ้นสุด อังกฤษได้ตีปลาหน้าไซเกี่ยวกับจีนเอาไว้ว่า "ข้าพเจ้าปรารถนาที่จะกระตุ้นเตือนว่า เมื่อได้มีการจัดระเบียบการปกครองภายหลังสงครามนี้ สิ่งที่เราควรขอเสนอให้แก่มิฉะนั้น ต้องเป็นไปในที่อื่นๆ หากสมควรเกี่ยวกับดินแดนในภาคตะวันออกเอเชียตามที่ข้าพเจ้ากำลังกล่าวถึงนี้ ข้าพเจ้าคิดว่าจักเป็นหน้าที่ของสหชาติสัมพันธ์มิตรอื่นๆ ที่จะต้องระวางว่า จีนจักต้องไม่ได้รับอำนาจเหนือดินแดนเหล่านี้ (พม่า ไทยและอินโดจีน) หรือล่วงล้ำเข้าไปในสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของประชาชาติในดินแดนตะวันออก

²⁸ แจ็คคิตินา อ้างแล้ว หน้า 75-76

²⁹ สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ อ้างแล้ว หน้า 279-280

เจียงใต้เอเชีย"³⁰ เมื่อสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 2 ไทยต้องทำสัญญาสมรณแบบกับอังกฤษ แต่เงินก็กลายเป็นหนึ่งในห้าของมหาอำนาจโลกด้วย โรงเรีนนเงินในไทยกลับเปิดขึ้นใหม่มากกว่าเดิม แรงงานเงินที่ไม่เคยอยู่ในสายตาของชนชั้นนำไทย ได้กลายเป็นหัวขบวนของสหอาชีพะกรรมกร แต่การรัฐประหารของจอมพลผิน ชุณหะวัณ ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ได้ส่งจอมพลป.พิบูลสงครามกลับขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในไทยอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาค่อยๆ แทรกเข้าแทนที่อังกฤษ โดยเฉพาะหลังพ.ศ. 2492 เมื่อจีนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสังคมนิยม และเกิดสงครามเกาหลีในปีพ.ศ. 2493 ในเวียดนาม โฮจิมินห์ชนะฝรั่งเศสอย่างเด็ดขาดในสงครามเดือนเบิยนพฤษภาคม พ.ศ. 2497 แต่สหรัฐฯ เข้าแทรกแซงแบ่งเวียดนามเป็นสองส่วนที่เส้นขนานที่ 17 ให้เวียดนามเหนือถอนกำลังจากเวียดนามใต้ กำหนดเลือกตั้งทั่วไปปีพ.ศ. 2499 อ้างว่าเพื่อให้ชาวเวียดนามตัดสินใจชะตากรรมตนเอง ถึงกำหนดเวียดนามใต้ก็ฉีกสัญญา เหตุการณ์จึงลุกลามเกิดเป็นสงครามเวียดนามที่สหรัฐฯ หนุนฝ่ายเวียดนามใต้อย่างเต็มตัว

จอมพลป. นั้นระบะแรกขึ้นข้างสหรัฐฯ แต่ในปลายสมัยจอมพลป. ได้ผ่อนคลายนโยบายต่อต้านจีน จอมพลสฤษดิ์ จึงได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐฯ แทน เขายึดอำนาจจากจอมพลป. ในปีพ.ศ. 2500 และนำการปกครองแบบเบ็ดเสร็จมาใช้ในปีต่อมา รัฐบาลไทยตั้งแต่นั้นไปขึ้นข้างสหรัฐฯ อย่างเต็มที่ เปิดให้สหรัฐฯ เข้ามาตั้งฐานทัพจำนวนมากในดินแดนไทย สัมพันธภาพระหว่างไทยกับจีนตัดขาดจากกันตั้งแต่ปีพ.ศ. 2502 จนถึงปีพ.ศ. 2518 และสัมพันธภาพนี้ก็ยังต่อไม่ติดอยู่จนถึงกลางทศวรรษ 2520

ธุรกิจของพ่อค้าจีนที่เริ่มกลายเป็นคนไทยเชื้อสายจีนยังคงดำรงอยู่ได้และขยายตัวไปด้วย การมีนายทหารชั้นผู้ใหญ่เป็นประธานและให้ทุนผลตอบแทน³¹ ไม่เพียงกิจการใหญ่ ในการค้ารายเล็กๆ ก็เผชิญกับระบบ"เก้าเจียะ"และ"น้ำร้อนน้ำชา"จากข้าราชการของรัฐเป็นภาวะปกติ แม้ทุนต่างประเทศที่หลั่งไหลเข้ามาตามแผนการส่งเสริมการลงทุนของรัฐ ก็ต้องเรียนรู้กับระบบ"เบี้ยบำนาญรายทาง"ในสังคมไทย และต้องถือเป็นส่วนหนึ่งของค่าใช้จ่ายในการลงทุนด้วย

³⁰ เซอร์เฮเชี่ย ครอสบี อัครราชทูตอังกฤษ ประจำประเทศไทยสมัยรัฐบาลคณะราษฎร กล่าวเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2486 ที่ชาแถมเฮาส์ ในปาฐกถาเรื่อง"ข้อวิจารณ์สภาพของตะวันออกเจียงใต้เอเชีย" พระยาศรราชภักย์พิพัฒน์(แปล)ในชีวิตของประเทศ อ้างแล้ว หน้า 81

³¹ สังลิต พิริยะรังสรรค์ ทุนนิยมชนนางไทย(พ.ศ. 2475-2503) สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2526

ในช่วงเวลานั้นคนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่ไม่มีความภาคภูมิใจในเชื้อจีนของตน เรื่องเกี่ยวกับจีนแผ่นดินใหญ่กลายเป็นเรื่องต้องห้าม การฟังวิทยุที่กระจายเสียงมาจากจีนแผ่นดินใหญ่เป็นสิ่งผิดกฎหมาย ความรับรู้เกี่ยวกับจีนถูกบิดอย่างไ้ก็ตาม อาจารย์เขียน ชีระวิทย์ ได้ทำงานทางวิชาการเกี่ยวกับจีนออกมาในปีพ.ศ.2509 ด้วยเหตุผลที่ว่า "เราเป็นชาติหนึ่งในเอเชียที่จะได้รับผลกระทบกระเทือนจากการเผชิญหน้ากันระหว่างโลกเสรีที่นำโดยสหรัฐอเมริกา กับแขนงของโลกคอมมิวนิสต์ที่นำโดยจีนคอมมิวนิสต์อีกฝ่ายหนึ่ง จึงจำเป็นต้องศึกษาบทบาทของประเทศจีนอย่างใกล้ชิดและอย่างใช้เหตุผลมากกว่าใช้อารมณ์"³² ทั้งยังชี้ให้เห็น ความเหลวไหลของการแยกขั้วค่ายของสองลัทธิการเมือง ซึ่งชักใยโดยมหาอำนาจเอาไว้ด้วยว่า "น่าเสียดายเท่าที่เป็นอยู่คล้ายกับว่าโลกเราที่มีมาตรฐานความผิดอยู่สองมาตรฐาน คือมาตรฐานของโลกคอมมิวนิสต์ และมาตรฐานของโลกเสรี อะไรที่โลกหนึ่งถือว่าถูก อีกโลกหนึ่งมักจะถือว่าผิด แม้ว่าในระยะหลังนี้จะมีการพยายามสร้างมาตรฐานความถูกต้องสูตรที่สามขึ้น อันเป็นแบบของโลกไม่เข้าฝักเข้าฝาย แต่มาตรฐานนี้ไม่สามารถตัดสินปัญหาของโลกปัจจุบันได้เพราะขาดอำนาจที่แท้จริง"³³

ปีพ.ศ.2514 สหประชาชาติรับสาขารัฐประชาชนจีน หรือที่ขณะนั้นเรียกกันว่าจีนแดงเข้าเป็นสมาชิกแทนสาธารณรัฐจีน(ไต้หวัน) เรื่องราวในจีนแผ่นดินใหญ่ที่ถูกกดปิดไว้เริ่มถูกเผยออกมาบ้าง ผู้ใช้นามปากกาว่า"อ.อิทธิพล"เขียนสารคดีเล่มเล็กชุด"เปิดม่านไม้ไผ่" ปรากฏว่าขายดีเป็นเทน้ำ สະท้อนว่าโดยลึกๆ แล้วคนจีนในไทยยังคงอยากรู้ความเป็นไปของแผ่นดินเกิด ยังมีคุณทวีป วรดิลก ที่สนใจแปลเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จีนออกมา เช่น เกี่ยวกับกบฏไท่ผิง³⁴ และหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ความรับรู้เรื่องจีนก็เปิดออก มีคนแปลเรื่องสาขารัฐประชาชนจีนออกมากันมากมาย งานนิทรรศการ"จีนแดง"ที่องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดขึ้นในช่วงต้นปีพ.ศ.2517 ผู้คนก็ไปดูกันอย่าง

³² เขียน ชีระวิทย์ คำน่าใน วิวัฒนาการการปกครองของจีน สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย , 2509

³³ วิวัฒนาการการปกครองของจีน เพิ่งอ้าง หน้า 353

³⁴ งานของอ.อิทธิพลและคุณทวีป วรดิลก ดิฉันหามาอ้างอิงไม่ได้ แต่เป็นเรื่องที่อยู่ในความทรงจำของดิฉัน งานของอ.อิทธิพลเป็นหนังสือขนาด 16 หน้ายก เล่มบางๆ เสนอความเป็นไปเกี่ยวกับจีนแผ่นดินใหญ่เล่มละประเด็น ทขอวางแ่งเป็นระยะ ส่วนงานของคุณทวีป ตีพิมพ์ใน"วิทยาสาร"หรือไม่ก็"วิทยาสารปริทัศน์" ช่วงก่อนหรือหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคมไม่นานนัก จากนั้นคุณทวีปก็มียานเรียบเรียงประวัติศาสตร์จีนจนถึงจีนสมัยใหม่สืบเนื่องเรื่อยมา

ตั้งแต่ถึงกระนั้น ในปีพ.ศ. 2518 เมื่ออาจารย์เชียน ฮีระวิทย์ ทำการวิจัยเรื่อง "ทรรศนะของคนไทยที่มีต่อจีนและญี่ปุ่น" โดยสำรวจจากคนไทย 1,985 คนตามกลุ่มอาชีพต่างๆ ก็ยังพบว่าคนไทยมีความรู้เกี่ยวกับจีนและญี่ปุ่นน้อยมาก เกี่ยวกับจีน รู้น้อยแม้กระทั่ง 60.7% ไม่ทราบว่าไทยมิได้มีพรมแดนติดต่อกันถึง 52.7% ไม่รู้ว่ามีส่วนรัฐบาลจีนที่ต่างอำนาจอำนาจปกครองประเทศจีน 74.3% ไม่รู้ว่าสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นสมาชิกของสหประชาชาติ 62.2% ไม่รู้ว่าขณะนั้นไทยยังไม่มีสัมพันธไมตรีทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน อย่างไรก็ตาม 68.9% รู้ว่าจีนแผ่นดินใหญ่ปกครองในระบอบคอมมิวนิสต์³⁵

ที่จริงคนไทยเป็นคนไม่ค่อยรู้อะไร ทั้งไม่ค่อยสนใจแสวงหาความรู้ด้วย คนไทยไม่มีความรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน แม้แต่เรื่องของไทยเอง คนไทยก็ยังไม่ค่อยรู้อะไรอยู่ดี เมื่อเป็นเรื่องต้องห้ามจึงยิ่งกดความสนใจใฝ่รู้อีก แต่ "ความรู้สึก" ที่ถูกปลูกขึ้นมาในขณะหนึ่งๆ เกี่ยวกับจีนกลับเป็นสิ่งที่ฝังตรึงอยู่ในอารมณ์ความรู้สึกของคนไทย หรือคนไทยเชื้อสายจีนก็ตาม ความทรงจำทางสังคมที่ถูกเก็บไว้ใน "ส่วนลึก" เหล่านี้ เมื่อถูกกระทบก็เกิดเป็นปรากฏการณ์ต่างๆ กัน แล้วแต่พื้นฐานความรู้ จุดยืนผลประโยชน์ สำนึกและทางเลือกของแต่ละกลุ่มหรือแต่ละคน

"จีนในไทย" เป็นบรรพบุรุษสายหนึ่งหรือเป็นรากหนึ่งของชนชั้นนำและชนชั้นกลางไทย แต่เป็นรากที่คนจำนวนมากแม้ไม่อาจปฏิเสธก็ไม่อยากยอมรับ ยิ่งมีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่ความเป็น "จีน" รุ่งโรจน์และตกต่ำเป็นระยะ ภาวะอิทธิพลเหลือก็ยิ่งเกิดขึ้นมาก ในช่วงยี่สิบสามสิบปีของการต่อต้านจีน ลูกจีนเมื่อปรากฏตนต่อสังคมใหญ่มักจะอับอายต่อชื่อแซ่และความเป็นจีน ที่มีตาชั้นเดียวก็ยังนิยมไปผ่าตัดเป็นตาสองชั้น พวกเขาเพ่งหาอายุในความเป็นจีนในช่วงสิบกว่าปีนี้เอง แต่เมื่ออยู่ในสังคมจารีตของชาวจีน ถ้าเลือดไทยที่ตนมีอยู่ไม่ใช่เลือดผู้ดีแล้ว ความอับอายจะเบียดเบียนมาที่เลือดไทยของตนเองแทนทันที ยิ่งลูกจีนที่มีเลือดลาวจะยิ่งรู้สึกถึงความต่ำต้อยในความเป็น "เหลาเกีย" อย่างมาก ดิฉันเห็นว่าสิ่งที่อยู่ในส่วนลึกเหล่านี้ เมื่อตกมาถึงรุ่นหลานจีนจึงทำให้บรรดาเจ้าสัว เจ้าแก่และอาเลี้ยต่างๆ รวมถึงคนชั้นกลางทั่วไปพากันอ้าแขนรับกระแสโลกาภิวัตน์โดยไม่ไตร่ตรอง ทั้งนี้เพราะขาดความนับถือตนเองอยู่เป็นพื้น พวกเขาอยากก้าวกระโดดไปเป็นคนของชุมชนโลกและหน้าหน้าในชุมชนโลกแบบลัดชั้น

เริ่มแรกพวกเขาตื่นตัวกับการเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยในทศวรรษ 2530 และ

³⁵ เชียน ฮีระวิทย์ รายงานผลการวิจัย เรื่อง ทรรศนะของคนไทยที่มีต่อจีนและญี่ปุ่น สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หน่วยผลิตเอกสารจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518

วาดฝันเรื่องไทยจะเป็นอุตสาหกรรมใหม่ แต่เมื่อเริ่มวางรากฐานทางอุตสาหกรรมไปบางส่วน พวกเขาก็เริ่มสร้างฝันใหม่ มุ่งเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของภูมิภาค แล้วฝันต่อไปถึงการสร้างสังคมสารสนเทศ ทางด่วนข้อมูล และฯลฯ แต่ทั้งหมดนี้เป็นการขยายเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ เพราะพวกเขามีจิตใจเป็นแบบนายหน้าและซื้อมาขายไป มากกว่ามีจิตใจแบบนักการอุตสาหกรรม พวกเขาสอบความทันสมัย เพื่อสินค้าเทคโนโลยีใหม่ๆ แต่เบือนหน้าให้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ลึกไปกว่านั้นพวกเขาไม่นับถือภูมิปัญญาและประสบการณ์ที่บรรพบุรุษของตนเองสร้างขึ้น พวกเขาดูหมิ่นธุรกิจระบบครอบครัว เขาเยาะหยันความขยัน บากบั่น อดทน อดออม และเครดิตทางการค้าบนความไว้วางใจกันแบบดั้งเดิม หันไปยกย่องระบบจัดการใหม่ที่"นำเข้า"มาจากตะวันตก และต่างก็ฝันว่าตนจะสามารถเป็นคนในแถวหน้าของยุคโลกาภิวัตน์ ทั้งที่ในทางปฏิบัติ การคอร์รัปชันในลักษณะต่างๆ ยังคงเป็นยาตัวแทรกในระบอบราชการ ความคิดเอาแต่ประโยชน์ทำให้พวกเขาสร้างระบบจัดการใหม่ และการระดมทุนแบบใหม่บนฐานการโกหก และฉ้อฉล ดังที่เจ้าของกิจการจำนวนมากเพียงอาศัยการ"แต่งตัวเข้าตลาดฯ"ก็สามารถขาย"หุ้น"ราคาแพงมากให้"มหาชน" สร้างกำไรมหาศาลรวดเร็วได้โดยไม่เหน็ดเหนื่อย จึงเกิดธุรกิจ"ปลอมแต่แท้"ขึ้นเป็นจำนวนมาก การคอร์รัปชันในภาคธุรกิจสะพรั่งราวดอกเห็ด แม้ดูเหมือนมีระบบ "การเปิดเผยข้อมูล" "การตรวจสอบทางบัญชี" "การจัดอันดับความน่าเชื่อถือ"และอื่นๆ ที่ทำให้ระบบใหม่ดูขลังและทันสมัย แต่แทบทั้งหมดก็คือศาลาโกหก คือฟองสบู่ที่ไม่มีเนื้อหนังอะไร

แต่เมื่อตัวเลขเพื่อฝันต่างๆ ถูกทยอยนำเสนอออกสู่สังคมไทย รวมทั้งการคาดการณ์แบบบัญญัติไตรยางค์ที่ว่า ถ้าไทยมีแนวโน้มการเติบโตทางเศรษฐกิจดังที่กำลังเป็นอยู่ไปเรื่อยๆ ในเวลาไม่นานนักขนาดทางเศรษฐกิจของไทยจะใหญ่กว่าประเทศอังกฤษ ชนชั้นนำและชนชั้นกลางไทยก็ยิ่งกระโจนตามเพื่อเป็นผู้นำใน"แนวโน้มใหญ่"นี้ เพื่อการรวยทางลัด รากฐานทางธุรกิจฝีมือคนไทยเชื้อสายจีนที่ถูกสร้างสมมานาน จึงถูกคนรุ่นนี้นำเข้าไปได้เต็มพินในวงจรเก็งกำไร อสังหาริมทรัพย์จำนวนมากถูกจำนองกับธนาคารเพื่อเปิดวงเงินเบิกเกินบัญชี ทั้งเงินเก็บและเงินกู้จำนวนนับล้านๆ บาทไหลเข้าสู่ตลาดหุ้นเพื่อที่จะสูญเปล่า สุดท้ายด้วยจิตใจแบบนักพนัน ผู้ประกอบการนับแสนคนก็พากันนำเงินหมุนการค้าไปกอบกู้ความเสียหายในตลาดหุ้น จึงสูญเสียดังเงินออมและเงินหมุนการค้าไปด้วยกัน

คนชั้นนำยังร้ายหนักเข้าไปอีก พวกเขากุมบังเหียนของประเทศ แต่ไม่ได้คิดถึงชาติและประชาชนคนส่วนใหญ่ ทุกรัฐบาลนับตั้งแต่รัฐบาลชาติชายเป็นต้นมา พวกเขาสงวนกับการปันประเทศและตีฟองสบู่ ส่วนทุนภายในประเทศ โดยเฉพาะทุนการเงิน ยิ่งพอใจกับภาวะการฉ้อฉลแล้วเพราะได้รับประโยชน์สูงสุด ชนชั้นนำทั้งที่เป็นหัวขบวนในส่วนของรัฐและทุน ต่างก็ช่วยกันนำประเทศเข้าไปติดกับดักหนี้สิน เมื่อติดกับดักหนี้สินแล้ว รัฐก็เป็นผู้ประกันความเสี่ยงที่เกิดจากภาระหนี้สินของทุนด้วยการนำทุนสำรองของประเทศไปค้ำค่าเงินบาทตลอดมา

(นับตั้งแต่ต้นปีพ.ศ. 2538) โดยสถาบันการเงินต่างๆ พากันทำก่าไรอย่าง เป็นกอบก่าจากการ
ค้าเงิน จวบจนประเทศหายนะ

ดิฉันจึงเห็นว่าหายนะทางเศรษฐกิจนับจากปีพ.ศ. 2540 ซึ่งกำลังลุลกลามไปเรื่อยๆ นี้
เริ่มจากความไร้รากและไร้จิตสำนึกทางสังคมของชนชั้นนำและชนชั้นกลางไทย ในบรรดา
คนเหล่านี้ แม้จะมีบ้างบางคนที่ยึดหลายสัญชาติ แต่ที่เหลืออีกเป็นหลายล้านคนก็เป็นคนไทย
แผ่นดินไทยเป็นที่เกิด ทั้งจะยังเป็นที่ตายของพวกเขา ดิฉันจึงวิจารณ์พวกเขาในฐานะที่ถือ
ว่าเป็นคนไทยด้วยกัน แต่ดิฉันก็ไม่มั่นใจนักว่า คนเหล่านี้เชื่อหรือเลื่อมใสอะไร หรือพวกเขา
ยังจะเชื่อว่าในยุคโลกาภิวัตน์นี้ ไม่มีชาติอีกแล้ว ซึ่งก็อาจเป็นจริงได้สำหรับคนบางคนที่มีความ
สามารถเฉพาะตัวสูงๆ และรู้หลายภาษา แต่ไม่อาจเป็นจริงสำหรับชนชั้นนำและชน
ชั้นกลางทั้งชั้น

ขณะเดียวกันถ้าเรามองปัญหาโดยไม่ละเลยความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ เราก็จะ
เข้าใจได้ว่าทำไมเรื่อง "คนจีนในไทย" จึงทำให้เรื่อง "คนไทยในจีน" เป็นเรื่องที่มีความละ
เอียดอ่อนมาก คนที่มีเชื้อจีนส่วนใหญ่เป็นคนชั้นนำและคนชั้นกลาง ปัญหามชนส่วนใหญ่ก็สังกัด
คนเหล่านี้ การที่ในส่วนของพวกเขารู้ว่าตนมีเชื้อจีน มีวัฒนธรรมบางส่วนเป็นแบบจีน
เมื่อมารับรู้ว่าไทยมีถิ่นกำเนิดเดิมอยู่ในจีน ความรับรู้นี้จะกระทบคนเหล่านี้อย่างมาก แต่
ปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นกลับเป็นไปในรูปแบบต่างๆ ส่วนที่ประกาศตนเป็นไทยเต็มตัว ปฏิเสธจีนก็
สืบสาวศึกษาเรื่องคนไทยในจีน ตามแนวตะวันตก ทำให้เรื่องจีนรุกกรานไทย ไทยต้องอพยพ
ถอยร่น จนถอยไม่ได้อีกแล้ว กลายเป็นแนวคิดครอบงำสังคมอยู่ยาวนาน ยิ่งต่อมารัฐบาล
ไทยต่อต้านจีนคอมมิวนิสต์แนวคิดนี้ก็ยิ่งถูกประโคม ส่วนที่ปฏิเสธแนวคิดแบบนั้น แต่ยอมรับว่า
ไทยอพยพมาจากจีนจริง ก็กระตือรือร้นที่จะสืบสาวพิสูจน์ว่าไทยกับจีนเป็นพี่น้องกันร่วมกัน
สร้างวัฒนธรรมมาตั้งแต่ในอดีต แม้มีรบกันบ้างในระยะประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาแต่ก็ไม่ใช่อันตราย
คู่อาฆาตกัน เพราะผูกพันอยู่ทั้งไทยและจีนจึงไม่อยากให้เป็นศัตรูกัน ขณะที่บางส่วนปฏิเสธ
แนวคิดเรื่องคนไทยอพยพมาจากจีนไปเลย และพยายามพิสูจน์ว่าคนไทยอยู่ที่นี้มาแต่ไหนแต่
ไร กว่าสถานการณ์จะคลี่คลาย กว่าการค้นพบต่างๆ จะเปิดตัวของมันเป็นเองว่า ยังไม่มีหลักฐาน
ใดถูกหมดหรือผิดหมด ทั้งยังมีข้อมูลใหม่ๆ อันนำมาสู่ทฤษฎีใหม่ๆ ขึ้นด้วย แต่กระนั้น ปัญหา
ชนไทยก็เปล่าเปลืองเวลากันไปค่อนข้างมากในการปิดกั้นความจริงต่างๆ โดยที่กำแพงนั้น
อยู่ตรง "ส่วนลึก" ของตนเองเป็นสำคัญ

ปัญหามชนอีกส่วนหนึ่งใน "ส่วนลึก" ไม่ได้แฝงปัญหา "ตัวตนจีน" ทั้งด้านรับหรือด้านปฏิเสธ
แต่ก็ถูกรอบของสถานการณ์ปิดกั้นความคิดและจินตนาการไว้ที่พรมแดนรัฐชาติ ไว้ที่หลักเขต
ของประเทศ ความคิดที่ติดกรอบของรัฐปิดกั้นไม่ให้เขานับญาติกับกลุ่มคนพูดภาษาไทยที่ดำรง
อยู่มากมายในประเทศต่างๆ ด้วย โดยถือเป็นคนชาติอื่น พอเป็นชาติอื่นก็ยิ่งไปยุ่งเกี่ยวไม่
ได้ ยิ่งในช่วงสงครามเย็น ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ระหว่างไทยกับจีนรุนแรงมาก ความ

จริงที่หมดอดดัดไปพบมา เรียกว่าถูกลืมไปเลย ทั้งที่ คนไทในจีน จำนวนมากต่างก็ดำรงอยู่มาเรื่อยๆ ตลอดช่วงที่ถูกลืมนี่

เมื่อดิฉันปะติดปะต่อเรื่องราวการค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไท ดิฉันได้พบว่าปัญญาชนที่เอากาเรอในงานในเรื่องนี้มักเป็นพวกลูกจีน ในคนที่ค้นคว้าลึกซึ้งอย่างพระยาอนุมานราชธน³⁵ ยังนำดิฉันไปสู่ความอัศจรรย์เมื่อรู้ว่า "ได้เคยบอกแก่จีนกวางตุ้งคนหนึ่งว่า กวางตุ้งเป็นไทยไม่ใช่จีน เขาหัวเราะสั่นศีรษะหลายหนว่าไม่ใช่ๆ ได้แนะนำให้เขาลองอ่านหนังสือจีนที่ว่าด้วยพงศาวดารโบราณของเขาดูบ้าง โดยชี้แจงเหตุผลอะไรบางอย่างให้เขาฟัง เขาหายไพลหลายเดือนจึงกลับมาบอกว่า ชาวกวางตุ้งนั้นส่วนมากเป็นไทยมาแต่เดิมแน่ โดยมากเป็นชาวกวางตุ้งในเขตชั้นนอกของมณฑลกวางตุ้งที่เรียกว่า สี่หีบ แล้วต่อมาเขามีแก๊วใจแปลเรื่องกำเนิดอ้ายลาว และเรื่องอาณาจักรน่านเจ้าให้"³⁷ เรื่องนี้ทำให้ดิฉันคิดอะไรขึ้นได้ บางทีบรรพบุรุษดั้งเดิมข้างพ่อของดิฉันอาจจะไม่ใช่ชนอย่างที่ดิฉันเคยเข้าใจก็ได้ และเมื่อไปอ่านหนังสือสืบกำเนิดแซ่เล่มหนึ่งก็เป็นเช่นนั้นจริงๆ แซ่ของพ่อเป็นแซ่ของชนชาติส่วนน้อยที่อยู่ทางใต้ของจีน³⁸ แต่ที่สำคัญว่าเรื่องแซ่ของพ่อ ก็คือ ดิฉันเห็นว่า พวกจีน (ในไทย) รวมถึงลูกจีน หลานจีน สรุปคือ คนไทยเชื้อสายจีน เป็นกลุ่มที่ให้ความสนใจกับเรื่อง "คนไทในจีน" อย่างมาก ความจริงหลวงวิจิตรวาทการ³⁹ เอง แรกเริ่มเมื่อเขียนละครประวัติศาสตร์เรื่อง "พระเจ้ากรุงธน" ได้เสนอในลักษณะที่ "จีนกับไทยเป็นพี่น้องกัน" ผลของเพลงประกอบละครเรื่องนี้ ยิ่งกลายเป็นแรงบันดาลใจให้คุณประกอบ โขะประการ เขียนหนังสือสารคดีประวัติศาสตร์ เรื่อง "สายสัมพันธ์ไทย-จีน" ขึ้นในปีพ.ศ. 2517 คุณประกอบเล่าว่า

"นับตั้งแต่ผู้เขียนได้ฟังบทเพลง "ชาติจีนชาติไทยมิใช่อันไกลพี่น้องกัน" ของคุณหลวงวิจิตรวาทการ ในสมัยที่ยังดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากรเป็นต้นมา พลังแรงแห่งเนื้อหาสาระของบทเพลงนั้น ได้กระตุ้นเตือนให้ผู้เขียนเพิ่มความสนใจในการศึกษาค้นคว้าหาความ

³⁵ นามเดิมคือ หลีกวงหยง ดู ส.ศิริรักษ์ คำน่าใน พ่อของลูก สารคดีเชิงประวัติพระยาอนุมานราชธน ไรศ สมจัย อนุมานราชชนและคณะ สำนักพิมพ์แม่คำพาง , 2535 (พิมพ์ครั้งที่ 3)

³⁷ พระยาอนุมานราชชน เรื่องของชาติไทย กรมศิลปากร , 2533 หน้า 8

³⁸ บุญศักดิ์ แสงระวี (รวบรวม) สืบก่าเนิด 225 แซ่ (เก่าที่พบเห็นในเมืองไทย) สำนักพิมพ์อักษรวัฒนา ไม่ระบุปีที่ตีพิมพ์ หน้า 141-142 พ่อของดิฉันแซ่เย่ (เอี้ยบ) 葉 ทวดดิฉันเป็นแพทย์จีนที่เข้ามาตั้งรกรากและค้าขายในไทยแต่จะมีเชื้อสายเกี่ยวข้องกับ เย่เทียนชื่อ แพทย์จีนมีชื่อสมัยราชวงศ์ชิงหรือไม่ อย่างไร ดิฉันยังไม่รู้จะถามใคร

รู้ทางด้านประวัติศาสตร์ชาติไทย-จีนยิ่งขึ้น และเนื่องจากผู้เขียนเคยได้เขียน"นวนิยายทำนองพงศาวดารจีน"ขนาดยาว เป็นที่นิยมของท่านผู้อ่านมากพอสมควร และยังคงเขียนหนังสือทำนองนี้และอื่นๆ ขยายเลืงปากเลืงท้องอยู่เรื่อยมา ผู้เขียนจึงได้เพียรพยายามศึกษาพงศาวดารจีนที่เป็นพงศาวดารจริงๆ (ไม่ใช่เกร็ดพงศาวดาร) ที่ผู้รู้ในอดีตได้แปลไว้เป็นต้นว่า พงศาวดารจีนยุคโคเก็ก ยุคหองสิน และยุคอื่นๆ อีกสิบกว่ายุค ติดต่อกันมาเป็นเวลาร่วมสี่สิบปี และเมื่อได้นำเนื้อหาสาระทางตำนาน, ประวัติศาสตร์ และพงศาวดารทั้งสองชาติมาตรวจสอบเทียบเคียงกันแล้ว ก็ยิ่งรู้สึกซาบซึ้งใจในบทเพลง"ชาติจีนชาติไทย มิใช่ถิ่นไกลพี่น้องกัน"ของคุณหลวงวิจิตรวาทการมากยิ่งขึ้น เพราะชาติทั้งสองมีสายสัมพันธ์ติดต่อสืบเนื่องกันมาเป็นเวลานานตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ นับเป็นเวลาตั้งพันๆ ปี ทั้งทางด้านการร่วมสืบสายโลหิต , ความสัมพันธ์ฉันท์มิตร ตลอดจนต้องเป็นศัตรูกันในบางครั้งบางคราว... หลังมหายุทธสงครามโลกครั้งที่สอง.. เกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงบางส่วน แต่ชาติจีนชาติไทยก็ยังคง"มิใช่ถิ่นไกล พี่น้องกัน"อยู่นั่นเอง"เมื่อเหตุการณ์คล้ายตัวคุณประกอบจึงต้องการ"แสวงหาช่องทางสมานไมตรีระหว่างไทยและจีนให้กลับคืนเข้าสู่ความเป็นพี่น้องกันอย่างแท้จริงเหมือนดังกาลก่อน"^{๔๐}

คุณประกอบก็คือส่วนหนึ่งของคนที่เชื่อว่าไทยกับจีนสร้างวัฒนธรรมร่วมกันมา โดยเห็นเช่นเดียวกับขุนวิจิตรมาตราที่ว่า กำเนิดชนชาติไทคืออาณาจักรอ้ายลาว เมื่อก่อนพุทธกาลสี่พันห้าร้อยปี^{๔๑} แต่คุณลิขิต ชุนตระกูล ซึ่งเป็นคนแรกที่ศึกษาประวัติความสัมพันธ์ระหว่างชาติไทยกับชาติจีนไม่ยอมรับว่าอาณาจักรอ้ายลาวเริ่มต้นขึ้นที่ตรงนั้น

คุณลิขิตนั้นได้รับผลสะเทือนโดยตรงจากงานของหมอดอดด์ ความที่หมอดอดด์ตระเวนไปสำรวจพบถิ่นไทในหลาหมณฑลของจีน ทำให้คุณลิขิตสาวย้อนกำเนิดไทยไปถึงสมัยพระเจ้าหว่างตี้ จึงตอบปัญหาได้ว่าทำไมคนไทจึงกระจ่ายกันอยู่ในบริเวณที่กว้างขวางนัก คุณลิขิตพบว่า บรรพชนไท คือโอรสองค์ที่ 2 ของพระเจ้าหว่างตี้(หรือหวงตี้ ปฐมกษัตริย์จีน 2,154-2,055 ปีก่อนพ.ศ.)ชื่อพระเจ้าเสี้ยวเหา少昊 หรือพระเจ้าเหาน้อย (2,054 ถึง 1,971

^{๓๙} นามเดิม กิมเหลียง วัฒนปฤดา ดู ประอรรัตน์ บุรณมาตร หลวงวิจิตรวาทการ กับ บทละครประวัติศาสตร์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2528

^{๔๐} ประกอบ โขประการ คำน่าใน สายสัมพันธ์ไทย-จีน สำนักพิมพ์ บันดาลสาส์น , 2517 ดิฉันนำเรื่องคุณประกอบมาแล้ว เพราะความประทับใจอย่างแรงของคุณประกอบต่อหลวงวิจิตรวาทการนั้นหยุดอยู่แค่เรื่อง"จีนไทยเป็นพี่น้องกัน" และดำรงอยู่ยาวนาน แม้หลังจากนั้น หลวงวิจิตรวาทการจะเสนองานต่อต้านจีนอีกมากมายก็ตาม ซึ่งดิฉันเห็นว่าแปลกดี

ปีก่อนพ.ศ.) โดยระบุว่าเชื้อพระวงศ์ของพระเจ้าเหาได้รับแต่งตั้งเป็น"ราชตระกูลไทย-ไทย" 臺馬台 เป็นเจ้าภาษีท้องน้ำตลอดลุ่มน้ำแดนจีน เริ่มที่ลำน้าเพน(กิ่งแม่น้ำฮวงโห) และให้สืบตระกูลยศนี้ไปตลอดยุคราชวงศ์ ต่อมาพระเจ้าซุ่น(1,712 - 1,663)ได้ให้น้องต่างมารดาชื่อ เสี่ยง (หรือซ้าง) ไปครองนครฉางวู่(มณฑลหูหนาน กวางสี และกวางตุ้งตอนเหนือ) เสี่ยง ได้นำเอาผู้คนไปตั้งรกรากที่นั่น ส่วนตระกูลไทย-ไทยที่ยังอยู่เมืองหลวงในยุคราชวงศ์เฉียน(สมัย 1,612 ปีก่อนพ.ศ.) เกิดคนชื่อ เจ้าเหิน 末胤 ขึ้นในตระกูลไทย-ไทย 臺馬台

เจ้าเหิน มีความชอบจากการปราบขบถ พระเจ้าจงคัง(1,615-1,603 ปีก่อนพ.ศ.) จึงยกนครใหญ่(มณฑลหูเป่ย์)ให้ครอง ตั้งชื่อนครนี้ว่า นครหลอ คำว่า"หลอ" 羅 ประกอบด้วย 2 ตัว คือสี่ 四 กับอู๋維 ซึ่งแปลว่า"คุณธรรม 4 ประการ" คือ รักยุติธรรม รักสัจจะ มีมรรยาท และ รู้จักละอาย คุณธรรม 4 ประการนี้ คุณลิขิตเห็นว่าเป็นลัทธิธรรมนิยมของชาติไทยสืบมาจนปัจจุบัน ชาวนครหลอมีถิ่นเดิมในมณฑลชานซี เหอหนาน และหูเป่ย์ ภายหลังได้ย้ายข้ามแม่น้ำแยงซีเกียงมาอยู่เมืองเฉิงเกียง(มณฑลหูหนาน)

ต่อมาถึงสมัยพระเจ้าเสี่ยวคัง 少康 (1,576 - 1,515 ก่อนพ.ศ.)หลานปู่ของพระเจ้าจงคัง ได้ส่งโอรสชื่อ ปุยี้ ไปครองเมือง อวด 走戍 (หรือสำเนียงจีนกลางว่าเยว่)

อีกพันกว่าปีต่อมา(175 -153 ปีก่อนพ.ศ.) ที่ตั้งของนครหลอ กลายเป็นที่ตั้งของนครฉอ⁴¹ ส่วนนครหลอก็เคลื่อนลงมาอยู่ทางใต้ถัดมา(มณฑลหูหนาน) ต่อมานครหลอก็ตกเป็นเมืองขึ้นของนครฉอ ต่อมามีจีนซีฮ้องเต้ ตื่นนครฉอได้ ย้ายเจ้าเมืองไปอยู่นครชีวซุ่น(มณฑลอันฮุย) ส่วนนครหลอ ให้ย้ายไปอยู่นครจิก(มณฑลเสฉวน) แม้ทั้งนครฉอคนหนึ่งชื่อ จ้วงแก้วคุมกองทัพบกที่เมืองกุยจิ๋วและหยุนหนาน ทราบว่านครฉอเสียเอกราช จึงตั้งตัวเป็นใหญ่เป็นเจ้านครเถิน 滇王 (มณฑลยูนนาน)⁴²

ในสมัยราชวงศ์จิ้น(พ.ศ.296-336) ชาวนครหลอได้แยกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ กลุ่มที่ไม่ได้ติดตามเจ้าเมืองฉอไป ภายหลังตั้งรกรากในเมืองต่างๆ คือ เมืองหลอฮวน 羅源縣

⁴¹ หรือแคว้นฉู่ ที่ไทยเรารู้จักกันในพงศาวดารจีน"ไซฮั่น"ว่าเมืองฉื่อ ของฉื่อปาอ้ออง เมืองฉื่อนี้ สมัยเลียดก๊ก ใหญ่พอๆ กับเมืองจิ้น สมัยจีนซีฮ้องเต้ เมืองฉื่อถูกตีแตก หลังจีนซีฮ้องเต้สิ้นพระชนม์ 3 ปี อาณาจักรจิ้นก็แตกสลาย ฉื่อปาอ้อองและเล่าปingsชิงความเป็นใหญ่รบกันอยู่ 5 ปี สุดท้ายเล่าปingsชนะขึ้นเป็นกษัตริย์จีนต้นราชวงศ์ฮั่น ชื่อพระเจ้าฮั่นโกโจ

⁴² เพราะเหตุนี้พระยาอนุมานราชชนจึงเห็นว่า เมืองฉื่ออาจเป็นเมืองไทโบราณแห่งหนึ่ง ส่วนฉื่อปาอ้อองก็อาจจะ เป็นไทดั้งเดิมด้วย

ในมณฑลฮกเกี้ยน เมืองหลอตัง 羅定縣 หลอไผ่ 羅肥縣 และหลอปัง 羅旁縣 ในมณฑล
กวางตุ้ง เมืองหลอเซ่ง 羅城縣 หลอฮัว 羅和縣 หลอหัน 羅漢縣 และหลอล่ง 羅龍縣
ในมณฑลกวางสี ปัจจุบันตามหัวเมืองเหล่านี้ยังมีผู้ที่สืบเชื้อสายจากชาวหลอ และใช้ภาษา
ดั้งเดิมคือภาษาไทพู่ระหว่างพวกเดียวกัน แต่ยังมีพวกที่ไม่สมัครใจอยู่ใต้การปกครองของ
จีนชื้อองเต้ พวกนี้หนีไปอาศัยตามป่าเขาในมณฑลหูหนาน กวางสี และกวางตุ้ง นานเข้าก็
กลายเป็นชาวดอย⁴³ ภายหลังบางส่วนของชาวดอยเหล่านี้อพยพลงทางใต้เข้าสู่แคว้นสิบ
สองจุไทและลาว บางส่วนมาสมทบกับชาวไทที่มาตั้งถิ่นฐานในแคว้นฉางวู่ครั้งสมัย เลียง
(หรือช้าง) น้องพระเจ้าซุ่น

อีกกลุ่มหนึ่งย้ายตามเจ้าครองนครหลอมาที่นครจ๊ก(มณฑลเสฉวน) ได้ตั้งรกรากใน
เมืองต่างๆ คือ เมืองหลอเกียง ในมณฑลเสฉวน หลอชาน หลอหวาง หลอฮิ หลอเฟง ใน
มณฑลยูนนาน หลอไว หลอฮก หลอฮู ในมณฑลกุ้ยจิ่ว คนส่วนนี้ถูกเกณฑ์แรงงานอย่างหนักใน
สมัยราชวงศ์จิ้นจึงมักทิ้งบ้านช่องหลบหนีไปอยู่ตามป่าเขาในมณฑลเสฉวน กุ้ยจิ่ว หยุนหนาน
ต่อมาจึงกลายเป็นชาวดอย ซึ่งชาวจีนแบ่งเรียกเป็นพวกต่างๆ ดังนี้ 1. เมี้ยว 苗
2. แย้ว 徭 3. ลาย 黎 4. มาน 蠻 5. ซ้อ, หยี่ 夷 6. พู, ผู่, ลู 濮 7. ตุง, ลุง,
จุง 撞 8. ลาว, เลี้ยว 佬, 獠 9. อี้ก้อ 仡佬 10. โลโล 羅 11. เกา
หยี่, นูหยี่ 抹夷, 怒夷 12. จุงเจีย, ลุงเกีย 仲家, 龍家

คุณลิขิตเห็นว่าคนกลุ่มนี้ต่อมาได้แยกเป็น 3 พวก พวกหนึ่งตั้งอาณาจักรน่านเจ้าขึ้น
พวกที่สองตั้งอาณาจักรไทใหญ่ในพม่า พวกที่สามตั้งอาณาจักรสยามในประเทศไทย ส่วนอา
ณาจักรอ้ายลาว คุณลิขิตสืบหลักฐานประวัติศาสตร์พบที่อาณาจักรนี้ในสมัยพระเจ้าฮั่นวู่ตี้
(พ.ศ. 402-457) เมื่อพระองค์ทรงโปรดให้เปลี่ยนชื่อเมืองอ้ายลาว 哀牢 เป็นเมือง
ปุดอูย 不韋縣 เมืองอ้ายลาวนี้กินอาณาบริเวณ 2 เมือง คือเมืองย่งเฟง และเมืองย่ง
เซียง(สามก๊กเรียกว่าเมืองเองเจียง ปัจจุบันเรียกว่าเมืองเปาซาน)

งานค้นคว้าของคุณลิขิตที่ทำไว้นอนอดีตไปเก่าแก่มาถึงสี่พันกว่าปีก่อน ว่าไท
กับจีนมีความเป็นมาร่วมกันในอดีตครั้งดึกดำบรรพ์ แต่แยกออกจากกันสมัยเมื่อประมาณสอง

⁴³ หมายถึงชนกลุ่มน้อยต่างๆ ที่ไปอยู่ตามป่าหรือในหุบเขา ซึ่งหนังสือฮั่นฮั้วนเตี้ยน ระบุว่า
กลุ่มคนเหล่านี้ใน 6 มณฑล คือ เสฉวน หยุนหนาน กุ้ยจิ่ว หูหนาน กวางสี และ กวาง
ตุ้ง เป็นลูกหลานสืบตระกูลจากเจ้าครองนครเชื้อสายพระเจ้าเหา(ครองราชย์ระหว่าง
2,054-1,917 ปีก่อนพุทธกาล) ชาวจีนได้พบชนกลุ่มน้อยที่แตกเป็นเผ่าต่างๆ เหล่านี้อีก
ครั้งสมัยราชวงศ์ฮั่น และเรียกคนเหล่านี้ว่า "เกาตี้ชู่ 高地族" "ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้
เกลียดชังคนจีนเพราะถูกเอารัดเอาเปรียบจึงเรียกชาวจีนว่า "เฟ่งตี้กั้ง 平地奸"

พันกว่าปีก่อนในยุคจีนชื่อยังเต้ โดยท้ายที่สุด คุณลิขิตแสดงหลักฐานทางภาษาว่าภาษาไทยกับภาษาจีนทางใต้(กวางตุ้ง แคะ ต่จิ๋ว ไหหล่า)มีคำพ้องกันอยู่มาก และแม้แต่ภาษาจีนกลางก็ยังมีคำพ้องกันปนอยู่จำนวนหนึ่ง ทำให้คุณลิขิตเชื่อว่าชาติไทยเป็นชาติโบราณเก่าแก่มาก ได้ตั้งรกรากเป็นปึกแผ่นแต่ดั้งเดิมอยู่ในดินแดนภาคเหนือและภาคใต้แม่น้ำสายจ้อเกียง

งานของคุณลิขิตทำให้ดิฉันเที่ยวหาหนังสือเปรียบเทียบกับภาษาไทยภาษาจีนมาอ่านเป็นที่จำละหวั่น แล้วก็พบงานของคุณเฉลิม ยงบุญเกิด⁴⁴ "ภาษาไทย ภาษาจีน"⁴⁵ และ "ลัทธิกรมไทยจีน สมัยราชวงศ์หมิง"⁴⁶ ซึ่งก็ได้พบว่าภาษาไทยมีคำมากมายที่คล้ายภาษาจีนโดยเฉพาะภาษาจีนทางตอนใต้ ซึ่งคุณเฉลิมเห็นว่า ชาติไทยมีถิ่นฐานเดิมอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน คนไทยส่วนหนึ่งยังตั้งรกรากอยู่ที่เดิม อีกส่วนแยกย้ายไปอยู่ต่างถิ่นรวมทั้งทางใต้คือประเทศไทย ทำให้มีสำเนียงเพี้ยนกันไป แต่คนไทยที่ตั้งรกรากอยู่ที่เดิมก็กลายจีนไปแล้ว ภาษาไทที่ใช้ผสมกับภาษาจีนเปลี่ยนเป็นภาษากวางตุ้ง แคะ ไหหล่า ต่จิ๋วและฮกเกี้ยน จึงเหลือร่องรอยที่ใกล้เคียงกันไว้จำนวนมาก คำไทเดิมที่หลงเหลืออยู่ในภาษาจีนนี้มีถึงพันกว่าคำ อย่างไรก็ตามคุณเฉลิมไม่ลืมที่จะแยกคำที่พ้องกันที่มาจากสาเหตุอื่นๆ อีก เช่น มาจากภาษาบาลีในพุทธศาสนา และที่มาจากการหยิบยืมกันไปมาที่หลังจากการติดต่อด้านชาย

คุณลิขิตยังจุดประกายให้ดิฉันเห็นความเกี่ยวพันระหว่างชาวหลอ กับชาวโลโล เพราะภาษาจีนมาจากอักษรภาพ และคำว่าโลโล 攸攸 ก็มีรากมาจากคำว่า หลอ 羅 แต่ส่วนที่เดิมเข้าไปคือคำว่า 攸 นั้น มาจากคำว่า 犬 ซึ่งมีความหมายหลายอย่าง แปลว่า สุนัขก็ได้ แปลว่า ศัตรูที่คุมเชิงกันอยู่ก็ได้ แปลว่า พรหมแดนติดต่อกันทั่วกันไปก็ได้⁴⁷ ความเป็นมาของคำว่า หลอ กับ โลโล จึงอาจเกี่ยวข้องและเป็นกุญแจไขความเป็นมาของประวัติดั้งชาติโลโล⁴⁸ ที่นักวิชาการพูดกันหนาหูขึ้นเรื่อยๆ ว่าเป็นเจ้าของอาณาจักรน่านเจ้าตัวจริงได้ ดิฉันเองก็อยากรู้เหมือนกันว่า ชนชาติโลโลนั้น ที่แท้มีความเป็นมาอย่างไรกันแน่ เกี่ยวพันกับชาวหลอในช่วงไหน อย่างไร เพราะจะเป็นเรื่องที่น่าไปสู่ความเข้าใจอื่นๆ อีกมาก

เหนืออื่นใดคุณลิขิตทำให้ดิฉันตั้งข้อสังเกตบางอย่างขึ้น เกี่ยวกับสำนักรักอิสระของบรรพชนชนชาติไทซึ่งยังคงดำรงอยู่ตลอดเวลาในสังคมไทยของเรา เพราะถ้าชนชาติไต-จีน ได้ร่วมสร้างสังคมและวัฒนธรรมกันมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ สบายอันไปได้ถึงสี่ห้าพันปีก่อน

⁴⁴ คุณเฉลิมติดต่อกับพระยาอนุนามราชชน ได้รับความรู้และคำแนะนำต่างๆ จนนำมาสู่ความสนใจเรื่องภาษาไทยและภาษาจีน

⁴⁵ เฉลิม ยงบุญเกิด ภาษาไทย ภาษาจีน ศูนย์การพิมพ์ , 2512

⁴⁶ เฉลิม ยงบุญเกิด ลัทธิกรมไทยจีน สมัย ราชวงศ์หมิง โรงพิมพ์ไทยแบบเรียน , 2511

⁴⁷ เอียร์ชัย เอี่ยมวรเมธ พจนานุกรมจีน-ไทย บริษัท รวมสาส์น (1977) , 2533

จริงๆ แล้ว สิ่งที่มีผลทำให้ชนชาติไทและจีนเกิดการแยกสายวัฒนธรรมออกจากกันก็คงมีแต่
 สำนักที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงเท่านั้น สำนักแบบหนึ่งเป็นแบบรวบอำนาจ ที่สร้างหลักปัก
 ฐานเป็นวัฒนธรรมที่เข้มแข็งแบบจีน อีกสำนักหนึ่ง เป็นแบบรักอิสระที่ดันรนให้หลุดพ้นจาก
 การเผด็จอำนาจ จึงรักษาสำนักอิสระไว้และรักษาสายวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบอิสระไว้
 ต่อไป ท่ามกลางวิวัฒนาการของวัฒนธรรมตนเองและวิวัฒนาการร่วมกับสายวัฒนธรรมอื่นๆ
 ที่ปะทะสังสรรค์เข้ามาในกระแสความเป็นไป

ความผืนยิ่งใหญ่ของจีนซึ่งองค์คือการรวมอาณาจักรจีน จักรพรรดิที่ยิ่งใหญ่แต่ละคน
 ที่นับเป็นวีรบุรุษของชาวจีนสืบเนื่องกันมา คือการทำให้อาณาจักรเป็นปึกแผ่นและขยายอาณา
 จักรออกไปอย่างกว้างขวาง เล่าปings (หลิวปings) ปฐมกษัตริย์ราชวงศ์ฮั่นคู่แค้นของฉื่อปาอ๋อง มี
 ขี้อยู่ต่อฉื่อปาอ๋อง แม้ฉื่อปาอ๋องมีกำลังทหารเหนือกว่า เพราะฉื่อปาอ๋องเป็นคนชื่อเถรตรง
 แต่เล่าปings เป็นนักการเมืองและนักปกครองชั้นยอด คุณธรรมของชาวฮั่นคือ มีลัทธิขงจื๊อ เป็น
 แก่น คือทำตนให้สมหน้าที่ จงรักภักดีต่อกษัตริย์ มีเมตตา รักสามรียา และหมั่นแสวงหา
 ความรู้ เมื่อปลายราชวงศ์ฮั่น สังคมเสื่อมโทรม หลี่ซือหมิน (พระเจ้าถังไท่จงฮ่องเต้) จักร
 พรรดิที่ถือกันว่ายิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์จีน สร้างแผ่นดินถึงให้เป็นยุคทองที่รุ่งเรืองโดย
 ศาสนาปรัชญา โดยการปกครอง โดยระเบียบสังคม โดยวัฒนธรรม แต่ในอีกด้านหนึ่งก็คือ
 "พระคุณที่ไท่จงได้สร้างไว้ให้แก่จีนยังน้อยกว่าที่ได้สร้างพระเจ้าเซวไว้ ตลอดเวลา 23 ปีที่
 กษัตริย์ไท่จงครองราชย์อยู่ ทวีปเอเชียทั้งภาคตะวันออก ภาคกลาง และภาคใต้ อยู่ใน
 อำนาจจีนหมด อิทธิพลของจีนโดยกษัตริย์จีนยิ่งใหญ่ในกาลโดยไม่มีใครเทียบได้"⁴⁸ บทบาท
 สำคัญของเจ้าวรวงษ์อื่น ปฐมกษัตริย์ราชวงศ์ซ้องก็คือการรวมอาณาจักรที่แตกแยกกันถึงขนาด
 ตั้งตนเป็นอิสระขึ้นหลายอาณาจักร โดยเฉพาะอาณาจักรทางใต้ ให้เป็นแผ่นดินเดียวกันอีก
 เพราะสำนักของจีน คือ อาณาจักรที่เป็นปึกแผ่นยิ่งใหญ่คือความมั่งคั่งไพบูลย์ แม้หลักรวมอา
 ณาจักรสำเร็จพระองค์จะกำจัดลัทธิขงจื๊อ โดยให้ขุนนางแสดงความภักดีด้วยการลาออกจาก
 ตำแหน่ง ซึ่งประวัติศาสตร์จีนเรียกเหตุการณ์ตอนนั้นว่า "ถอดอำนาจทหารในงานเลี้ยง"⁴⁹

เมื่อดิฉันหลับตานึกถึงเรื่องราวในพงศาวดารจีนต่างๆ ที่ตนเองเคยอ่านมาตั้งแต่ยัง

⁴⁸ เงินหลิวฟาน เห็นว่า โลโล คือชาวเผ่า อุหมานในอดีต และก่อนจีนใหม่สถาปนา
 โลโลในหลายท้องที่ถูกขนานนามว่า หยี่ ดู วิสัยปัญหาแหล่งกำเนิดของชาติไทย โอเดียน
 สโตร , 2539

⁴⁹ ล.เสถียรสุด ประวัติวัฒนธรรมจีน , สำนักพิมพ์ ก.ไก่ (พิมพ์ครั้งที่ 5) ไม่ได้ระบุปีที่ตี
 พิมพ์หน้า 138

⁵⁰ ทวีป วรดิกล ประวัติศาสตร์จีน สำนักพิมพ์สุภาพใจ , 2538 หน้า 362-363

เด็ก เริ่มจากไคเก็ก ห้องสิน เลียดก๊ก ไซฮั่น ตั้งฮั่น สามก๊ก ไซจิ้น ตั้งจิ้น นำปักช้อง ชุข ถัง ชวยจ๊ก ช้องกั้ง ง่วนเฉียว เม่งเฉียว เรือขมาจนถึง ราชวงศ์แมนจู และการปฏิบัติชิน ให้ ระยะแรกอันเป็นยุคตำนานและกึ่งพงศาวดารอย่างไคเก็ก นอกสำนักแบบอิสระ ตัดสิน ไม่ฝึกใฝ่อ่านาจอ แต่หลังจากเข้ายุคประวัติศาสตร์ตั้งแต่ราชวงศ์ชิงเป็นต้นมา สำนักแบบจีน ได้ก่อรูปชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ ในทัศนะของดิฉันมันเป็นสำนักของความเป็นใหญ่ เป็นปีกแผ่น เป็นศูนย์กลาง เป็นผู้ควบคุมโลกทั้งมวล ตั้งแต่เล็ก ดิฉันชอบอ่านพงศาวดารจีน เพราะสนุก และมีรสชาติ แต่ทั้งหมดนั้นจะสนุกถ้าเป็นเพียงนิยาย เป็นหนัง เป็นละคร แต่ไม่สนุกเลย ถ้าผันของคนเราคือการแสวงหาอ่านาจอ จนต้องห้าหั้น มีแต่มีด และผู้คนที่ต้องล้มตายเหมือน ผักปลาแบบนั้น ยิ่งระบียบชีวิตแบบจีนนั้นน่าอัดอัดมาก ดิฉันจึงไม่ชอบเป็นจีนและไม่เคย เลือกที่จะเป็นจีน แม้ตนเองจะมีเชื้อสายจีนอยู่ด้วยก็ตาม

ถ้าหากสิ่งที่คุณลิขิตศึกษาไว้เป็นจริง คือวัฒนธรรมไท-จีนมีต้นกำเนิดร่วมกัน และรอย แยกการแบ่งสายระหว่างวัฒนธรรมไท-จีนเกิดในยุคจีนชื้อฮองเต้จริง นี่ก็จะเป็นเค้าเงื่อน ของการแยกสายวัฒนธรรมระหว่างไทและจีนมาตั้งแต่ครั้งสองพันปีก่อน และอาจนำไปสู่คำตอบของการที่มีชนชาติและชนเผ่าที่พูดภาษาไทกระจายอยู่มาก ในอาณาบริเวณกว้างขวาง ทางตอนใต้ของจีน โดยรักษารูปแบบการปกครองแบบสหพันธรัฐไทเอาไว้ เพราะรูปแบบ การปกครองแบบนี้สอดคล้องกับสำนักแบบไท และมันก็ทำให้ดิฉันย้อนมาคิดถึงการค้นพบของคุณ จิตร ภูมิศักดิ์เกี่ยวกับอาณาจักรสุโขทัยที่หลังจากรวมอาณาจักรเป็นปีกแผ่นแล้ว อีกหนึ่งร้อย ปีต่อมาก็ได้หวนกลับไปใช้ระบอบการปกครองแบบเดิมคือสหพันธรัฐไท^{๕๑} ขึ้นอีก ดิฉันคิดว่า บางทีสิ่งนี้อาจจะเกี่ยวข้องกับสำนักอิสระแบบไทด้วยก็ได้

ดิฉันเป็นคนหนึ่งที่ไม่เชื่อเรื่องชาติพันธุ์บริสุทธิ์ ดิฉันเชื่อเรื่องการเลือกที่จะเป็นอะไร ของคนเรา แต่การเลือกก็ต้องเริ่มจากความสมัครใจของแต่ละคน ดิฉันเคยพบกับชาว ไทอาหมสองคน เมื่อเขาบอกว่า เขาเป็นไท ดิฉันก็ยอมรับความเป็นไทของเขา แม้เขาพูด ภาษาไทไม่ได้ ดิฉันเคยพบกับชาวจ้วงคนหนึ่ง เขาบอกว่า เขาไม่ใช่ไท เขาเป็นจ้วง แม้ เขาพูดภาษาไทได้ ซึ่งดิฉันก็เคารพการเลือกของเขา แต่เราทุกคนย่อมมีชาติกำเนิด และ รับพันธุกรรมจากผู้ให้กำเนิดเรามา ซึ่งเมื่อสาวย้อนกลับไปยังบรรพบุรุษแต่ละคน ยิ่งสาวไป ไกลแค่ไหน เราก็ยิ่งพบสายเลือดต่างๆ ที่ปะปนกันอยู่ในตัวเรามากเท่านั้น แต่เราก็ไม่ได้ ถูกกระทำจากพันธุกรรมทั้งหมด ไม่ได้ถูกกำหนดให้ต้องเลือกแบบบรรพบุรุษไปทั้งหมด เรามี สิทธิเลือกบางอย่างที่เราคิดว่าดีจากบรรพบุรุษ ขณะที่เราก็มีสิทธิเลือกทั้งบางอย่างที่เราคิด

^{๕๑} จิตร ภูมิศักดิ์ สังคมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาก่อนสมัยศรีอยุธยา สำนักพิมพ์ดอกหญ้า ,

ว่าไม่ดีด้วย

ในแง่ชนชาติก็เช่นกัน ผู้คนรวมกันขึ้นเป็นเผ่าเป็นชาติไม่ได้ ถ้าไม่มีรูปการจัดระเบียบทางสังคม ภาษาและวัฒนธรรมเป็นเครื่องเชื่อมร้อย ในวัฒนธรรมใหญ่หนึ่งๆ อาจมีวัฒนธรรมย่อยอยู่ร่วมด้วยมากมาย ซึ่งมีความแตกต่างกันในรายละเอียด แต่ก็ต้องมีส่วนร่วมที่ทำให้อยู่ร่วมกันได้เป็นสายวัฒนธรรมเดียวกัน ทั้งหมดนี้แต่ละชนเผ่าหรือแต่ละชนชาติเป็นผู้เลือกที่จะเป็น หรือเลือกที่จะเปลี่ยนแปลงมันไปในท่ามกลางกระแสเหตุการณ์น้อยใหญ่ในประวัติศาสตร์

มาถึงตรงนี้ ดิฉันเห็นว่าชนชาติไทอาจยังไม่เคยเปลี่ยนสำนักแรกสุดของการแยกตัวออกมาเป็นสายวัฒนธรรมไทเลย สำนักนั้นก็คือ สำนักอัสระ

พอเปิดหนังสือคุณลิขิตลงไป ดิฉันก็มาเปิดหนังสือคุณสมัคร บุราวาส^{๕๒} ต่อไป คุณสมัครนั้นสนใจเรื่องวัฒนธรรมอินเดีย-จีนมาตั้งแต่เด็ก เมื่อปีพ.ศ. 2494 ได้อ่านหนังสือของคุณลิขิตจึงเริ่มสนใจวัฒนธรรมไต-จีนขึ้นมา ระหว่างปีพ.ศ. 2495-2500 ถูกคุมขังในคดีกบฏสันติภาพก็ใช้เวลานั้นศึกษาวัฒนธรรมต่างๆ ต่อมาปีพ.ศ. 2503 ไปศึกษาวิชาการน้ำมันปิโตรเลียมที่กรุงปารีส ได้พบวัตถุโบราณสมัยราชวงศ์ซ่ง (1766-1402 ปีก่อนค.ศ.) ที่มีลายกระหนกไทยและอักษรจีนกำกับอยู่ คุณสมัครพยายามลอกลายเหล่านี้ออกมาจำนวนมากในหนังสือของท่าน แต่ดิฉันก็ยังรู้สึกไม่จุใจจึงไปค้นดูเพื่อหาภาพประวัติศาสตร์ศิลปะจีนในช่วงนี้ ก็พบลายกระหนกบนหม้อสามขา บนกลองสัมฤทธิ์และศิลปวัตถุอื่นๆ อีกมาก^{๕๓} ซึ่งต้องยอมรับว่าเป็นลายกระหนกจริงๆ แท้ๆ แม้ไม่วิจิตรพิสดารเท่าลายกระหนกไทยปัจจุบันที่พัฒนาไปอีกมาก แต่ลายกระหนก ลีลาและเปลวกระหนกนั้นก็คือต้นแบบของลายกระหนกโดยแท้ มาถึงราชวงศ์โจว ความเป็นลายกระหนกค่อยๆ ลดลง ต่อมาก็ค่อยๆ หายไปจากศิลปะจีนทีละน้อย ถึงสมัยราชวงศ์ซ่งก็หาลายกระหนกยากขึ้น จนถึงสมัยราชวงศ์ถังก็ค่อยๆ หดไป ในขณะที่ศิลปกรรมจีนหันไปอิงกับธรรมชาติ เน้นความเหมือนจริงและสื่อธรรมชาติอย่างตรงไปตรงมามากขึ้น แต่ลายไทยกลับเน้นการประดิษฐ์ เน้นความเหนือโลกเหนือธรรมชาติขึ้นมา ทำให้ข้อสันนิษฐานของคุณลิขิต โดยคุณสมัครเป็นผู้ยืนยันซ้ำที่ว่า บรรพชนของชนชาติไทเริ่มแยกจากจีนในสมัยจีนชั่ฮ้องเต๋อ น่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

อาจารย์กำจร สุนพงษ์ศรี ผู้เขียน "ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน" ทำให้ดิฉันต้องไปอ่าน

^{๕๒} วัฒนธรรมไต-จีน แพรวพิทยา , 2519

^{๕๓} กำจร สุนพงษ์ศรี ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2536
หน้า 29-35

เรื่องลายไทยเท่าที่หาอ่านได้อยู่พักใหญ่ แม้หนังสือของท่านจะไม่ข้องเกี่ยวกับลายไทย แต่ลายกระหนกในสมัยแรกๆ ของจีนจากภาพในหนังสือของท่าน ทำให้ดิฉันกระหายใคร่รู้เรื่องลายกระหนกมาก จึงสืบเสาะได้ความรู้ว่าลายกระหนกเป็นลายเครือเถา มีต้นกำเนิดมาจากเลียนแบบธรรมชาติของต้นไม้ โดยนำเอา กอ กาบ กิ่ง ก้าน ใบ มาผูกเคล้าให้เป็นลักษณะเปลว แต่งเป็นรูปต่างๆ ลายกระหนกนี้สำคัญมากเพราะเป็นลายแม่บทหนึ่งในสี่ของแม่บทลายไทย อีกสามแม่บทคือ ลายนารี(ภาพคน) ลายกระปี่(ภาพลิง ยักษ์ หรือเครื่องคนครึ่งมนุษย์อื่นๆ) และลายच्छะ(ภาพสัตว์ต่างๆ) ที่สำคัญก็คือ ดิฉันได้รู้ว่าลายไทยนั้นนอกจากเป็นลายคนละครตระกูลกับลายจีนแล้วยังเป็นลายคนละครตระกูลกับลายที่มีอิทธิพลจากอินเดียด้วย

คุณวิทย์ พินตันเงิน^{๕๔} เชื่อว่า"ในการที่ศิลปไทยได้เริ่มต้นอย่างแท้จริงเมื่อพ.ศ. 1600 นั้น เรานับเอาเฉพาะสมัยที่ชาวไทยได้เคลื่อนย้ายมาอยู่ ณ ดินแดนสุวรรณภูมิเป็นปฐมเมื่อพ.ศ. 1600 นั้นเอง ด้วยเหตุนี้จึงแสดงว่าชาวไทยมีศิลปประจำชาติมาแล้วตั้งแต่ยังอยู่ทางเหนือของจีน เพราะตามประวัติของชาวไทยปรากฏว่า กษัตริย์ไทยโบราณทรงพระนาม"ขุนหลวงเมอ"ได้เลื่อมใสยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา พร้อมด้วยประชาชนอีก 3 แสนกว่าคนเมื่อพ.ศ. 612 ดังนั้นความคิดในเรื่องเกี่ยวกับศิลปของพระพุทธศาสนาจึงมีขึ้นด้วย ทั้งหมดนี้ก็แสดงว่า ชาวไทยมีศิลปของตนเองมาแล้วตั้งแต่กาลก่อน หรืออาจกล่าวได้ว่าชาวไทยได้เคยผลิตงานศิลปขึ้นก่อนหน้าพ.ศ. 612 ด้วยซ้ำ แต่ไม่สามารถค้นคว้าให้มากไปกว่านี้ได้อีก^{๕๕}

ส่วน น. ณ ปากน้ำ ก็เห็นว่า"จากการค้นคว้าลายรุ่นเก่าบนลายปูนปั้นและลายจำหลัก ศิลานบนใบเสมารุ่นอุทอง และสุโขทัยซึ่งพบทั่วไปในดินแดนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ในท้องที่ของนครเก่าแก่ตั้งแต่สมัยสุโขทัย เรื่อยลงมาไปสู่ใต้ที่นครศรีธรรมราช ลายอันปรากฏนั้นมิได้เป็นลายที่สืบต่อมาจากขอม หรือ ทวารวดี หากแต่เป็นลายที่เกิดขึ้นจากการสังเกตอิทธิพลอินเดียเข้าสู่ความเป็นตนเอง มีลักษณะเหมือนธรรมชาติ คือ เป็นลายเครือเถา ลายก้านขด ประกอบด้วยรูปดอกไม้ ใบไม้ รูปนก สัตว์จตุบาท ทิวภาพต่างๆ ซึ่งลักษณะของลายแบบนี้เป็นลายคนละครตระกูลกับลายอันมีอิทธิพลจากอินเดีย" ต่อมายังสรุปว่า"ลายสุโขทัยเป็นลายเครือเถาเดียวกับสมัยอุทองหรืออยุธยาสุพรรณภูมิ และยังเป็นลายแบบเดียวกับศิลปเขียงใหม่ยุคต้นๆ ซึ่งยังคงมีหลักฐานเหลืออยู่คือ ลายปูนปั้นเจดีย์วัดเจ็ดยอด กับลายปูนปั้นเศียรนาคเชิงบันไดเจดีย์

^{๕๔} ในปีพ.ศ. 2503 เป็นหัวหน้าแผนกวัฒนธรรมทางวัตถุธรรมและศิลปกรรม กองวัฒนธรรม สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

^{๕๕} วิทย์ พินตันเงิน ศิลปกรรมและการช่างของไทย โอเดียนสโตร์ โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์ , 2503 หน้า 16

วัดหลวงวัดสวนดอก กับวัดอุโมงค์เถรจันทร์ เป็นต้น”^{๕๘}

ดิฉันสรุปได้ว่า ลายไทย เป็นลายที่มีสายทางศิลปกรรมของตนเอง แม้ในประเทศไทยเรานี้จะพบแบบอย่างทางศิลปกรรมอยู่ 6 แบบ คือ ศิลปอินเดีย (ราวพ.ศ. 300-1800) ศิลปมอญ (ทวาราวดีหรือโยนก ราวพ.ศ. 1300-1600) ศิลปชวา (ศรีวิชัย พ.ศ. 1300-1800) ศิลปขอม (ราวพ.ศ. 1400-1800) ศิลปพม่า (ราวพ.ศ. 1600-1700) และศิลปไทย (ตั้งแต่พ.ศ. 1600 เป็นต้นมา) และศิลปแบบต่างๆ ส่งอิทธิพลต่อศิลปกรรมไทยไม่น้อย แต่สายวิวัฒนาการของศิลปกรรมไทยที่ดำเนินเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์นั้นกลับไม่เคยกึ่งต้นเค้าลายไทยดั้งเดิมไปเลย

จากเรื่องลายกระหนกของคุณสมิตรได้พาดิฉันสืบสาวเรื่องราวลายไทยอีกมาก จนถึงตามอาจารย์ชลธิรา สัตยาวัฒนาไปดูลายผ้าไทต่างๆ เพราะเห็นว่าอาจเป็นอีกทางหนึ่งในหลายๆ ทาง ที่ทำให้ไปเข้าใจรากเหง้าทางวัฒนธรรมของชนชาติไทและของสังคมไทยเรา ได้ แต่ดิฉันจะพักเรื่องราวไทยไว้แค่นี้ก่อนเพราะสิ่งที่คุณสมิตรคิดว่าไวยังมีเรื่องที่น่าสนใจอีกมาก

เมื่อคุณสมิตร บุราวาส เกิดความสนใจเรื่องราวในช่วงประวัติศาสตร์สมัยราชวงศ์ ซึ่งกับสมัยราชวงศ์โจวก็ลงมือค้นคว้าเรื่องนี้ ครั้นกลับประเทศไทยได้พบกับอาจารย์ชิน อยู่ดี ได้แลกเปลี่ยนความเห็นกันอาจารย์ชิน ก็มีความเห็นว่าจีนกับไทยอาจมีวัฒนธรรมร่วมกันด้วย เพราะขณะนั้นในประเทศไทยเริ่มขุดพบวัตถุโบราณหลายอย่างคล้ายของสมัยโจวด้วย

ความเป็นนักปราชญ์ รอบรู้วิทยาการแขนงต่างๆ อย่างกว้างขวาง ทำให้คุณสมิตรศึกษาประวัติวัฒนธรรมไทยอย่างตึกกว้างมาก คุณสมิตรออกไปเริ่มการศึกษาที่เหตุการณ์น้ำท่วมโลกครั้งสุดท้ายซึ่งเกิดขึ้นเมื่อประมาณหมื่นกว่าปีที่แล้ว ในปลายมนุษย์สมัยหินกลางกับมนุษย์หินใหม่ คุณสมิตรเชื่อว่ามนุษย์เราล้วนเป็นพี่น้องกัน ความทรงจำแรกสุดของมนุษย์เราในทุกวันนี้ก็คือตำนานน้ำท่วมโลก และอ้างหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนมาก เพื่อที่จะบอกว่าแรกเริ่มแล้ว มนุษย์เราต่างอพยพขึ้นไปทางต้นน้ำเพื่อหนีน้ำท่วมโลก โดยมนุษย์มีแหล่งกำเนิดเดียวกัน และอาจแยกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ เพียงไม่กี่กลุ่มเท่านั้น

เผ่าของมนุษย์เกิดขึ้นหลังเกิดน้ำท่วมโลก เมื่อมนุษย์ต่างกลุ่มต่างพัฒนาภาษาและวัฒนธรรมรวมทั้งพันธุกรรมขึ้นในระหว่างกลุ่มที่โยกย้ายไปด้วยกัน ในที่สุดก็พูดกันไม่รู้เรื่องเหลือเพียงภาษาง่ายๆ ไม่กี่คำ เช่น คำว่า "แม่" "ไฟ" เมื่อจบสมัยน้ำแข็งที่ 5 หลัง 10,000 ปีก่อนค.ศ. มนุษย์ อยู่รวมกลุ่มกันตามถ้ำหรือเพิงผาทางลาดเขา หลัง 8,000 ปีก่อนค.ศ. จึงเกิดระยะหัวเลี้ยวหัวต่อขึ้น โดยเกิดการสร้างหมู่บ้านบรรพกาล และเมื่อราว 4,000 ปีก่อน

^{๕๘} น. ณ ปากน้ำ (ประยูร อุลุชาฎะ) วิวัฒนาการลายไทย สำนักพิมพ์เมืองโบราณ , 2534

ค.ศ. จึงเกิดการทอผ้า จักสาน ทำเครื่องปั้นดินเผา อิฐดิบ สังคมขณะนั้นผู้หญิงเป็นใหญ่ ในระหว่างสมัยน้ำแข็งที่ 5 นี้ (30,000 - 40,000 ปีมาแล้ว) โลกของเรามีอาการหนาวๆ ร้อนๆ สลับกัน เวลาร้อนหิมะก็ร่นไปทั่วโลกร เวลาร้อนหนาวหิมะก็รุกรมมาทางใต้ พืชและสัตว์ เคลื่อนไปเติบโตและอาศัยตามเขตภูมิอากาศที่เหมาะสม มนุษย์ก็ติดตามสัตว์ป่ามาจึงเกิดการเคลื่อนย้ายไปมา ทะเลทรายก็เกิดขึ้นมากมาย แหล่งที่เคยมีอารยธรรมโบราณต้อง กลายเป็นทะเลทรายเป็นจำนวนมาก แม้ภาคอีสานของไทย คุณสมภารก็ตั้งข้อสังเกตว่าครั้ง หนึ่งน่าจะเป็นดินแดนสมบูรณ์ ต่อมาแห้งแล้งเพราะการถอยของทะเลไทย จากลุ่มน้ำเจ้า พระยาและลุ่มน้ำโขงที่ล้นท่วมที่ราบสูงอยู่ไปสู่ลาวไทยในปัจจุบัน คุณสมภารได้เปรียบเทียบเครื่อง ปั้นดินเผาบ้านเชียงของไทย และเครื่องปั้นดินเผาแผนสันและยางเฉา ในมณฑลหูหนานและ กานซูว่าใกล้เคียงกัน จนมีความเป็นไปได้ที่ชาวบ้านเชียงอาจอพยพหนีความแห้งแล้งไปอยู่ ตั้งถิ่นฐานที่นั่นในช่วงก่อน 2,000 ปีก่อนค.ศ. ก็เป็นไปได้ คุณสมภารจึงเห็นว่าการอพยพของ มนุษย์ไม่ใช่เรื่องคนเบียดเบียนกันอย่างเดียว แต่เพราะดินฟ้าอากาศด้วย

ในชั้นหลัง ช่วงหลัง 2,000 ปีก่อนค.ศ. เกิดการอพยพครั้งใหญ่ของอารยันและมอง โกล ระหว่างการอพยพครั้งใหญ่นี้ อาณาจักรเก่าๆ ถูกทำลายไป คนทั้งชาติตกเป็นทาส อาณาจักรใหม่ๆ ถูกสร้างขึ้นบนความเดือดร้อนและแรงงานของพวกทาส ซึ่งคุณสมภารเห็นว่า "การขับไล่กันจากเหนือไปใต้นี้ ในที่สุดก็ต้องโทษลมฟ้าอากาศหรืออุตุนิยม เพราะเมื่อเทียบกับ เขมร-มอญ และอินโดนีเซียชนชาติไทยก็เป็นผู้บุกรุก ขับไล่พวกนี้มาทางใต้เหมือนกัน และต้นเหตุน่าจะเป็นด้วยการบุกรุกของแนวหิมะ ซึ่งบังคับให้พวกมองโกล ฉวยน้ำและตำตาร้ จำต้องอพยพที่ทำกินมาสู่ทางใต้หนีหิมะ และบุกรุกจีนให้เกิดผลสะท้อนมาถึงไทยและชนชาติ ที่อยู่ใต้อีกด้วย"^{๕๗}

"ราว 2000 B.C. พวกขานไตหรือขานได้อพยพจากต้นน้ำวังห่อและยางซีไปทาง ทะเลจีน เขามีเครื่องปั้นดินเผาระบายสี พบพบเข้ากับพวกหม้อดำทางทะเลที่บุกรุกมาทางต้น น้ำ ก็ผสมผสานวัฒนธรรมใหม่ สร้างรัฐขึ้นเป็นครั้งแรกที่ลงขันอันต่อมาให้กำเนิดราชวงศ์ "ช่วง"^{๕๘} คุณสมภารเห็นว่าศูนย์กลางการแพร่เครื่องมือสัมฤทธิ์ คือมณฑลยูนนาน เพราะเป็น แหล่งแร่ทองแดงและเป็นจุดเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมดองซอนในเวียดนาม เมื่อโยงเป็นภาพ กว้างใหญ่มาถึงแหลมอินโดจีน จึงรวมเอากลุ่มชนชาติต่างๆ เข้าไว้ในการศึกษาด้วย

สำหรับพัฒนาการของวัฒนธรรมไต-จีน คุณสมภารเห็นว่ามียอยแยกตั้งแต่สมัยจีนชี่ฮ้อง เต้ ทำให้ระบบสังคมผิดกันไป คุณสมภารยังได้พิสูจน์ความคล้ายคลึงกันของวัฒนธรรมไต-จีน

^{๕๗} วัฒนธรรมไต-จีน อ้างแล้ว หน้า 160

^{๕๘} วัฒนธรรมไต-จีน เพิ่งอ้าง หน้า 227

ในด้านต่างๆ อีก นอกจากลายกระหนกที่ดิฉันตื่นเต้นแล้ว คุณสมัครได้ชี้ให้เห็นวัฒนธรรมร่วมด้านอื่นๆ อีกมาก จนมาถึงรอยแยกดังกล่าว คุณสมัครเห็นว่า "การที่จีนกับไทยมีไวยากรณ์ของภาษาผิดกัน และมีระบบสังคมผิดกัน ก็ไม่ได้แปลว่าแยกกันโดยเด็ดขาดมาแต่เดิม หรือเป็นคนละเชื้อชาติโดยสิ้นเชิงเพราะต่างก็เป็นมงโกลด้วยกัน และตั้งแต่อดีตก็อยู่ติดกันนั่นเอง"^{๕๐} และให้ข้อสังเกตว่า ไวยากรณ์จีนกับไทยอาจผิดกันเพราะระบบสังคมผิดกันก็ได้ คือชนชาติไทนับถือสิทธิทางมารดา ยกย่องสตรีเป็นใหญ่ในครัวเรือน ส่วนชนชาติจีนนับถือสิทธิทางบิดา ยกย่องผู้ชายเป็นใหญ่ในครัวเรือน ชนชาติไท เป็นชาวพื้นเมืองดั้งเดิมของประเทศจีน พัฒนาสังคมมาตามลำดับไม่อาศัยอำนาจและเป็นพวกทำกสิกรรม ส่วนจีนเป็นชนชั้นปกครองมาทีหลัง มีชีวิตอย่างทหาร ใช้อำนาจปกครองเพราะเป็นฝ่ายรบชนะก็เป็นได้ คุณสมัครยังชี้ว่า "ขวัญ" เป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับคนไทย จนรูปขวัญ บนศีรษะของคนเรา กลายเป็นเลข ๑ ของไทย และแม้เลขและอักษรไทยอื่นๆ ก็ต้องขมวดลายขวัญเสียก่อนจึงเขียนได้ คือ ต้องเริ่มต้นด้วยขวัญ มียกเว้นน้อยมาก ทั้งนี้เพราะคนไทยนับถือขวัญอย่างยิ่ง^{๕๑}

กลับมาที่เรื่องของลายไทยที่ดิฉันยังติดค้างอยู่ว่าอาจนำไปสู่การหาต้นรากกำเนิดไทได้อีกทางหนึ่ง เรื่องนี้ทำให้ดิฉันสนใจงานวิจัย"ตามรอยสวัสดิเกะ สาวกำเนิดไท-ลาว"ของอาจารย์ชลธิรา สัตยาวัฒนา ซึ่งเขียนขึ้นเมื่อต้นปีพ.ศ.2540^{๕๑} งานวิจัยนี้เป็นความพยายามที่จะหากำเนิดไทอีกทางหนึ่ง ตอนหนึ่งในนั้นกล่าวถึงสังคมและวัฒนธรรมอาณาจักรเตียนในยูนนาน ทำให้ดิฉันนึกถึงอาณาจักร"เทียนกว้อ"ที่คุณสมัครกล่าวถึง ทั้งคุณสมัครยังว่าคือเมืองถ่านอีกด้วยซึ่งตั้งขึ้นเมื่อ 2,000 กว่าปีที่แล้ว แต่คุณลิขิตว่าเป็นนครเถิน ซึ่งในอีกที่หนึ่งคุณลิขิตเรียกว่า"เทียน" ดิฉันเริ่มหาพจนานุกรมจีน-ไทยมาเปิดดูก็ตอนนี่เอง และเป็นอันได้ข้อยุติว่า 滇 "เถิน หรือ เทียน"ของคุณลิขิตนั้น อ่านว่า"เตียน"หรือ"เถียน"ก็ได้ และจากงานวิจัยของอาจารย์ชลธิรานี้ ดิฉันก็เริ่มรู้จักคำว่า"ไปเยว" 百越 หรือ เยวหรือเผ่ากลุ่มชนหลากหลายมากมายที่อยู่ทางตอนใต้ของจีน ว่าบางส่วนของไปเยวนี้อาจเป็นต้นกำเนิดของชนชาติไท

^{๕๐} วัฒนธรรมไต-จีน เพิ่งอ้าง หน้า 161

^{๕๐} คุณบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ก่อธิบาย ความหมาย"ขวัญ"ของไทยไว้ว่าหมายถึงหลายอย่างรวมทั้งผมบนศีรษะที่วนเป็นก้นหอยเหมือนคนไทยเราด้วย ดู ไทยสิบสองปันนา(เล่ม 2) : ลือ คนไทยในประเทศจีน สำนักพิมพ์คลังวิทยา , 2498 หน้า 184

^{๕๑} ชลธิรา สัตยาวัฒนา ตามรอยสวัสดิเกะ : สาวกำเนิดไท-ลาว เอกสารวิจัยประกอบนิทรรศการ ฟ้าปกของกลุ่มชน ครั้งที่ 2 โดย มูลนิธิไชยยัง ลี้มทองกุล ๗ บ้านเจ้าพระยา ระหว่างวันที่ 9 มกราคม - 7 กุมภาพันธ์ 2540

แต่เรื่องไปเฮ่ว ทำให้ดิฉันเกิดอาการยุ่งซึ่งเป็นลิงก์แค้นขึ้นมา เพราะไม่รู้ว่ามี
ไหนเป็นเผ่าไหนกันแน่ อี้ อวี หยี้ ยี้ ย้อ เย่ เฮ่ว เยี่ย ใช้ตัวภาษาจีนตัวเดียวกันเลย คือ
ตัว 夷 ขณะที่เผ่า เย่ เฮ่ว แยะ แย้ แว่ เยี่ย เฮฮอะ เยี่ยอะ อวด ใช้อีกคำหนึ่ง 越
แต่ที่ถ่ายทอดเป็นไทยออกมาว่า อี้ หรือ หยี้ แล้วหมายถึงชนชาติ อี้, หยี้ 彝 และไป๋ซึ่งนัก
วิชาการจีนระบุเป็นบรรพชนของชาวน่านเจ้าก็จะเขียนอีกอย่าง คำอื่นๆ ก็พบปัญหาคล้ายกัน
เพราะเสียงๆ เดียวในภาษาจีนเขียนได้หลายอย่าง เวลาถอดเสียงเป็นภาษาอื่นยังขึ้นอยู่กับ
กับใครจะถอดเสียงออกมาอย่างไรด้วย นอกจากนั้นในแต่ละระยะประวัติศาสตร์บางทีจีนก็
เรียกชื่อชนชาติต่างๆ ผิดแปลกไปจากเดิม

ในที่สุดดิฉันก็ตัดสินใจแกะรอยคำว่า "เฮ่ว" ก่อนเป็นอันดับแรก โดยพยายามระดม
ความรู้ทั้งหมดที่ตนเองมีอยู่เกี่ยวกับภาษาจีนออกมาใช้^{๘๒} แล้วแกะรอยคำว่า เฮ่ว ไป
อย่างสับสน จนมาพบงานของนักวิชาการจีน ศาสตราจารย์เจียงอิงเหลียงจึงได้ทราบว่า
เฮ่ว 猺 ที่หมายถึงชนชาตินั้น คำเก่าแก่ที่สุดพบในจารึกบนกระดูกและบนกระดองเต่า
ในสมัยราชวงศ์ซ่ง^{๘๓} (ราวสี่พันกว่าปีก่อน) ในภายหลังมีคนใช้คำว่าโอว (พบเขียนเป็น 4
แบบแต่อ่านเหมือนกันและหมายถึงพวกโอวเหมือนกันคือ 猺, 猺, 猺, 猺) และ
คำว่า หลัว 猺 โอว หลัว และเฮ่ว 猺 ที่ต่อมามักพบเขียนอีกแบบหนึ่ง 越 สามคำ
นี้เป็นคำร่วมกันเรียกผู้คนในกลุ่มเดียวกัน คือ กลุ่ม ไปเฮ่ว 百越^{๘๔} และพบว่าในสมัย
โบราณจีนเหมารวมเรียกชนกลุ่มน้อยต่างๆ ทางตอนใต้ของตนว่าพวก หมาน อี้ และ 猺
เฮ่ว คำว่าหมาน 蠻 และอี้ 夷 ใช้เป็นชื่อเรียกชนกลุ่มน้อยต่างๆ ไป แต่คำว่าเฮ่ว 猺

^{๘๒} ดิฉันเคยถูกพ่อส่งให้เรียนภาษาจีนเมื่อยังเล็ก แต่ดิฉันคือ ไม่ยอมเรียน จึงแค่พออ่านคำ
ง่ายๆ ออกบางคำและพอรู้วิธีเขียนภาษาจีน แต่อ่านไม่ออก และพูดไม่ได้ ฟังไม่รู้ ใน
อีกช่วงหนึ่งของชีวิตราว 4 ปีเศษ เคยไปใช้ชีวิตในประเทศจีนแต่ก็ไม่ได้ภาษาจีนกลับมา
เพราะใช้ชีวิตในกลุ่มคนไทย ทำงานด้านภาษาไทย ไปไหนๆ ทางจีนได้จัดลามาให้ และที่
สำคัญ ขณะนั้นดิฉันเห็นว่าพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พ.ค.ท.) ที่ดิฉันไปทำงาน
ด้วย "ตามกันจีน" จึงพาลไม่เรียนภาษาจีน ดังนั้น ความพยายามแกะตัวภาษาจีนแล้ว
เขียนกำกับไว้ในงานเล่มนี้ จึงเป็นเพราะรู้น้อยจนไม่แน่ใจ จำต้องเขียนกำกับไว้ให้ผู้รู้
ได้ท้วงติงเท่านั้น

^{๘๓} เจียงอิงเหลียง อี้าง หลอเซียงหลิน ใน "ชนชาติเฮ่วมีความเป็นมาจากจีน" ดูประวัติ
ชนเชื้อชาติไทย ตอนที่ 1 คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับจีนในเอกสาร
ภาษาจีน สำนักนายกรัฐมนตรี , 2531 หน้า 27

^{๘๔} เจียงอิงเหลียง ประวัติชนเชื้อชาติไทย ตอนที่ 1 เพ็งอี้าง หน้า 30

หรือเยว่ 越 ใช้เป็นชื่อเฉพาะเรียกพวกอยู่ในตระกูลไปเยว่

เรื่อง "ไปเยว่" นี้เป็นเรื่องแนวคิดใหม่เกี่ยวกับความเป็นมาของชนชาติไท มั้ นักวิชาการจีนเองก็ยังพูดถึงเยว่อย่างสับสน^{๘๕} เพราะสมัยราชวงศ์หมิงมีหนังสือเล่มหนึ่งแต่งโดยเจียนกู่สวั้น ชื่อไปหยีชวน (ไปยี้จ้วน) 百夷傳 ชวนให้เข้าใจว่าเป็น เยว่ร้อยเผ่า คำว่าหยี หรือ อี้ 夷 จึงถูกถ่ายทอดว่าเป็น เยว่ อีกทั้งนักวิชาการจีนเองก็ยังมี การค้นคว้าเรื่องชนกลุ่มน้อยแตกแขนงไปอีกมาก นอกจาก เยว่ร้อยเผ่า ยังมีการค้นคว้าเรื่อง ไปผู่ 百濮 หรือ ผู่ร้อยเผ่า ด้วย และมีการเสนอว่าอายหลาว (อ้ายลาว) สังกัดในชาติพันธุ์ ผู่ 濮 ชนเผ่า ผู้นี้ ต่อมา มีชื่อว่า ผู่หมาน 蒲蠻 และเป็นบรรพชนอีกหลายชนชาติเช่น ปู้หล่าง ปู้หลง และปู้หราว (ว้า) ซึ่งใช้ภาษาในตระกูลมอญ-เขมร^{๘๖} อย่างไรก็ตาม นักวิชาการจีนบางคนลงเห็นว่า ไปผู่ นั้นก็คือส่วนหนึ่งของไปเยว่^{๘๗}

นักวิชาการจีนอันมีเจียงอึ้งเหลียง หวงหุ้ยคุน โทลซิงหลิน หลินหุ้ยเซ่ง เป็นต้น ได้เห็นเป็นเอกฉันท์ว่า ชนชาติไทมีต้นกำเนิดมาจาก ไปเยว่ ชนเผ่าเยว่โบราณเหล่านี้ตั้งรกรากกระจายอยู่ในดินแดนตอนใต้ของจีนมานาน โดยมีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน 5 ประการ คือ ชำนาญด้านการฝึกช้างและใช้ช้าง ชอบสักร่างกาย สร้างบ้านยกพื้นใต้ถุนสูง ปลูกข้าว นาต่า และใช้ภาษาในตระกูลเดียวกัน^{๘๘} นักวิชาการจีนซึ่งศึกษาเรื่องจ้วงในมณฑลกว่างสี เช่น หลี่ฟู่เซิน ฉินเซี่ยนอาน และ ฟานซีซือ ก็เห็นด้วยว่า ชนชาติจ้วงซึ่งพูดภาษาตระกูลเดียวกับชนชาติไท มีบรรพบุรุษเป็น เยว่ คือมาจากเผ่า ซีเอว 西歐 (ซีโอะว) และ โล่

^{๘๕} เจินหลวี่ฟาน วิจัยปัญหาแหล่งกำเนิดของชาติไทย ซึ่งอ้าง เจียงอึ้งเหลียง ใน "พิสูจน์อักษรและจัดทำจดหมายเหตุไปยี้จ้วน" อ้างแล้ว หน้า 24 และ 31 และ Wang Wei-Min ชื่อสถานที่ในเอกสารจีนโบราณที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย สำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์ , 2535 หน้า 3

^{๘๖} เจินหลวี่ฟาน อ้างงานค้นคว้าของ ฟางกั๋วหยี ใน วิจัยปัญหาแหล่งกำเนิดของชาติไทย เพิ่งอ้าง หน้า 36

^{๘๗} เจียงอึ้งเหลียง ประวัติชนเชื้อชาติไทย ตอนที่ 1 อ้างแล้ว หน้า 73

^{๘๘} ดู จ้าวหงหยิน ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไท และ ชลธิรา สัตยาวัดนา การสืบสานประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมไปเยว่ เอกสารประกอบการสัมมนา ของโครงการประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไท โดยทุนสนับสนุน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 7-9 มิถุนายน 2540 และ เจียง อึ้งเหลียง ประวัติชนเชื้อชาติไทย ตอนที่ 1 เพิ่มเติม

เย่ 各佳越 (หลัวเยว่ หรือ ลัวเยว่)^{๖๐}

แม้นักวิชาการจีนจะเห็นตรงกันมากขึ้นทุกทีเกี่ยวกับต้นกำเนิดชนชาติไทว่ามาจาก ไปเยว่ แต่ดิฉันกลับยังคงเห็นว่าในเส้นทางความเป็นมาของชนชาติไทที่ยาวไกลลึบนี้ ทฤษฎีต่างๆ อาจมีส่วนถูกทั้งนั้น ดังนั้น ยิ่งอ่านงานของนักวิชาการจีน ก็ต้องยิ่งกลับไปอ่านงานของคุณลิขิต สุนทรeruleเข้าไปซ้ำมา เพราะงานของนักวิชาการจีนเองก็ชวนให้คิดว่า บางที บรรพชนของชาวเยว่โบราณบางกลุ่มนั้น อาจจะเป็นบรรพชนชนชาติไทที่ติดดาบร่อนไปทั่วก็ได้ เช่นที่ว่า "จากการศึกษาทางภาษา เราก็สามารถชี้แจงได้ว่า ชนชาติไทมีกำเนิดจากชาวเยว่โบราณ เอกสารที่เหลืออยู่เพียงเล็กน้อย ก็ทำให้เราทราบว่า ภาษาของพวกเยว่โบราณและภาษาไท-จ้วง ไม่เพียงแต่จะมีหลักไวยากรณ์ที่เหมือนกันเท่านั้น ทั้งเสียงอ่านคำศัพท์ก็เหมือนกันและใกล้เคียงกันด้วย นักภาษาศาสตร์ที่ศึกษาภาษาของกลุ่มชนเคยนำเอาข้อความตอนหนึ่งที่มีคำอ่านเป็นภาษาเยว่ และคำแปลที่เป็นภาษาจีนในเรื่องเพลงของหญิงชาวเยว่ของหลิวเซี่ยนในหนังสือชื่อ ชิวอเหวียน ซึ่งเขียนขึ้นในสมัยอันมาเปรียบเทียบกับภาษาไท-จ้วงในปัจจุบันนี้ ปรากฏว่า ในเนื้อเพลงที่ประกอบด้วยคำ 54 คำ มีคำที่เหมือนภาษาจ้วง 10 กว่าคำ ส่วนโครงสร้างทางไวยากรณ์จะเหมือนกับภาษาไท-จ้วงทั้งหมด"^{๖๑}

"เยว่ เริ่มใช้เป็นชื่อเรียกชนกลุ่มใหญ่มาตั้งแต่สมัยชุนชิว ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวอู๋ ชาวเยว่ได้ตั้งขึ้นเป็นประเทศแล้ว ก่อนหน้านั้น ชาวเยว่มีชื่อว่า โอว หลัว ฝู หลังสมัยชุนชิวโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยราชวงศ์ฉินและราชวงศ์ฮั่น แม้ว่าชื่อเยว่จะเป็นชื่อที่ใช้กันทั่วไปก็ตาม แต่ชื่อโอวและหลัวก็ยังใช้กันอยู่ บางครั้งเรียกรวมเป็น หลัวเยว่ หรือ โอวเยว่"^{๖๒}

"พวกจ้วง ไท หลี บู้ อี้ ตัง ลู่ ต่างๆ เหล่านี้ บรรพบุรุษของพวกเขาได้กระจายกันตั้งหลักแหล่งอยู่ทางตอนใต้และตะวันตกเฉียงใต้ของจีนมาตั้งแต่สมัยโบราณ... ในสมัยราชวงศ์ฉินและราชวงศ์ฮั่น ประชาชนจากภาคกลางได้อพยพลงสู่ทางใต้อย่างไม่ขาดสาย ทำให้ชนเผ่าหลายเผ่าในภาษาตระกูลเดียวกัน ซึ่งเดิมอาศัยอยู่ทางใต้ถูกแบ่งแยกหรือเคลื่อนย้ายไปอยู่ที่อื่น จนพวกเขามีโอกาสไปมาหาสู่กันน้อยลง ทำให้แต่ละเผ่าเดิมเคยมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ต่อมาก็ยิ่งห่างเหินกันมากขึ้น"^{๖๓}

^{๖๐} หลี่ฟู่เซิน และคณะ (เขียน) เหลียงหยวนหลิง (แปล) รัตนพร เศรษฐกุล (บรรณาธิการ) ชาวจ้วง สำนักพิมพ์ตรัสวิน , 2539

^{๖๑} ประวัติศาสตร์ชาติเชื้อไทย ตอนที่ 1 อังแล้ว หน้า 5

^{๖๒} ประวัติศาสตร์ชาติเชื้อไทย ตอนที่ 1 เพิ่งอ้าง หน้าเดียวกัน

^{๖๓} ประวัติศาสตร์ชาติเชื้อไทย ตอนที่ 1 เพิ่งอ้าง หน้า 25

เนื่องจากหนังสือ "ล่อจี้" อันเป็นบันทึกประวัติศาสตร์จีนโบราณสมัยขึ้นตะวันตก (145 ปีก่อนค.ศ.) ตอน เยว่หวางโกวเจี้ยน ระบุว่า "กษัตริย์ของพวกเยว่ เป็นบุตรหลานของพระเจ้าอวี่ซึ่งเป็นโอรสอันเกิดจากสนมของพระเจ้าเล่าคัง" (少康) ซึ่งคุณลิขิตก็อิงจากหลักฐานเหล่านี้เขียนประวัติความสัมพันธ์ระหว่างชาติไทยและชาติจีนขึ้น แต่นักวิชาการจีนได้ยกเอาข้อเขียนของ เอียนชือกู่ ผู้ชำระพงศาวดารราชวงศ์ซัน⁷³ มาหักล้างมีความว่า "เงินจั้นกล่าวว่า จากเจียวจื่อถึงกัวยจี มีระยะทางถึงเจ็ดแปดพันลี้ เป็นดินแดนที่มีไปเยว่อยู่อาศัยปะปนกันไป แต่ละชนเผ่าต่างมีที่มา มีแซ่ของตนเอง ไม่จำเป็นจะต้องอ้างถึงว่าเป็นบุตรหลานพระเจ้าเล่าคังเลย"⁷⁴

ดิฉันเห็นว่า สิ่งที่แต่ละคนพูดต่างก็เป็นการพยายามดึงเอาข้อมูลที่ถูกต้องออกมาซึ่งไม่ได้ขัดกันเลย คุณลิขิตบอกเล่าถึงตระกูลไทย-ไทย เมืองหลอ 羅 และเมืองอวด (เยว่) 越 เมืองหนานอวด (หนานเยว่) 南越 เมืองเถิน (เถิน, เตียน) 滇王 เมืองฉ่ายลาว 哀牢國 โดยชี้ให้เห็นการแยกออกมาเป็นอีกสายวัฒนธรรมหนึ่ง แต่กระจายตัวเป็นชาวหลอ (หลัว?)⁷⁵ และชาวดอยในที่ต่างๆ หลักฐานอื่นก็ยืนยันว่า จีนสมัยจีนซ่งองค์แรก มีการปราบพวกเยว่จนแตกกระจายมาจริง⁷⁶ การที่มีกลุ่มชนที่มีภาษาวัฒนธรรมเดียวกันแต่กระจายกันออกมาตั้งถิ่นฐานใหม่ ก็ไม่ได้หมายความว่าถิ่นฐานใหม่ทางใต้ลงมาจะไม่มีใครอยู่มาก่อนเลย และจีนเองก็เหมาเรียกกลุ่มชนเผ่าหรือชนชาติที่ห่างไกลตนเองเป็น "คนป่าเถื่อน" ในชื่อต่างๆ อยู่แล้ว

สิ่งที่ดิฉันสรุปได้ก็คือ ราวสี่พันถึงห้าพันปีก่อน ดินแดนตอนใต้ของจีนมีชนเผ่าต่างๆ

⁷³ เป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่สมัยราชวงศ์ถัง (พ.ศ. 1124-1188) พระเจ้าถังไทจงฮ่องเต้ มีบัญชาให้ เอียนชือกู่ จัดทำจดหมายเหตุราชวงศ์ซันให้พระโอรสศึกษา เอียนชือกู่ จึงรวบรวมจดหมายเหตุที่คนรุ่นก่อนทำไว้แล้ว 23 ส่วนวน เขียนขึ้นเป็น "พงศาวดารขึ้นบรรพบุรุษประเทศ" มีความยาว 120 เล่ม

⁷⁴ ประวัติชนชาติเชื้อไทย ตอนที่ 1 อ้างแล้ว หน้า 26 บริเวณที่กล่าวถึงคือจากมณฑลเจ้อเจียงในจีนถึงบริเวณฮานอยในประเทศจีน

⁷⁵ จากเอกสารเก่าที่มีอยู่ ดิฉันไม่สามารถสอบถามหาว่า หลอ กับ หลัว แท้จริงมาจากคำเดียวกัน และกลุ่มคนต่างๆ เป็นพวกเดียวกันหรือไม่ แต่สงสัยว่าจะเป็นพวกเดียวกัน ถ้าเป็นพวกเดียวกันก็จะโยงกับกลุ่มเหล่า 僚, 僚 เกอเหล่า 佻僚 จิวเหล่า 鳩僚 หลี่ 里 俚 เหลียว 才僚 เพราะตามความเห็นของเจียงอิงเหลียงและไต้อี้เซวี่ยน กลุ่มเหล่า (ลาว) ทั้งหมดนี้ก็คือ หรือ มาจากพวก หลัวเยว่ นั่นเอง

⁷⁶ ประวัติชนชาติเชื้อไทย ตอนที่ 1 อ้างแล้ว หน้า 42-46

อาศัยอยู่ก่อนแล้วจรดคาบสมุทรอินโดจีน ทั้งทั้งบริเวณนี้มีแหล่งอารยธรรมกระจายอยู่ทั่วไป และมีการเคลื่อนย้าย ปะทะกัน และแลกเปลี่ยนผสมผสานวัฒนธรรมกันตลอดเวลา เหนือขึ้นไปทางตอนกลางของจีน นครเซว่(อูเซว่) ได้สถาปนาขึ้นเมื่อสี่พันปีก่อน พระเจ้าเสี้ยวคัง (หรือเส้าคัง) ส่งโอรสไปครองที่บริเวณภาคใต้ของลำน้ำแยงซีเกียง(มณฑลเจ้อเจียง เจียงซี ฟุเจี้ยน) ก่อนที่นครเซว่จะสถาปนาขึ้นราวหนึ่งร้อยปี นครหลอ ได้สถาปนาขึ้นทางใต้แคว้นลู่ สมัยจีนซีฮ่องเต้ ครั้นแคว้นฉู่ตกเป็นของแคว้นจิ้น(ฉิน) แม้ทัพแคว้นฉู่จึงได้ไปตั้งเมืองเตียน (เถิน, แถ่น) ในมณฑลยูนนาน ส่วนลูกหลานเจ้าครองนครหลอ และนครเซว่ ซึ่งภายหลังได้ใช้ชื่อเมืองเป็นแซ่ ได้แตกฉานชานขึ้นไปหลายทางโดยเฉพาะอพยพลงมาทางใต้ ในช่วงดังกล่าว จีนซีฮ่องเต้ได้ให้ เจ้าโท(เจ้าทัว) ไปครองเมืองหนานเซว่⁷⁷ ภายหลังเจ้าโทได้แยกตัว สถาปนา อาณาจักรหนานเซว่ขึ้นเป็นอิสระ ตั้งอยู่ได้ 93 ปี มีกษัตริย์ปกครอง 5 องค์ก็ตกเป็นเมืองขึ้นของราชวงศ์ฉิน แล้วคำว่า"เซว่"ก็ค่อยๆ หายไปจากบันทึกในเอกสารจีน เกิดคำเรียกชนกลุ่มน้อยในชื่ออื่นๆ ขึ้นแทน

ต่อมาก็ปรากฏอาณาจักรเตียนเซว่ ที่มณฑลยูนนาน ตามหนังสือ"สื่อจี้" ตอน ต้าอวน เสี่ยจ้วน⁷⁸ และในปีพ.ศ. 552 (ค.ศ. 9) เกิดเหตุการณ์"ขุนวังเมือง"แห่งอาณาจักรเตียนเซว่ได้กบฏต่อราชวงศ์ฉิน⁷⁹ สมัยราชวงศ์จิ้น(พ.ศ. 808-963)มีบันทึกถึงกลุ่มชนชาติผู้ เซว่ เหล่า ในอาณาจักรเตียนจง เตียนซี เตียนเซี่ยน ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกันในทางตอนใต้ของจีน โดยพวกผู้ เซว่ และเหล่าจะอยู่บริเวณเมืองหย่งชังมากที่สุด แต่อาณาจักรเหล่านี้เต็มไปด้วยชนชาติที่มีชื่อต่างๆ ด้วย เช่น หมิ่นเซว่ผู้ จิวเหล่า หมิ่นผู้ เผี้ยวเซว่ หลอผู้ เซินตุ่ ชวนชง ตันเอ้อจง เป็นต้น เมื่อถึงสมัยราชวงศ์ถัง(พ.ศ. 1161-1450) เริ่มเรียกชนกลุ่มน้อยต่างๆ ทางตอนใต้ว่า หมาน และ ไป้อี้ ในสมัยราชวงศ์ซ้อง(พ.ศ. 1503-1450) เรียกว่า ไป้อี้หมาน สมัยราชวงศ์หยวน(พ.ศ. 1803-1911) เรียกชนกลุ่มน้อยทางใต้โดยรวมว่า หมาน แต่เรียกกลุ่มชนชาติไทว่า ไป้อี้ หลังจากนั้นกลุ่มชนชาติไท ก็ถูกเรียกว่า ไป้อี้ ป้ออี้ หรือ ไป้อี้

⁷⁷ เกี่ยวกับหนานเซว่ หลี่ปู้เหว่ย พระบิดาและผู้สำเร็จราชการของจีนซีฮ่องเต้ เคยเป็น อัครมหาเสนาบดีเมืองหนานเซว่ ดู เจินหลวี่ฟาน วิจัยปัญหาแหล่งกำเนิดของชาติไทย อ่างแล้ว หน้า 36 ส่วนอาจารย์ชลธิราเห็นว่า หนานเซว่ คือ นามเวียด หรือ เวียดนาม นั่นเอง

⁷⁸ เจียงอึ้งเหลียง ประวัติชนชาติเชื้อไทย ตอนที่ 1 อ่างแล้ว หน้า 6

⁷⁹ ชลธิรา สัตยาวัฒนา ประวัติศาสตร์ไปเซว่ การสืบสานทางมานุษยวิทยา โครงการประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไท 31 กรกฎาคม 2540 หน้า 149

ความสำคัญของเขวโบริม หรือ ไปเยว่ เพิ่งถูกค้นพบ หรือถูกตีความว่าเป็นบรรพชนของชนชาติไทย โดยนักวิชาการจีน เจียงอิงเหลียง และหวางหุ่ยคุน เป็นผู้เสนอ สำหรับในประเทศไทย อาจารย์ยรรยง จิระนคร (เจียงเยนจง) เสนอแนวความคิดนี้ขึ้นเป็นครั้งแรกในปีพ.ศ. 2529 โดยระบุว่า ไทยวน-ล้านนา และไทลื้อ-สิบสองปันนา เป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมของไปเยว่ ในบทความชื่อ "ความเป็นมาของวัฒนธรรมโบราณในล้านนา-สิบสองปันนา" ต่อมา อาจารย์พรพรม จันทโรนานนท์ ได้แปล ใต้จุลสารของศาสตราจารย์เจียงอิงเหลียงออกมา ใช้ชื่อว่า "ไปเยว่ : บรรพบุรุษของชนชาติไท" และ คุณทองแถม นาถจำนง เขียนบทความชื่อ "คนไทยในจีนโดยสังเขป" อ้างอิงงานของกลุ่มนักวิชาการจีนระบุว่าชนชาติไต สืบทอดมาจากไปเยว่ หลังจากนั้น อาจารย์ปราณี วงษ์เทศ ซึ่งศึกษาเรื่องจ้วงอยู่ได้ศึกษาเรื่องไปเยว่ผ่านชนชาติจ้วง และอาจารย์ชลธิรา สัตยาวัฒนา ได้เริ่มศึกษาประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมไปเยว่อย่างจริงจัง (2536-2541)

เจียงอิงเหลียงค้นคว้าและสรุปเขตที่อยู่อาศัยของไปเยว่ว่าแบ่งออกได้เป็น 13 กลุ่มใหญ่ คือ 1. อุเยว่ เริ่มแรกตั้งหลักแหล่งที่ก๊วยจี๋ มณฑลเจ้อเจียง ต่อมากระจายออกไปรอบด้าน 2. ต้าเยว่ คือชาวเยว่จากนครเยว่ในมณฑลเจ้อเจียง 3. หยางเยว่ เป็นเยว่ที่อยู่แถบหยางโจว เป็นพวกเดียวกับหง หรือไปญ 4. หันเยว่ เป็นเยว่ที่อาศัยอยู่ในเขตหนันไห่ (กวางเจา) 5. หมิ่นเยว่ เป็นพวกเยว่ที่อยู่ทางทะเลตะวันออก เขตหมิ่นจง 6. ตงโอว คือพวกเยว่ที่อยู่แถบที่ราบลุ่มแม่น้ำโอวเจียง 7. ซีโอว คือพวกเยว่ที่อยู่ทางตะวันตก เขตก๊วยหลินและอวิหลิน และมณฑลกวางสี 8. หลัวเยว่ คือพวกเยว่ในมณฑลเจ้อเจียง สกเกี้ยน กว่างตุ้ง กวางสี 9. ซานเยว่ คือพวกเยว่ที่กระจายตามลุ่มน้ำแยงซีเกียงและแม่น้ำอันฮู่ 10. ชุยเยว่ คือ พวกเยว่ที่อาศัยแถบ อำเภोजื่อกุย มณฑลหูเป่ย์ และอำเภอผิงเจี๋ย มณฑลเสฉวน 11. อี้เยว่ คือพวกเยว่ที่อยู่ตอนกลางของภาคใต้ ยูนนาน ก๊วยโจว และเสฉวน 12. เตียนเยว่ คือเยว่ในมณฑลยูนนาน 13. เฟี้ยวเยว่ คือพวกเยว่ในเขตยูนนาน เป่าซาน และไตคงปัจจุบัน

อาจารย์ปราณี วงษ์เทศ อ้างนักวิชาการจีน ระบุว่า ชนกลุ่มน้อย 8 เผ่า ที่พูดภาษาตระกูลคำไท คือ จ้วง ปู้ยี้ ตัง ไท หลี ลู่ยี่ มู่หล่าว และเหมานาน รวมประชากรกว่า 18 ล้านคน ล้วนสืบเชื้อสายมาจากไปเยว่^{๘๐} เช่น จ้วง สืบเชื้อสายมาจาก ซีโอว และหลัวเยว่ ไท มาจาก อี้เยว่ เตียนเยว่ เป็นต้น ในบรรดาชนชาติเหล่านี้ ชาวจ้วงเป็นคน

^{๘๐} ปราณี วงษ์เทศ ใน "สถานภาพการวิจัย เรื่อง จ้วง : นิธิกรรมขอฝน เพื่อความอุดมสมบูรณ์" การศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไท สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ , 2538 หน้า 237

กลุ่มใหญ่ที่สุด มีประชากรมากที่สุดประมาณ 12-13 ล้านคน แต่พวกเขาเพิ่งยอมรับคำว่า จ้วง เป็นชื่อชนชาติ เมื่อทางการจีนใช้คำเขียนใหม่ที่มีความหมายทางที่ดีขึ้น เพราะในอดีต คำว่า จ้วง เป็นคำที่จีนใช้เรียกพวกเขา สมัยราชวงศ์ซ้อง คำว่า จ้วง ใช้เรียกทหารที่เป็นจ้วง สมัยราชวงศ์ หยวน ใช้ตัวอักษรจีนที่แปลว่า ปะทะ สมัยราชวงศ์หมิงและชิงจนถึง ก๊กมินตั๋ง เปลี่ยนอักษรตัวแรกเป็นความหมายว่า "สัตว์" ถึงปีพ.ศ.2508 จึงเปลี่ยนเป็นตัวที่มีความหมายว่า เติบโตและแข็งแรง

ชาวจ้วงมีความเป็นมาก่อนข้างชัดเจน นับย้อนไปได้ไม่ต่ำกว่า 3,000 ปี นอกจากในถิ่นที่อยู่จะพบหลักฐานทางโบราณคดีมากมาย เช่น ภาพเขียนโบราณที่ผาฉาย กลองสัมฤทธิ์ที่เรียกว่า กลองมโหระทึก ในปีพ.ศ.2536 ยังขุดพบซากมนุษย์ยุคหินเก่าที่มีอายุประมาณ 5 หมื่นปี มีโครงกระดูกคล้ายคนจ้วงในปัจจุบันด้วย ทั้งในบันทึกประวัติศาสตร์จีน ก็มีเรื่องคนซีโอว และหลัวเยว่ ถวายบรรณาการให้ราชวงศ์โจว(เจา) ตั้งแต่ราว 3,000 ปีก่อน แสดงว่า จ้วง เป็นกลุ่มชนที่มีรัฐและมีกษัตริย์แล้ว ก่อนยุคจีนซีฮ้องเต๋พวกเขาเป็นส่วนหนึ่งของไปเยว่ แต่หลังยุคจีนซีฮ้องเต๋ ชื่อของคนซีโอวและหลัวเยว่ค่อยๆ หายไปจากประวัติศาสตร์จีน เพราะจีนเปลี่ยนชื่อเรียกกลุ่มคนเหล่านี้ไปเรื่อยๆ เมื่อถึงสมัยฮั่น บรรพบุรุษชาวจ้วงถูกเรียกว่า "หลี่" สมัยสามก๊กถูกเรียกว่า "เหลียว" สมัยราชวงศ์จิ้น เรียกทั้ง หลี่ และ เหลียว ปัจจุบันชาวจ้วงแบ่งใหญ่ๆ เป็น จ้วงเหนือ กับ จ้วงใต้ จ้วงเหนืออยู่ที่เหนือของมณฑลกว่างซี เป็นกลุ่มใหญ่มาก ส่วนจ้วงใต้ อยู่ทางใต้เป็นกลุ่มเล็กกว่าใน 2 พวกใหญ่นี้ยังแบ่งเป็นกลุ่มต่างๆ ที่พูดภาษาถิ่นย่อยๆ ลงไปอีก 10 กว่ากลุ่มด้วยกัน พวกเขามักเรียกตัวเองตามชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่นว่า ผู้ใหญ่(ผู้ช้อย)ผู้นง ผู้ไท้ ผู้หลาว ผู้บ้าน(ผู้มาน) ผู้ไร ฯลฯ แต่โดยสรุปแล้ว ชาวจ้วงมีภาษาและวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับลาวและไทย พวกเขานับถือกบ บ้านเรือนดั้งเดิมเป็นบ้านยกพื้น มีความเชื่อเรื่องขวัญ นับถือผีและบรรพบุรุษ⁸¹

บูยี่ มีถิ่นที่อยู่ที่มณฑลเจียงซู มีประมาณ 2.4 ล้านคน ถ้านับรวมจ้วงเหนือแถบมณฑล

⁸¹ สรุปความจาก หลี่ฟู่เซินและคณะ ชาวจ้วง อ้างแล้ว, สุจิตต์ วงษ์เทศ จ้วง: เครือญาติตระกูลไทยที่ยิ่งใหญ่และเก่าแก่ที่สุด คนไทยอยู่ที่นี้ ที่อุษาคเนย์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ร่วมกับ สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม, 2537 หลิว ชั่ว ตง (เขียน) พรพรรณ จันทโรนานนท์ (แปล) ศาสนาและความเชื่อของชาวจ้วง , สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร 2540 ปราณี่ กุลละวณิช ชื่อหมู่บ้านในมณฑลกว่างซีและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2535 และ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ คำเรียกและการรับรู้ชื่อของชาวจ้วงและชาวไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2538

กวางสีและก๊วยโจว ที่มักเรียกตนเองว่า ปู้ยี้ ไม่เรียกตนเองว่าจ้วง ก็จะมีปู้ยี้ (หรือไท้อย) ประมาณ 10 ล้านคน ปู้ยี้มีภาษาและวัฒนธรรมคล้ายจ้วง^{๘๒}

ตั้ง มีถิ่นที่อยู่ที่ตะวันออกเฉียงใต้ของมณฑลก๊วยโจว ตอนใต้ของหูหนาน และตะวันตกของกวางสี พวกเขาเรียกตนเองว่า ก้า หรือ อ้ายก้า หรือ ปู้ก้า ซึ่งก็คือ ผู้ดำ พวกเขาเชื่อว่า ตนเองมีเชื้อสายมาจากเผ่าชน มีจำนวนประมาณ 1.5 ล้านคน^{๘๓}

หลี่ ส่วนใหญ่อยู่แถบเกาะไหหลำ มีภาษาใกล้เคียงกับภาษาไทย แต่ส่วนใหญ่ถือสัญชาติจีนมีจำนวนประมาณ 1 ล้านคน สุย มีถิ่นที่อยู่เดียวกับชาวดั่ง ใช้ภาษาใกล้เคียงกัน มีจำนวนประมาณ 3 แสนคน มู่หล่าว เป็นกลุ่มคนพูดภาษาตระกูลไท ที่อยู่ในกลุ่มตั้ง-ส่วยอีกที มีจำนวนประมาณ 9 พันคน เหมานาน เป็นกลุ่มคนพูดภาษาตระกูลไท ที่อยู่ในกลุ่มตั้ง-ส่วยเช่นกัน มีจำนวนประมาณ 4 หมื่นคน^{๘๔}

คนเหล่านี้ไม่ได้เรียกตนเองว่า "ไท" แต่มีภาษาและวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับไทย รวมทั้งคล้ายคลึงกับลาวด้วย ในกลุ่มตั้งยังมีชาว เกอหล่าว รวมอยู่ด้วย ชาวเกอหล่าวนี้อาจมีวัฒนธรรมคล้ายลาว ชาว หมู แต่ใช้ภาษาตระกูลไท ยังแบ่งภาษาถิ่นย่อยออกไปอีก ดังนั้น ชนกลุ่มน้อย 8 เผ่าที่นักวิชาการจัดไว้ จึงไม่ได้ครอบคลุมกลุ่มย่อยต่างๆ มากนัก

"ไปเยว" จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก เพราะตอบปัญหาได้หลากหลายอย่าง แต่ดิฉันก็ยังติดใจเรื่องของอ้ายลาวและน่านเจ้าอยู่ดี ดิฉันเห็นว่า หลอ กับ โลโล น่าจะเกี่ยวพันกัน ซึ่งความเกี่ยวพันนี้อาจจะเป็นพวกเดียวกันหรือเป็นคนละพวกก็ได้ อ้ายลาวก็อาจจะเกี่ยวหรือไม่เกี่ยวพันกับน่านเจ้าก็ได้ แต่ถ้า น่านเจ้าตั้งอยู่บนดินแดนที่เคยเป็นอาณาจักรเตียนเยวมาก่อน เราก็ยังผ่านเรื่องน่านเจ้าไปง่ายๆ ไม่ได้ เพราะเป็นถิ่นที่อยู่ของคนโบราณที่อาจเป็นบรรพบุรุษไทยสายหนึ่งก็ได้หรือเรื่อง อ้ายลาว หรือกลุ่มตระกูลลาวทั้งหลาย อาจเป็นอีกสาย

^{๘๒} สรุปความจาก บี.เจ. เทอร์วิล แอนโทนี คิลเลอร์ ชลธิรา สัตยาวัฒนา คนไท(เดิม) ไม่ได้อยู่ที่นี้ สำนักพิมพ์เมืองโบราณ , 2533 เรื่องเดช ปันเขื่อนขัฒิย์ ภาษาถิ่นตระกูลไทย สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล , 2531 และ สุวรรณ บัญกล่าว "ปู้ยี้ ชนส่วนน้อยกลุ่มใหญ่ ผู้ปฏิเสธความเป็น "จ้วง" "ใน วารสารศิลปวัฒนธรรม กุมภาพันธ์ 2437

^{๘๓} สรุปความจาก ตามรอยสวัสดิการ : สาวก้าเนตไท-ลาว และ คนไท(เดิม) ไม่ได้อยู่ที่นี้ อ้างแล้วทั้งคู่ แต่ตัวเลขคนพูดภาษาดั่ง ใน ภาษาถิ่นตระกูลไทย อ้างแล้วเช่นกัน ระบุว่า มีคนพูดระหว่าง 2 แสน ถึง 7 แสนคน

^{๘๔} เรื่อง หลี่ สุย มู่หล่าว และ เหมานาน สรุปความจาก คนไท(เดิม) ไม่ได้อยู่ที่นี้ และ ภาษาถิ่นตระกูลไทย อ้างแล้วทั้งคู่

ตระกูลอีกโคตรเหง้าหนึ่ง ที่มาหลอมรวมกับพวกสายตระกูลหรือโคตรเหง้าไทที่หลัง แต่ทั้งหมดนี้คงต้องสาวย้อนอดีตกลับไปไกลมาก และสาวจากหลายทาง บางที่แทนที่ไปเยว่จะเป็นบรรพชนของชนชาติไทย อาจเป็นไปได้ดังที่อาจารย์ชลธีราแสดงความเห็นไว้

"ครั้นเมื่อลงมือค้นคว้าเรื่องของไปเยว่ด้วยตนเองในระยะห้าปีให้หลัง ก็พบปัญหาเช่นเดิมอีก คือไม่ได้คำตอบที่จุใจ จะว่าไปเยว่เป็นบรรพชนไท ก็น่าจะได้... (กระมัง?) แต่ก็เห็นว่า ไปเยว่ เป็น "บรรพชน" ของอีกหลากหลายเผ่าพันธุ์และวัฒนธรรมด้วย ยิ่งสืบค้น ก็ยิ่งอยากจะบอกว่า ไม่ใช่... ใจจริงอยากจะทำ "บรรพชน" ผู้เป็นเจ้าของ "วัฒนธรรมไท" ต่างหากที่เป็นผู้ "มอบ" วรรณกรรมไท ให้กับ ไปเยว่ ด้วยวิธีการต่างๆ ในกระแสธารประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นผลให้ไปเยว่จำนวนหลากหลายกลุ่ม "กลายเป็นไท"^{๕๕}

ถ้าถอยเวลากลับไปในก่อนยุคประวัติศาสตร์ ก่อนที่จะเกิดภาษาหนังสือในแผ่นดินจีน ดิฉันอยากเดาว่า ในครั้งดึกดำบรรพ์นั้น ท่ามกลางภาวะการขยายตัวและหดตัวของยุคน้ำแข็ง แผ่นดินตอนกลางถึงเหนือของจีนในปัจจุบัน น่าจะเป็นดินแดนที่เหมาะสมกับการอยู่อาศัยค่อนข้างมาก คือ ไม่ได้อยู่เหนือติดขั้วโลก ขณะเดียวกันก็ไม่ได้อยู่ใต้ติดทะเล นี่อาจตอบได้ว่าทำไม ในพันปีมานี้ ขณะที่ดินแดนทางตอนใต้ของจีนเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์กว่าตอนกลางและตอนเหนือของจีนอย่างมาก แต่ประชากรทางตอนใต้คือในเอเชียอาคเนย์กลับเบาบาง จนเกิดสงครามกวาดต้อนผู้คนกันในระยะประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ส่วนประชากรตอนเหนือ คือบริเวณที่เป็นจีน(ฮั่น)กลับมีประชากรหนาแน่น เรื่องแผ่นดินจีนแน่นหนาไปด้วยผู้คนนั้น ในราชธานีราช ต่อมึงพระรามอาสาเก็บร่ายไวยุทธ์แล้ว ทั้งเมื่อพระยามหานุภาพ กวีในสมัยพระเจ้าตากสินไปจีนในพ.ศ. 2324 ท่านก็ได้บรรยายไว้ใน "นิราศพระยามหานุภาพไปเมืองจีน" ว่า

เห็นวารีนั้นไม่มีมีจลาชาติ

บนอากาศขาดหมู่สุกษา

อริญาสเล่าก็ไร้รูกษา

พสุธาตาชด้วยคนไป^{๕๖}

ดิฉันเห็นว่าก่อนยุคประวัติศาสตร์ บนแผ่นดินผืนใหญ่ที่ปัจจุบันเราเรียกว่าจีนนี้ น่าจะเป็นที่รวมของกลุ่มคนหลากหลายเผ่า มนุษย์ยุคนั้นได้สัมผัสประสบการณ์ยาวนานของบรรพบุรุษ

^{๕๕} ประวัติศาสตร์ไปเยว่ การสืบสานเชิงมานุษยวิทยา อ้างแล้ว หน้า 168

^{๕๖} อ้างต่อจาก มนตรี อุมะวิชนี จาก "มนุษย์กับธรรมชาติ : ภาพสะท้อนจากวรรณกรรมไทย" ใน มนุษย์กับธรรมชาติ : เสียงใคร่ครวญจากภูมิปัญญาตะวันออก-ตะวันตก สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2533 หน้า 300

สร้างสานสืบต่อถ่ายทอดแลกเปลี่ยนกันจนสามารถสร้างบ้านแปลงเมืองขึ้นได้ เพราะดิฉัน เห็นด้วยกับคุณสมภารที่ว่า ชนเผ่าต่างๆ คงไม่ได้เคลื่อนย้ายลงไปทางใต้อย่างเดียว แต่ เคลื่อนย้ายจากใต้ไปทางเหนือหรือในทิศทางอื่นด้วย ดังนั้น หลังจากทึมนุญซึ่งมีแหล่ง กำเนิดเดียวกันเมื่อยุคหินเก่านับล้านปีก่อน ต่อมาได้แยกย้ายกันเป็นเผ่าต่างๆ ไปแล้ว เมื่อ สภาพทางนิเวศเปลี่ยนไป มีการประดิษฐ์คิดสร้างใหม่ๆ หรือมีวิถีทางสังคมเปลี่ยนไปก็กลับ มาปะทะสังสรรค์กันใหม่อีก เกิดเป็นชนเผ่าใหม่ๆ ขึ้น ผ่านการแต่งงาน ผ่านการพัฒนา ภาษาและวัฒนธรรมโดยชนเผ่าที่มารวมกันเป็นชาติพันธุ์ใหม่ได้ดี น่าจะเป็นชนเผ่าที่มีความ ใกล้เคียงกันทางรูปการจิตสำนึก และวิถีชีวิตทางวัฒนธรรม ดิฉันมองตัวอย่างง่ายๆ จาก เรื่องพม่ากับมอญ ในประวัติศาสตร์ที่ยาวนานพม่าพยายามทุกวิถีทางจะรวมมอญ แต่ก็รวม ไม่ได้ ขณะที่ไทยกับมอญจะเข้ากันได้ดีและผสมกลมกลืนกันไปมาตั้งแต่แรกๆ เป็นต้น

เมื่อเข้าสู่ยุคหินใหม่จนถึงยุคประวัติศาสตร์ การเคลื่อนย้ายของชาติพันธุ์ต่างๆ ยังคง เกิดขึ้นทั้งทางบกและทางทะเล จึงมีกลุ่มชาติพันธุ์และกลุ่มภาษาต่างๆ เกิดขึ้นปะปนมากมาย เหลือเกิน สายวัฒนธรรมไทอาจจะแยกออกจากสายวัฒนธรรมจีน และต่างก็มีพัฒนาของตน เองไป วัฒนธรรมไทมาผสมผสานกับสายวัฒนธรรมมอญ-เขมร ทั้งในส่วนที่อยู่ในดินแดนจีน ปัจจุบัน และในส่วนที่อยู่ในดินแดนไทยปัจจุบันก็ได้ ยิ่งส่วนที่อยู่ในดินแดนไทยปัจจุบัน เป็นถิ่นที่อยู่ของ กลุ่มมอญ-เขมรเดิม ทั้งตลอดอ่าวไทย ยังเต็มไปด้วยเมืองท่าซึ่งติดต่อการค้ากับต่าง ชาติมานับพันปี เฉพาะอยุธยาก็เป็นเมืองการค้ามานานาชาติมาหลายร้อยปี ทำให้เกิดมีวัฒนธรรมผสมผสานมาก

ขี้สืบทว่าปีก่อนดิฉันเคยเชื่อเรื่องวิวัฒนาการของสังคมและขั้นการพัฒนาของสังคมที่จะ ดีขึ้นสูงขึ้น ก้าวหน้าขึ้นตามลำดับ คือเห็นว่า สังคมมนุษย์พัฒนาขึ้นจากชุมชนบรรพกาล เข้าสู่ สังคมทาส สังคมศักดินา สังคมทุนนิยม และสังคมสังคมนิยม ตามลำดับ แต่สืบทว่าปีหลังนี้ ดิฉันทั้งความเชื่อนั้นแทบหมดสิ้นแล้ว ดิฉันเห็นว่าชีวิตคนๆ หนึ่งมีคดเคี้ยวขวากวนเดินหน้าแล้ว ถอยหลังฉับใด วิถีทางของสังคมก็ฉับนั้น สังคมหนึ่งๆ สามารถมีพัฒนาการที่ก้าวหน้าแล้วถด ถอยได้เช่นกัน

สำหรับความก้าวหน้าและถดถอยของสังคมหนึ่งๆ นั้น ยังขึ้นกับมาตรวัดด้วย ถ้าเอา ความสุขของคนในสังคมมาวัด ความสุขของคนส่วนใหญ่อาจไม่ได้ขึ้นที่อำนาจยิ่งใหญ่ของรัฐ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่มากมาย แต่อาจขึ้นที่ความเป็นมิตรกับธรรมชาติ ความเป็น มิตรต่อกันของเพื่อนมนุษย์ ความสมดุลลงตัวของสังคมก็ได้ ในแง่ปัจเจกดิฉันเห็นว่าความสุข เป็นเรื่องนานาจิตตังฉันใด ในแง่สังคมดิฉันก็เห็นว่าความสุขความเจริญเป็น เรื่องนานาจิต ตังฉันนั้น เมื่อดิฉันอ่านงานของคุณลิขิตและคุณสมภารจึงมองเห็นสำนักอิสระ และความสุขจาก วิถีชีวิตอิสระที่บรรดาชนชาติหรือชนเผ่าต่างๆ เลือกวิถีทางของตนเอง หลังจากที่ยี่สิบสาม อาณาจักรได้ลอยเด่นขึ้นมา จากมุมมองของราชสำนักจีน "คนป่าเถื่อน" ร้อยพ่อพันแม่เหล่านี้

อาจจะล้ำหลังมาก แต่ในสำนึกของคนที่ถูกมองว่า"ป่าเถื่อน" อาจเป็นอีกอย่าง พวกเขาอาจพอใจตนเองและเลือกที่จะเป็นตัวของตัวเอง พวกเขาจึงรักษาสำนึก ภาษา วัฒนธรรม และรูปแบบทางสังคมของพวกเขาเรื่อยมา ถ้าพูดด้วยภาษาทันสมัยหน่อย พวกเขาต่างอาจยึดถือวัฒนธรรมทางเลือกและระบอบสังคมทางเลือกมาหลายพันปีแล้วก็ได้

ดิฉันสนใจเรื่องชนชาติไทกับชนชาติลาวว่า สมัยติดต่อบรรพบุรุษอาจไม่ใช่ชนเผ่าเดียวกัน แต่ด้วยความคล้ายคลึงของสำนึก วิธีคิด ความใกล้ชิดทางถิ่นที่อยู่ จึงมีการแลกเปลี่ยน ผสมผสานทางชนเผ่า สร้างภาษาและวัฒนธรรมร่วมกันมาช้านานก็เป็นได้ จึงเกิดความใกล้ชิดทางชาติพันธุ์และทางวัฒนธรรมอย่างมากในปัจจุบัน การเปิดประเด็นของอาจารย์ชลธิรา ที่ตั้งข้อสังเกตขึ้นว่า"อ้ายลาว"ในภาษาไทย-ลาว อาจเชื่อมโยงกับ "ต้าเหลียว"ในภาษาจีน^{๙๗} จึงทำให้ดิฉันกลับไปทำความเข้าใจกับเรื่อง "อ้ายลาว" "ต้าเหลียว" ของชนเผ่าที่ต้นในตอนเหนือของจีน และ"เหลียว"ในกวางสี

เรื่อง"อ้ายลาว"ค่อนข้างสับสน แต่คงเป็นอาณาจักรสำคัญแห่งหนึ่งอย่างน้อยเมื่อสองพันกว่าปีก่อน . เพราะในสมัยฮั่นตะวันออก หยางจง ได้เรียบเรียง จดหมายเหตุอ้ายลาว หรือ อ้ายหลาวจ้วน 哀牢傳 ขึ้น แต่น่าเสียดายที่ไม่มีหนังสือนี้แล้ว เป็นแต่ถูกอ้างถึงในหมายเหตุของ หลี่เสียน ว่า หนังสืออ้ายหลาวจ้วน ได้ลำดับการสืบราชวงศ์จิวหลง จนมาถึงหลัวเม่า(หลวงเม่า)ที่ไปขอสวามิภักดิ์กับจีน(ค.ศ.69 หรือ พ.ศ.612)ที่อ้างอิงกันอย่างแพร่หลาย กำกับเอกสารอีกฉบับหนึ่ง คือ พงศาวดารฮั่นยุคหลัง บรรพชนกลุ่มน้อยภาคตะวันตกเฉียงใต้ หรือ ไส่วั้นซู ชีหนานหยี่จ้วน ที่เรียบเรียงโดย ฟานเย่ และ หัวหยางกั๋วจื่อหนานกงจื่อ หรือ จดหมายเหตุอาณาจักรปา-ลู่ บรรพจีนใต้ ซึ่งเรียบเรียงโดย ฉางฉี คนสมัยราชวงศ์จิ้น ระบุว่าแถบหย่งชางเป็นอาณาจักรอ้ายลาวในสมัยโบราณ มีดินแดนกว้างใหญ่ไพศาล ฟางกั๋วหยี่ นักวิชาการจีนในปัจจุบัน เห็นว่า"อ้ายลาว"ครอบคลุมท้องที่ต่างๆ ในตะวันตกเฉียงใต้ของยูนนานและลุ่มแม่น้ำอิรวดีในพม่าตอนบน เฉินซี เป็นด้วย แต่เห็นว่าอาณาจักรสำคัญและดั้งเดิมของอ้ายลาวอยู่ที่มณฑลยูนนาน^{๙๘}

^{๙๗} ประวัติศาสตร์ไปเยว่ การสืบสานเชิงมานุษยวิทยา อ้างแล้ว หน้า 20

^{๙๘} ดู เฉินหลวี่ฟาน วิจัยปัญหาแหล่งกำเนิดของชาติไทย อ้างแล้ว หน้า 35-41 จิตร ภูมิศักดิ์ ก็เห็นว่า ถิ่นดั้งเดิมของ"อ้ายหลาว" คือบริเวณเทือกเขาอ้ายหลาวซาน ทางตะวันออกเฉียงใต้ของต้าเหลี่ ทอดตัวลงมาระหว่างแม่น้ำดำและแม่น้ำแดงในเขตจีนถึงเวียดนามใต้ ดู ความเป็นมาของศาสนาพุทธในไทย , ลาว และขอม และ ลักษณะทาง

ด้านคุณลิขิตเห็นว่า อาณาจักรอ้ายลาว อยู่ที่เมืองย่งเซียง หรือเองเจียงในเรื่องสามก๊ก ซึ่งอยู่ในมณฑลเสฉวน แต่คัดค้านนักวิชาการตะวันตก(ด๊อบบลิว.เอ.อาร์.วูด ผู้เขียน A History of Siam) ที่ตีความว่าจีนสมัยสามก๊กเรียกชนชาติไทยว่า อ้ายลาว คุณลิขิตเห็นว่า เบ๊งเฮ็ก ในสมัยสามก๊กเป็นเจ้าเมืองม่าน มีที่ตั้งอยู่ในประเทศพม่า ส่วนเรื่องจีนสมัยเรียกชนชาติไทย ว่า "อ้ายลาว" นั้น คุณลิขิตเห็นว่า เป็นเรื่องไม่มีอยู่ในเรื่องสามก๊ก แต่อย่างใด คุณลิขิตกลับเห็นว่าชาวไทยพวกหลอกลุ่มต่างๆ ที่อยู่ในเสฉวน กุ้ยโจว และยูนนาน) เป็นผู้ตั้งอาณาจักรน่านเจ้า

ส่วนเจียงอิงเหลียงกลับทำให้ดิฉันเห็นภาพการเคลื่อนย้ายของพวกเขาแล้ว ซึ่งเจียงอิงเหลียงเห็นว่า เป็นพวกเดียวกับ ผู้ หลี่ เหล่า เหลี้ยว หรือ ลาว ว่าแม้คนกลุ่มนี้จะเคลื่อนย้ายลงไปทางใต้เป็นหลักหลังสมัยจีนซีฮ้องเต้ แต่ก็ไม่ได้อพยพในทิศทางเดียว หากกระจายไปทุกทิศทาง ทำให้ดิฉันอดจับแพะชนแกะไม่ได้ ยิ่งเมื่อนึกถึงเรื่องอู่หู(ชน 5 เผ่า)พิชิตไซจีน ในพงศาวดารจีน"ไซจีน" ซึ่งดิฉันไม่ได้กลับไปอ่านแต่อย่างใด หากอาศัยหนังสือของคุณทวีป^{๙๐} มาสอบถาม ปรากฏว่า พวกอู่หู หรือชนเผ่าปาเถื่อนทั้งห้า ได้แก่ ชว่งหนู, เจียง, เซียนเปย , ตี และเซียง ซึ่งเป็นพวกอยู่ทางเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือของจีน แต่เซียง นี้ สีเจียรุ่ย นักวิชาการจีนเห็นว่า เป็นต้นกำเนิดของชาติอ้ายลาวและชาติคุนหมิง ส่วนหม่าเช่า นักวิชาการจีนอีกคนเห็นว่า ทั้ง ตี และ เซียงเป็นที่มาของชาติอ้ายลาวและชาติคุนหมิง^{๙๑}

ก็เพราะเรื่อง ตี และ เซียง นี้แหละ ที่ทำให้ดิฉันต้องสนใจข้อสังเกตของอาจารย์ชลธิรา เพราะบางที่อาณาจักรเหลี้ยว ของชนเผ่าซีตันซึ่งเกิดขึ้นในสมัยจีนตะวันตก หรือต่อจากยุคสามก๊คนั้น บางที่อาจจะไปเป็นพวก หลัว หรือ เหล่า ที่แตกไปทางเหนือไปผสมกับพวกตี หรือ เซียง ก็ได้ จนอีกหลายร้อยปีต่อมาพวกนี้ได้สร้างชนเผ่าใหม่ขึ้น คือ เผ่าซีตัน ขึ้นที่ตอนเหนือของจีน และต่อมากลายเป็นอาณาจักรต้าเหลี้ยวซึ่งมีอำนาจมาก โดยเฉพาะสมัยราชวงศ์ซ้อง พวกซีตันเป็นนักรบ มีการลักตัว แต่ทั้งหมดนี้เป็นข้อสังเกตเฉยๆ ไม่มีหลักฐานอะไรรองรับทั้งสิ้น นอกจากลองโงงๆ ดูเท่านั้น

แต่อยากโงงเพราะสมมติว่ากลุ่มที่ 1 คือ "อ้ายลาว" ที่สืบมาจากตระกูลของจิ่วหลง กับกลุ่มที่สอง"หลัว หลี่ เหล่า เก้อหลัว เหลี้ยว" และกลุ่มที่ 3 "ต้าเหลี้ยว"มีบรรพบุรุษดั้งเดิมเดียวกัน ต่างร่วมโคตรตระกูลเดียวกัน และเป็นอดีตของชนชาติลาว อดีตของลาวก็จะสืบสาวไปได้เก่าแก่มาก ซึ่งบางทีในขั้นต้นๆ อาจจะเป็นคนละโคตรตระกูลกับชนชาติไท

^{๙๐} ทวีป วรดิolk ประวัติศาสตร์จีน อ้างแล้ว หน้า 229-241

^{๙๑} วิจัยปัญหาแหล่งกำเนิดของชาติไทย อ้างแล้ว หน้า 35

เพราะแม่ ไท และ ลาว จะคล้ายคลึงกันแทบทุกด้าน แต่สิ่งที่เราพอสืบสาวไปได้ในระยะประมาณพันปีมานี้ ทางด้านตะวันตก คือลุ่มน้ำสาละวิน อิรวดี รวมไปถึงพรหมบุตร จะค่อนข้างเป็นปึก พวกไท ส่วนทางด้านตะวันออกคือแถบลุ่มน้ำโขง น้ำดำ น้ำแพง ออกจะเป็นปึก พวกลาว ตำนานของสองปึกนี้ก็ต่างกัน ผังตะวันตกตำนานหลักคือชนลุนลุนไล ทางตะวันออกตำนานหลักเป็นชนบรม ยี่งมีนักวิชาการสายหนึ่งเสนอว่า ลาว คือ ลัวะ เป็นกลุ่มพูดภาษามอญ-เขมรเดิมที่หันมาใช้ภาษาและรับวัฒนธรรมไท ถ้าจริงก็ยิ่งเป็นปริศนาว่า หรือว่าพวกต้นตระกูลลาวจะเป็นคนละกลุ่มชาติพันธุ์และภาษากับกลุ่มต้นตระกูลไทจริง?

ดิฉันจึงเห็นว่า รอยต่อสำคัญของประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจมากที่สุดสำหรับการเสาะหากำเนิดไท หรือกำเนิดอีกหลายชนเผ่า ก็คือสมัยจีนชื้อฮองเต้ ซึ่งนอกจากรวมอาณาจักรแล้วยังทำลายหนังสือ ทำลายภาษาของชนชาติอื่นๆ ไปทั้งหมด ให้ใช้ตัวอักษรจีนแบบเดียวกันเป็นเอกภาพทั้งประเทศ ทำให้การสืบค้นย้อนหลังถึงพัฒนาการของชนเผ่าและชนชาติต่างๆ ที่เคยอยู่ในจีนเป็นไปได้ยากมาก ในที่สุด ดิฉันจึงยังไม่อยากสรุปอะไรเลย ได้แต่เห็นปมเงื่อนมากมายที่ชวนให้ไปค้นคว้า ไปแก้ปัญหาให้ตกต่อไปข้างหน้า

การหากำเนิดและการคลี่คลายของชนชาติไทและไทยสำหรับดิฉันกลายเป็นเรื่องยากขึ้นเรื่อยๆ เพราะกำเนิดไทนั้นดูจะโกลาหลและซับซ้อนเหลือเกิน แต่ดิฉันก็เชื่อว่าไม่ได้ลึกลับเกินไป ดิฉันอาจจะสืบค้นได้ ถ้าหากมีเวลาและมีความรู้ทางภาษามากกว่านี้ แต่ด้วยความจำกัดด้านเวลา ดิฉันจึงขอต่อภาพคร่าวๆ พอเป็นเลาๆ ว่าคนไทหรือกลุ่มคนพูดภาษาตระกูลไทที่กระจายตัวอยู่ทางตอนใต้ของจีนหลายหมื่นปีก่อน ประกอบด้วยชนเผ่าอะไร เป็นมาอย่างไร เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของกลุ่มชน ที่อาจจะร่วมเชื้อสาย ร่วมภาษา ร่วมวัฒนธรรม เดียวกันมา ก่อนกระจายออกเป็นชนชาติที่พูดภาษาตระกูลไทและใช้วัฒนธรรมคล้ายคลึงกันกับวัฒนธรรมไท จากนั้น...ดิฉันก็จะได้ติดตามอาจารย์บรรจบเธอไป"กาเลหม่านไต"ในดินแดนจีนต่อ

มาถึงตรงนี้ ดิฉันอยากเล่าเรื่องของอาจารย์บรรจบต่อสักหน่อย ว่าเมื่อโอกาสที่จะศึกษาค้นคว้าสิ้นสุดลง ท่านก็วางบทบาทเป็นนักทำพจนานุกรม และทำงานศึกษาเปรียบเทียบภาษาและสังคมวัฒนธรรมไทถิ่นต่างๆ เผยแพร่ออกมาอย่างต่อเนื่อง แต่ดิฉันเชื่อว่าความฝันที่จะไปให้ถึงถิ่นที่อยู่ของคนไทในประเทศจีนของท่านไม่เคยดับมอดลงเลย เพราะระหว่างนั้นท่านได้ให้ความสำคัญกับการเรียนภาษาจีนอย่างมาก ในปีพ.ศ. 2505 จึงไปศึกษาภาษาจีนกลางที่ไต้หวันด้วยทุนส่วนตัวเป็นเวลานาน 8 เดือน ต่อมาในปีพ.ศ. 2508 อาจารย์บรรจบก็ลาออกจากราชการ ซึ่งอาจารย์กุหลาบ มัลลิกะมาสเพื่อนรักของท่านเล่าให้ดิฉันว่า เป็นเพราะท่านพอจะอยู่ได้โดยไม่ต้องอาศัยเงินเดือนราชการ จึงต้องการมีเวลาทำเรื่องที่ใจรักให้เต็มที่ ในปีรุ่งขึ้นคือ พ.ศ. 2509 อาจารย์บรรจบได้เดินทางไปสหรัฐฯ ไปศึกษาภาษาศาสตร์และภาษาจีนที่มหาวิทยาลัยคอร์เนล มหาวิทยาลัยเยล และมหาวิทยาลัยวอชิงตัน ใน

ระหว่างนี้เขายังคงทำงานเผยแพร่ความรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมออกมาอย่างต่อเนื่อง และทำพจนานุกรมภาษาไทยถิ่น ภาษามอญ-ไทยไปตามใจรัก

ในปีพ.ศ.2502 คณะกรรมการทุนพระยาอนุমানราชชนได้จัดจัดทำพจนานุกรมเขมร-ไทย โดยจ้างนายชวน ทองคำวรรณ ชาวเขมรพระตะบองเป็นผู้ทำเป็นเวลา 4 ปี แต่ต้นฉบับยังไม่เสร็จเรียบร้อย คณะกรรมการฯจึงมอบให้อาจารย์บรรจบดำเนินการต่อไป ขณะนั้นไม่สามารถหาคนมาทำงานนี้ต่อได้ นอกจากนี้ ถ้าหากต้องเสียค่าตอบแทน ก็จะไม่มีความเพียงพอในการจัดพิมพ์ ดังนั้น อาจารย์บรรจบจึงลงมือทำงานนี้เสียเอง โดยไม่รับค่าตอบแทนใดๆ การทำงานเป็นไปด้วยความยากลำบากมาก ดังที่ท่านเล่าว่า

"เป็นเรื่องยากที่เดียว เพราะต้นแบบคือ พจนานุกรมเขมร-เขมร คำไหนยากแปลไม่ออก ต้องเปิดดูพจนานุกรมของเรา หรือบางคำที่เขาไม่เก็บ ถึงเราอยากรู้ก็ไม่รู้จะไปถามใคร เป็นอันจนปัญญาต้องขำไป"^๑ ในที่สุดพจนานุกรมเขมร-ไทยก็สำเร็จออกมาทีละเล่ม โดยเล่มที่ 5 ตีพิมพ์ออกมาในปีพ.ศ.2528 นี่คือเธอ อาจารย์บรรจบ พันธุเมธา ซึ่งเกิดมาเพื่ออุทิศให้กับความรู้ และเพราะเธอรักในความรู้และมีวิญญาณครูผู้เต็มใจถ่ายทอดความรู้แก่สังคมอย่างมาก ดิฉันจึงเป็นสุขที่จะติดตามเธอไปยังที่ต่างๆ โดยเฉพาะ จีน ดินแดนที่เธอใฝ่ฝันไปเยือนคนไทมาช้านาน

หลังผ่านยุคสงครามเย็นยาวนานจนสงครามเวียดนามสิ้นสุดลง ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีนเริ่มคลายตัว ในปีพ.ศ.2518 มรว.คึกฤทธิ์ นายกรัฐมนตรีได้เดินทางไปเยือนจีนพร้อมสื่อมวลชนจำนวนมาก แต่หลังจากนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนก็ตึงเครียดขึ้นใหม่หลังปีพ.ศ.2519 แล้วคลายตัวอีกครั้งในปีพ.ศ.2522 เมื่อเกิดกรณีเวียดนามบุกกัมพูชา ทำให้ไทยกับจีนเริ่มเป็นพันธมิตรกันในการช่วยเหลือเขมร 3 ฝ่ายต่อต้านฝ่ายเวียดนามและเฮงสาร์ริน

สำหรับจีนเองหลังปีพ.ศ.2519 เป็นต้นมาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญ คือการโค่นกลุ่ม 4 คน ถัดจากนั้นอีก 1 ปี เต็งเสี่ยวผิงกลับเข้าสู่อำนาจ นโยบายเปิดประเทศได้เริ่มขึ้น โดยใช้นโยบาย 4 ทันสมัยนำร่อง จีนค่อยๆ เปิดให้มีการลงทุนจากต่างประเทศไหลเข้าไปทีละขั้น พร้อมกับเปิดประเทศทีละส่วน เริ่มจากบริเวณชายฝั่งทะเล ซึ่งเป็นส่วนที่จีนวางแผนให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษและเมืองท่องเที่ยว เป็นการเปิดประเทศอย่างช้าๆ ดิฉันอยู่ในจีนระหว่าง พ.ศ.2520-2524 ในช่วง 4 ปีเศษนั้น ยังมี

^๑ เป็นคำพูดของอาจารย์บรรจบ จาก คอลัมน์วงเวียนวรรณกรรม ในตอน "บรรจบ พันธุเมธา ปราชญ์ผู้เปี่ยมด้วยจิตวิญญาณที่สร้างสรรค์" สยามอารยะ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 กรกฎาคม 2535

ไม่กี่เมืองในไม่กี่มณฑลที่จีนเปิดให้คนต่างประเทศเข้าไปได้ ที่เมืองคุนหมิงในมณฑลยูนนาน เพิ่งมีการสร้างโรงแรมทันสมัยเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวเป็นแห่งแรก หลังจากนั้นจึงเริ่มมีคนไทยไปเที่ยวสิบสองปันนา และเขียนบอกเล่าเรื่องราวของคนไทยที่นั่นในลักษณะสารคดีท่องเที่ยว

เวลาผ่านไปยี่สิบกว่าปี ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2526 อาจารย์บรรจบ ได้รับเชิญเป็นวิทยากรพิเศษของคณะผู้สำรวจภาษาไทในจีน ตามโครงการของคณะอาจารย์จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่การเดินทางครั้งนี้ไม่เหมือนครั้งอื่นๆ ที่ผ่านมา เพราะเป็นการเดินทางไปกับคณะ จึงเป็นการเดินทางที่ไม่สัมฤทธิ์โอกาสเข้าไปคลุกคลีอยู่กับชีวิตทางสังคมร่วมกันไปกับคนไทยเหมือนการเดินทางครั้งก่อนๆ ที่ผ่านมา และความฝันของอาจารย์บรรจบก็ยังคงเป็นความจริงเพียงแต่ครั้งเดียว เพราะในครั้งนั้นเธอไปถึงแค่สิบสองปันนาเท่านั้น ยังไม่สามารถไปถึงเมืองเมา ในเขตไทเหนือ ดินแดนที่ 25 ปีก่อนท่านเคยชะเง้อมองอยู่ทางชายแดนด้านพม่า และใฝ่ฝันอย่างยิ่งที่จะได้เดินทางไปถึง อีก 2 ปีต่อมา คือในปลายปีพ.ศ. 2528 อาจารย์บรรจบจึงได้มีโอกาสตามเสด็จสมเด็จพระพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาไปยูนนานอีกครั้ง คราวนี้ ท่านได้ไปถึงทั้งสิบสองปันนา ใต้คง และต้าหลี่

ในการไปยูนนานครั้งแรก พ.ศ. 2526 อาจารย์บรรจบได้กลับมาเขียนเล่าเรื่องราวไว้ใน "คนไท-ไทย ไตลื้อ ไตเหนือ"^{๐๒} เมื่อไป "กาเลหม่านไต" ในเทวนี้ ท่านไม่ใช่ "นางจ้อย" ในสายตาของคนไทถิ่นอีกต่อไปแล้ว อายุที่มากขึ้นทำให้ท่านถูกเรียกว่า "แม่เฒ่า" แทน การไปสอบคำไทครั้งนี้ ต่างจากครั้งที่ท่านยังเป็น "นางจ้อย" มาก เพราะเต็มไปด้วยหมากกำหนดการต่างๆ ของทางฝ่ายไทยและทางจีน แต่ท่านก็พยายามใช้เวลาที่อยู่ที่นั่นอย่างดีที่สุด เพื่อที่จะศึกษาภาษาและวิถีชีวิตของชาวไทลื้อและรวมถึงชาวไทเหนือ

นับจากคุณบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ เขียนเรื่อง "สิบสองปันนา" ออกมาในปี พ.ศ. 2497 และ 2498 จนเป็นที่ฮือฮาแล้ว เรื่องของคน ไทลื้อ ที่นี้ก็หายไปจากความรับรู้ และอาจรวมถึงความทรงจำของคนไทยเราด้วย เมื่ออาจารย์บรรจบเหยียบย่างไปถึงคุนหมิง เมืองหลวงของมณฑลยูนนาน จึงต้องใช้หนังสือของหมอดอดด์เป็นหนังสือนำทาง หญิงชาวไทในเชียงรุ่งบอกท่านว่า เมืองชื่อเหมา นั้นไทเรียกว่า เมืองล่า หรือ เมืองล่า ส่วน คุนหมิง นั้น ไท

^{๐๒} คูณาคณนวกบทที่ 5 "คนไท-ไทย ไตลื้อ ไตเหนือ" เป็นเพียงงานเขียนเป็นคอลัมน์ในนิตยสาร "สตรีสาร" ช่วงปีพ.ศ. 2526 ซึ่งทางห้องบรรจบ พันธุเมธา ในหอสมุดมานิจชุมสาย ของวิทยาลัยราชภัฏ จันทระเกษม จัดถ่ายเอกสารรวมออกมาไว้เป็นเล่มเอง แต่เป็นงานที่ยังไม่มีการรวมเล่มตีพิมพ์ออกมาเป็นหนังสือแต่อย่างใด

เรียกว่า เมืองแส หรือ เมืองแส ครั้งแรกท่านคิดว่าจะมีโอกาสพบชาวไทใหญ่กลุ่มที่เรียกว่า ไทเหนือที่นี้บ้าง เพราะตามตำนานไทใหญ่ตอนลือชานฟ้า พุดถึงเรื่องเมืองแสอยู่มาก แต่ปรากฏว่าไม่มีชาวไทเหนืออยู่แถบคุณหมิงเลย ทำให้ท่านนึกถึงข้อตกลงระหว่างลือชานฟ้า และเจ้ากรุงจีนที่ยอมประทาน น้ำ ดิน บ้าน เมือง ให้ลือชานฟ้าแต่มีให้เลขขึ้นมาถึงเมือง แสขึ้นมาได้ กระนั้นก็ยังอดสงสัยไม่ได้ว่า จะเพ็งร้างคนไทไปเมื่อจีนเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือเปล่า

สิบสองปันนา จีนเรียกว่า เซียหลี่ 車里 ตัวหนังสือจีนนี้ ผสมด้วยอักษร 5 ตัว คือ 十 田 十 田 土 แปลว่า สิบ,นา,สิบ,นา และที่ดิน เซียหลี่นี้ แบ่งเป็น เซียหลี่ใหญ่อยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขง และ เซียหลี่น้อย อยู่ฝั่งตะวันออกแม่น้ำโขง บางทีเรียกว่า "ห้าเมืองวันตก หกเมืองวันออก" ฝั่งตะวันตกรวม เซียงรุ่ง เข้าไปอีก 1 เมือง รวมเป็น 12 เมืองด้วยกัน ปัจจุบันเป็นเขตปกครองตนเองของชนชาติไท แบ่งเป็น 3 อำเภอ คือ เซียงรุ่ง เมืองฮาย และเมืองล่า

ชาวไทในสิบสองปันนา คือชาวไทลื้อ อันที่จริงชาวไทลื้อไม่ได้อยู่เฉพาะที่สิบสองปันนา แต่อยู่ตามรอยต่อชายแดนของ 4 ประเทศ คือ จีน พม่า ไทย และลาว เพียงแต่เส้นแยกพรมแดนแบ่งเขตประเทศได้แบ่งพวกเขาออกจากกันในภายหลัง ตามตำนาน ชาวไทลื้ออพยพมาจากเมืองลือหลวง ซึ่งอยู่ห่างมากใช้เวลาเดินทาง 2-3 ปี มีพญาอาละโว้เป็นผู้นำ เมื่ออพยพมาแล้วได้สร้างเมืองหลวงขึ้นที่เมืองเซียงรุ่ง ก่อนชาวไทลื้อจะเข้ามาสร้างถิ่นฐานที่นี้ บริเวณนี้เป็นที่อยู่ของชาวลัวะมาก่อน พวกไทลื้อเบียดเข้ามาขออยู่ด้วย ต่อมาพม่าเจ้าเมืองและผู้นำชาวลัวะ แล้วขับไล่ชาวลัวะไป แต่ยกย่องให้เจ้าเมืองและผู้นำชาวลัวะ เป็น พระเลื้อเมือง ของชาวไทลื้อ บวงสรวงบูชามาจนปัจจุบัน จึงเหลือชาวลัวะบางส่วนอยู่ตามดอยนอกจากชนชาติ ลัวะ แล้ว สิบสองปันนา ยังเป็นถิ่นที่อยู่ของชนชาติต่างๆ อีกจำนวนมาก เช่น อีเก้อ ปะหล่อง ลาหู่ จินัว เข้า ชมุ เป็นต้น

ประวัติศาสตร์สิบสองปันนา เริ่มจากปฐมกษัตริย์คือ พญาเจือง(พ.ศ.1703-1723) ปราบบ้านเมืองรวมอาณาจักรขึ้นสถาปนา"หอคำเซียงรุ่ง"ขึ้นเป็นเจ้าปกครอง ราชวงศ์เจืองนี้ปกครองสิบสองปันนาต่อเนื่องมา 44 องค์ จีนไม่เคยรู้จักดินแดนแห่งนี้มาก่อนจนกระทั่งถึงสมัยราชวงศ์หงวนยกทัพมาปราบชนกลุ่มน้อยที่ยูนนาน พบดินแดนแห่งนี้ จึงตีเซียงรุ่ง จนต้องยอมสวามิภักดิ์และส่งบรรณาการให้จีนเรื่อยมา ในตลอดระยะประวัติศาสตร์เซียงรุ่งเคยก่อกบฏบ้าง แต่ไม่บ่อยและไม่รุนแรงนัก ต่อมาในสมัยราชวงศ์ตองอูของพม่า พระเจ้าบุเรงนองยกทัพมาตีเซียงรุ่ง เซียงรุ่งจึงตกอยู่ในอำนาจของพม่าด้วย มีสภาพต้องส่งบรรณาการสองทางให้ทั้งจีนและพม่า ในบางครั้งยังตกอยู่ในอำนาจของล้านนาด้วย และในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ก็เคยถูกกรุงเทพฯยกทัพขึ้นมาตี พร้อมกับกวาดต้อนชาวไทลื้อไปยังเมืองน่านจำนวนมาก

ที่เรียกว่าเมืองในสิบสองปันนานั้นเป็นชุมชนเล็กๆ สมัยที่คณะบุญช่วยรวบรวมข้อมูล หมู่บ้านในเมืองจะมีประมาณ 200-300 หลังคาเรือน ส่วนหมู่บ้านในชนบทมีประมาณ 20-70 หลังคาเรือน แต่ก็มักเรียกว่าเป็นเมือง จนมีชื่อเมืองเล็กเมืองน้อยมากมายเต็มไปหมด ในการปกครองแบบดั้งเดิม แม้ตั้งบนระบอบเกณฑ์แรงงาน แต่พื้นที่สิบสองปันนาเป็นแอ่งกระทะ และที่ราบเชิงเขา พื้นที่ทำนาจึงมีไม่มากนัก เมืองที่มีที่นามากจนเป็นที่กล่าวขวัญคือ "สี่หมื่นไร่เมืองลา สี่หมื่นนาเมืองแจ้" ขณะที่เมืองฮายเป็นศูนย์กลางการค้าใบชา สภาพดังกล่าวทำให้นาเจ้าแผ่นดินพลอยมีเนื้อที่ไม่มากนักไปด้วย(สำรวจเมื่อปีพ.ศ.2499 มีประมาณ 800 กว่าไร่) นาเจ้าเมือง นาพ่อล่าม และนาท้าวขุนหัวเมืองก็มีขนาดลดหลั่นกันลงไปอีก ความมั่งคั่งและอำนาจของกษัตริย์เชียงรุ่งจึงมีไม่มากนัก หากกระจายไปอยู่ที่ท้องถิ่นและหมู่บ้านเป็นสำคัญ แต่สังคมก็ให้ความสำคัญกับเจ้าฟ้ามาก ดังคำว่า"เจ้าเกิด ข้าเกิด" คือเจ้ากับไพร่อยู่คู่กัน แต่ก็แยกสังคมและเชื้อสายเจ้ากับไพร่ไว้ชัดเจน การแต่งงานระหว่างเจ้าจะอยู่ในเชื้อเครือเจ้าด้วยกันเท่านั้น ดังภาษิตที่ว่า"เจ้าบ่เอาไพร่ ไต่บ่เอาข้า"

สิบสองปันนา น่าจะมีลักษณะเด่นที่ฐานะทางเศรษฐกิจและอำนาจของเจ้ากับไพร่ไม่ต่างกันนัก แม้แต่กลุ่มทาสเช่น กลุ่มคนเฮินเจ้า ก็ได้รับการแบ่งที่นาตามสมควร สังคมจึงดำเนินมาโดยไม่ค่อยมีกบฏไพร่ แต่กลับมีความขัดแย้งในราชวงศ์ด้วยกันเองสูง และเป็นต้นเหตุที่นำเอาอำนาจภายนอกที่เหนือกว่า เช่น จีน และ พม่า เข้ามาครอบงำหรือแทรกแซงสังคมสิบสองปันนา การตกอยู่ในอำนาจประเทศอื่น ทำให้ทั้งสังคมกลับตกอยู่ในฐานะลำบากขึ้น ผู้ปกครองไม่เป็นตัวของตัวเอง ยังต้องเสียส่วยสองฟ้า หรือบางขณะเสียส่วยถึงสามฟ้า ในขณะที่ทรัพยากรจำกัดก็ยิ่งทำให้เดือดร้อนมากขึ้น จนบางครั้งเจ้านายสิบสองปันนาเองต้องลำบากเพราะเหตุนี้ เช่น เสือล่องฟ้าไม่สามารถเก็บภาษีจากประชาชนให้แก่เงินได้ จึงหนีไปอยู่ในเมืองลาว เป็นต้น

เชียงรุ่งเป็นรัฐไทในรอยต่อสำคัญกับรัฐไทอื่นๆ คือทางตะวันออกติดกับไทใหญ่ ทางตะวันออกเฉียงใต้ติดกับเชียงตุง ทางใต้และตะวันตกเฉียงใต้ติดกับลาว และทางตะวันตกอยู่ใกล้กับสิบสองจุไท และมีสัมพันธ์ใกล้ชิดกับล้านนา ลักษณะพิเศษของเชียงรุ่งคือ มีการปกครองที่ต่อเนื่องของราชวงศ์เดียว คือราชวงศ์เจือง ซึ่งถึงแม้ภายในราชวงศ์จะมีความขัดแย้งกันเนืองๆ แต่ก็"รับเมือง"สืบเนื่องกันมาจากพญาเจืองเรื่อยมา จนถึงหม่อมเจ้าคำลือเป็นจำนวน 44 องค์ จนแม้จีนเปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบสาธารณรัฐและเป็นสังคมนิยมในปีพ.ศ.2454 และ 2492 ตามลำดับ เจ้าฟ้าก็เพียงแต่เปลี่ยนฐานะปกครองบางอย่างเท่านั้น หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองมีเจ้านายและชาวสิบสองปันนาจำนวนมากหนีเข้ามาในลาวและในไทย ในปีพ.ศ.2506 สิบสองปันนากลายเป็นเขตปกครองตนเองของชนชาติไท จนถึงพ.ศ.2508 เกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม ระบอบเจ้าฟ้าจึงถูกล้มล้าง

อย่างสิ้นเชิง ทำให้เจ้าฟ้ากลายเป็นสามัญชน รวมทั้งกษัตริย์เชียงใหม่ด้วย^{๑๑}

เจ้าหม่อมคำลือ กษัตริย์เชียงใหม่ผู้สุดท้าย ปัจจุบันกลายเป็นสามัญชน เป็นนักวิชาการ ขณะที่อาจารย์บรรจบไปเยือนยูนนาน เจ้าหม่อมคำลือดำรงตำแหน่งรองอธิการบดีสถาบันชนชาติกลุ่มน้อยแห่งยูนนาน ทั้งยังได้พาอาจารย์บรรจบไปชมพิพิธภัณฑ์ชนชาติส่วนน้อย ซึ่งแสดงย้อนถึงอดีตชนชาติไท ตลอดจนถึงระบอบทาสและไพร่ในยุคการปกครองแบบเก่าของเจ้าฟ้าอีกด้วย ทำให้อาจารย์บรรจบอดประหลาดใจไม่ได้ เพราะการแสดงที่ประหลาดเจ้านายเช่นนี้ น่าจะทำให้คนที่เคยเป็นเจ้านายมาก่อนสะเทือนใจบ้างไม่มากนักน้อย

ขณะที่อาจารย์บรรจบใช้หนังสือ "ชนชาติไทย" ที่เขียนโดยหมอดอตต์เป็นเครื่องนำทาง ดินนกลับใช้ "สิบสองปันนา" ของคุณบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ทั้ง 2 เล่มเป็นคู่มือติดตามกันไป หนังสือของคุณบุญช่วย ให้ภาพโดยละเอียดของ สิบสองปันนา ก่อนจีนเปลี่ยนแปลงการปกครองชัดเจน เราจะเห็นภาพชีวิตชาวไทลื้อในหุบเขาที่ค่อนข้างโดดเดี่ยวจากความเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก เห็นว่า ชาวไทลื้อสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับชาวล้านนาและเชียงใหม่ รวมถึงลาว ลูกลาน เจ้าฟ้าแต่งงานเป็นบ้านพี่เมืองน้องกัน ประชาชนไปมาหาสู่เป็นญาติมิตรและค้าขายติดต่อกัน ไทลื้อ มีการค้าขายทางเรือและทางบกบ้าง แต่พ่อค้าทางไกลส่วนใหญ่จะเป็นไทใหญ่และจีนฮ่อ

ดินนกลับรู้ว่าเพียงราว 30 กว่าปีก่อนที่อาจารย์บรรจบจะเดินทางไปสิบสองปันนา ดินแดนแห่งนั้นยังเป็นนครโบราณอยู่แท้ๆ และเป็นเมืองที่สงบร่มเย็น แม้ผู้คนจะเชื่อคุณไสย (ผู้ชานิยมสักทั้งตัว โดยท่อนบนสักคาถาต่างๆ ท่อนล่างสักเป็นลวดลาย ส่วนผู้หญิงสักคาถากันผู้ชายทำเสน่ห์) ไปไหนมาไหนสะพายดาบ แต่กลับมีเรื่องทะเลาะวิวาทถึงขั้นชักดาบขึ้นพินกันน้อยมาก เพราะชิวแต่ชักดาบออกมาไม่กี่นิ้ว ยังไม่ทันหลุดจากฝักก็จะถูกปรับไหมเป็นเงินจำนวนมากเสียแล้ว การลักขโมยมีน้อย การผิดลูกเมียมีน้อย เพราะชนบประเพณีเข้มแข็ง ความเชื่อเรื่องผีดำรงอยู่อย่างลึกซึ้งแม้ชาวไทลื้อจะนับถือพุทธศาสนาไปด้วย คุณบุญช่วยเล่า

^{๑๑} สรุปความจาก เฉลียงจาง และ จางหยวนซึ่ง ชนชาติไท คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับจีนในเอกสารภาษาจีน สำนักนายกรัฐมนตรี , 2530 เจียงอิงเหลียง ประวัติชนเชื้อชาติไทย ตอนที่ 2 คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับจีนในเอกสารภาษาจีน , 2534 บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ไทยสิบสองปันนา เล่ม 1 และไทยสิบสองปันนา เล่ม 2 (ลื้อ คนไทยในประเทศจีน) โรงพิมพ์รับพิมพ์ , 2497 และ 2498 ตามลำดับ เทอด เกียรติกุมิ เปิดโลกสิบสองปันนา สำนักพิมพ์ษรฉัตร, 2539 และ ยรรยง จิระนคร และ รัตนพร เศรษฐกุล (ร่าง) ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมสิบสองปันนา ในโครงการประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไท กรกฎาคม 2541

ว่าชาวไทลื้อให้ความสำคัญกับพิธีกรรมเอิน(พิธีเลี้ยงผีเรือน) กรรมบ้าน(พิธีเลี้ยงผีหมู่บ้าน) และกรรมเมือง(พิธีเลี้ยงผีเมือง)อย่างมากพิธีกรรมเอิน ใช้สังเคราะห์บ้านและสังเคราะห์คนในบ้าน เพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุข พิธีกรรมบ้านใช้สังเคราะห์คนในหมู่บ้าน ระหว่างพิธีเหล่านี้ คนในห้ามออก คนนอกห้ามเข้า ส่วนพิธีเลี้ยงผีเมืองนั้นสำคัญที่สุดจะทำกัน 3 เดือนเต็ม ดังนั้น ถ้าใครผ่านเข้าไปในเมืองสิบสองปันนาช่วงมีการเลี้ยงผีเมืองก็จะติดอยู่ที่นั่นจนครบพิธีจึงกลับออกมาได้

ในหมู่บ้านไทลื้อ เลี้ยงขับเรียกขวัญต่างๆ และขับอวยพรต่างๆ ดูจะเป็นสิ่งปกติ แม้ในพิธีแต่งงานคำขับโต้ตอบระหว่างคู่บ่าวสาว ก็ยังนิยมขับเรื่องตำนานเมืองเชียงรุ่งและหลักธรรมในพุทธศาสนา

ภาษิตสำคัญของชาวไทลื้อมี 8 บท คือ "จักไม้ไผ่สานก๊วย" คือหมั่นทำความดียืนนานเหมือนก๊วย ซองไม้ไผ่ที่กว่าจะสานได้ดี สวยงามต้องใช้เวลานาน "หื้อมีบวย 8 ลูก" คือต้องมีศีล 8 จึงจะนำเคราะห์ "หื้อปลูกไม้ล้มผาดของหวาน" คือ ขยันทำมาหากิน และวางตนกลางๆ "หื้อย่านหาญมีอยู่" คือ รู้จักเวลาใดควรกลัว เวลาใดควรกล้า "หื้ออู้ก่าจ่า" คือ รู้จักว่าถ้อยคำใดสมควรพูดหรือไม่สมควรพูด "หื้อเล้งโก่สามหมู่" คือ ระงับ โลภะ โทสะ โมหะได้จะสุขใจ "บ้านเมืองจ่าหื้อเอาเก๋อดอด" คือ ไม่ทอดธุระ สิ่งใดไม่ดีให้แก้ไขให้ดีขึ้น "อย่าเล้งมอดขบเมิง" คือ อย่าคบคนพาลคนชั่ว จะเดือดร้อนทั้งตนเอง เพื่อนบ้าน และบ้านเมือง

เมื่ออาจารย์บรรจบไปถึงยูนนานนั้น เป็นช่วงที่สิบสองปันนาเพิ่งฟื้นคืนจากผลสะเทือนการปฏิวัติวัฒนธรรม การสอนภาษาไทยในโรงเรียนประถมเพิ่งรื้อฟื้นขึ้นในปีพ.ศ. 2523 หลังจากช่วงปฏิวัติวัฒนธรรมตั้งแต่ปีพ.ศ. 2508 เป็นต้นมาเลิกสอนไป แต่ภาษาไทยยังไม่หมดไปทีเดียวจึงฟื้นได้ง่าย และทางการเงินยังคิดอักษรใหม่ขึ้น มีวิธีเขียนง่ายขึ้น กำหนดเครื่องหมายวรรณยุกต์ ซึ่งทำให้อ่านง่ายขึ้น แต่ดิฉันกลับอดรู้สึกไม่ได้ว่า อาจเป็นผลเสียทำให้อึดติดกับปัจจุบันขาดตอนลงไป เพราะในที่สุดตัวภาษาไทลื้อเก่า พวกตัวอักษรธรรมต่างๆ อาจจะไม่มีคนไทลื้ออ่านได้ ยิ่งภาษาไทยที่เรียนในโรงเรียนเป็นเพียงภาษาเลือก ภาษาจีนเป็นภาษาหลักด้วยแล้ว ก็ออกจะน่าเป็นห่วง

ความที่เคยอยู่ในจีน ดิฉันจึงเข้าใจได้ชัดเจนถึงอิทธิพลช่วงปฏิวัติวัฒนธรรมว่ามีฤทธิ์เดชแค่ไหน และมองเห็นภาพวัดไทยในเชียงรุ่งตามที่อาจารย์บรรจบท่านบรรยายได้ดีว่าทำไมจึงมีพระอยู่เพียง 4 รูป ส่วนพระประธานก็มีหน้าตักเพียง 2 นิ้ว ทั้งนี้เพราะศาสนสถานเป็นเป้าหมายใหญ่เป้าหมายหนึ่งของการทำลายล้างในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรม เพราะถือเป็นความคิดเก่ามอมเมาประชาชน การที่ใช้เวลาเพียงไม่กี่ปีวัดไทยในเชียงรุ่งได้ฟื้นจนมีพระภิกษุถึง 4 รูปก็นับได้ว่าฟื้นตัวอย่างรวดเร็วแล้ว

ส่วนชาวไทในเชียงรุ่งก็น่าสนใจมากเข้าไปอีก เพราะดูราวกับว่า 30 กว่าปีที่ผ่าน

มา ชาวไทลื้อจะรักษาภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณีไว้ได้ค่อนข้างมาก เรื่องบ้านเรือน ได้ถูนสูงที่มีลักษณะพิเศษชายคาคลุมลงมาจนแทบไม่เห็นฝาเรือน และหน้าต่างเล็กจิ๋วที่เรียกว่า "ปองเฮียม" ของชาวไทลื้อที่อาจารย์บรรจบบอกเล่า ชวนให้ดิฉันไปหาเรื่อง บ้านไทลื้อ มาอ่านเพิ่มเติม จึงพบว่า ชาวไทลื้อมีการตั้งหมู่บ้าน 2 ลักษณะ คือ หมู่บ้านพันราบ และหมู่บ้านที่เกาะกลุ่มกันไปตามความลาดชันของเนินเขา ทั้งนี้เพราะสิบสองปันนาเป็นแอ่งที่ราบในหุบเขาตนเอง แต่ละหมู่บ้านประกอบด้วยกลุ่มบ้าน ชั่วบ้าน (ลานบ้านในกลุ่มบ้าน) เสา ใจบ้าน เลื่อบ้าน (ศาลผีประจำหมู่บ้าน) วัด บ่อน้ำประจำวัด และบ่อน้ำประจำหมู่บ้าน ที่บ่อน้ำจะมีซุ้มเป็นหลังคาคลุม โดยเฉพาะบ่อน้ำวัด ซุ้มจะสวยงามมาก^{๑๔} ตัวบ้านไทลื้อสวยงามมาก มักซ้อนหลังคาเป็นสองชั้น เมื่อประกอบกับส่วนจั่วที่หักโค้งลงมา และอยู่กันเป็นหมู่บ้านแล้ว จะเห็นความโดดเด่น เป็นสถาปัตยกรรมที่สวยงามมาก วัดยังคงเป็นส่วนสำคัญของหมู่บ้าน จะอยู่ในส่วนสูงที่สุดของหมู่บ้าน ในขณะที่ใจบ้าน และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องเริ่มถูกทิ้งร้าง^{๑๕} แต่ก็คงยังไม่หมดไปเพราะในการสร้างประตูหมู่บ้านใหม่ในบ้านถิ่น อำเภอเชียงรุ่ง ช่องข้างประตู 2 ข้าง ซึ่งถือว่าเป็นประตูขวัญ และประตูผีเช่นเดิม^{๑๖}

หนังสือเหล่านี้เป็นหนังสือที่ปรากฏออกมาหลังจากนั้นสิบปีหรือกว่าสิบปี นับจากปีพ.ศ. 2526 ดังนั้น ภาพวัดต่างๆ ในสิบสองปันนาจึงเต็มไปด้วยพระประธานขนาดใหญ่ และพระพุทธรูปอีกแห่งละหลายองค์แตกต่างจากที่อาจารย์บรรจบบรรยายมาก^{๑๗} การที่ชาวไทลื้อรักษาวัฒนธรรมของตนเองไว้ได้อย่างเหนียวแน่น และฟื้นคืนขึ้นมาอย่างรวดเร็วอีกครั้ง น่าจะแสดงถึงพลังความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจในตนเองของพวกเขาได้เป็นอย่างดี

ชาวบ้านไทลื้อที่อาจารย์บรรจบได้พบเห็นยังคงมีความอ่อนโยนและเอื้ออารีต่อคนที่มาเยือน เมื่อท่านไปวัดไทในเชียงรุ่ง ได้ถือโอกาสขอแวะชมหมู่บ้าน และแวะเข้าไปในบ้านหลังหนึ่งที่มีไม้รูปร่างแปลก ท่านได้รับการต้อนรับจากแม่เฒ่าเจ้าของบ้านและคนอื่นๆ ในบ้านเป็นอย่างดี อาจารย์บรรจบจึงถือโอกาสสอบถามไถลื้อจาก อี้แสง หญิงวัยกลางคนในบ้านหลังนั้น ความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับท่าน ไม่ต่างจากเมื่อไปเยือนบ้านไทในฮัสมัมและในพม่าเมื่อเกือบสามสิบปีก่อนเลย เพราะคนไทลื้อเป็นคนอารมณ์ดีมีน้ำใจ เช่นเดียวกับคนไทที่อื่นๆ

^{๑๔} ดู สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคเหนือ ประเภทเรือนอยู่อาศัย กรมศิลปากร , 2540

^{๑๕} จูเหลียงเหวิน (เขียน) งามพรรณ เวชชาชีวะ (แปล) สุเมธ ชุ่มสาย ณ อยุธยา (คำนำ) ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองปันนา , สุริวงศ์บุค เซนเตอร์ , 2536 หน้า 20-23

^{๑๖} ดูจากรูป ในหนังสือ ชนชาติไต สถาปัตยกรรมฯ เพิ่งอ้าง หน้า 18

^{๑๗} ชนชาติไต สถาปัตยกรรมฯ เพิ่งอ้าง บทที่ว่าด้วย "สถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนา" ทั้งบท

อีกครั้งหนึ่งที่เธอได้สัมผัสชาวบ้านไทลื้อ คือเมื่อเธอไปเที่ยวตลาดไทลื้อในวันสุดท้ายที่อยู่เชียงรุ่ง ที่นั่นเรียกตลาดว่า"กาด" และมีระบบกาด 5 วันเช่นเดียวกับไทใหญ่ แต่แม้ไม่ใช่วันกาดก็ยังมี การติดตลาดขายของสิ่งละอันพันละน้อยทั่วไป พนักงานต้อนรับของฝ่ายจีนจัดให้ท่านไปกินอาหารกลางวันที่บ้านอีเอ๋ย อีเอ๋ยลงมือทำอาหารให้อย่างกระตือรือร้น ท่านสังเกตว่า ไม่ว่าจะเป็น อี้แสง หรืออีเอ๋ย ไม่พูดภาษาจีนกับนายอ้าย พนักงานต้อนรับของจีนเลย พูดแต่ภาษาไทยเท่านั้น ก่อนจะจากมา อีเอ๋ย ร้องส่งว่า "มีเวลาม่าแล้วมาดินกันแท้มเน้อ" หมายความว่า มีเวลาม่าเที่ยวมาเล่นกันอีกนะ" ทำให้อาจารย์บรรจบสะท่อนใจมาก เพราะไม่รู้ว่าอีกกี่เดือนก็ปีจึงจะมาได้ หรือจะมีโอกาสมาอีกหรือไม่

อาจารย์บรรจบใช้เวลากับการสอบคำไทลื้อให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยสอบทั้งจากชาวบ้าน ครูในโรงเรียน และเด็กนักเรียนถิ่น โดยนำเด็กนักเรียนมาดั่งที่ฝึกด้วย และแก้ปัญหาไฟฟ้ามักดับด้วยการเตรียมเทียนไขไว้ ซึ่งท่านก็ได้ใช้มันจริงๆ ผลก็คือ อาจารย์บรรจบได้พบข้อสังเกตหลายอย่างในภาษาไทลื้อ และพบลักษณะร่วมอีกหลายอย่างของภาษาไทลื้อกับภาษาไทถิ่นอื่นๆ

หลังจากกลับมายังคุณหมิง จึงได้สอบคำไทเหนือกับชาวไทเหนือทั้งชายและหญิงที่เป็นอาจารย์สถาบันชนชาติกลุ่มน้อย คนหนึ่งมาจากเมืองล่าแถมเมืองจ่านตา อีกคนหนึ่งมาจากเมืองเมา และนักศึกษาหญิงอีกคนหนึ่งที่มาจากเมืองซอน(หรือ หมางซือ เป็นเมืองหลวงของเขตไตคัง)เป็นการสอบคำไทในสถานที่ล้วนๆ เพราะเขตไตคัง(หรือ เต๋อหง ตามที่จีนเรียก)เป็นเมืองชายแดนที่ยังเดินทางไปลำบาก และบางที่ขณะนั้นจีนเองก็อาจจะยังไม่พร้อมที่จะเปิดให้คนนอกเข้าไปเยี่ยมเยือนได้ คณะสำรวจภาษาไทในจีนจึงไปได้แค่คุณหมิง และสิบสองปันนาเท่านั้น

ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2528 หรืออีกสองปีต่อมา สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา ได้เสด็จเยือนจีน ตามคำเชิญของสภาที่ปรึกษาทางการเมืองสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยเสด็จปักกิ่ง ชีอาน ฉิงตู ยูนนาน กุ้ยหลิน และกวางโจว แต่ถึงเวลาอากาศไม่ดีเครื่องบินไม่สามารถออกจากคุนหมิงไปซือเหมมาได้จึงต้องระงับการเดินทาง ทั้งที่ทางสิบสองปันนาเตรียมการรับเสด็จไว้เป็นที่เอิกเกริกแล้วทางจีนจึงทูลให้พระองค์ทราบถึงจังหวะเวลาที่เหมาะสมในการเดินทางไปสิบสองปันนาและไตคังที่พระองค์ประสงค์จะไป ดังนั้น ในปลายปีเดียวกัน คณะของสมเด็จพระพี่นางฯจึงถูกจัดขึ้นอีกครั้ง อาจารย์บรรจบ พันธุเมธา ได้รับเลือกให้เป็นหนึ่งในนักวิชาการ 5 คนที่ทรงโปรดให้ตามเสด็จด้วย เพราะการเดินทางคราวนี้ มุ่งหวังให้เป็นการสืบค้นทางวิชาการไปด้วย

ความฝันที่จะไปถึงเมืองหมอกขาวเมาหลวงของอาจารย์บรรจบจึงเป็นจริงในปลายปี พ.ศ. 2528 เป็นการเดินทางไปยังเขตสิบสองปันนา เขตไตคัง และเขตต้าหลี่ ดินแดนพลอยตื่นเต้นไปกับการเดินทางของเธอในคราวนี้ด้วยอย่างยิ่ง แม้จะเป็นเส้นทางที่เป็นทางการ

ที่สุดแต่สิ่งที่ค้างคาอยู่ในใจเธอจะได้รับการปลดปล่อยเสียที

7 ธันวาคม พ.ศ.2528 คณะเดินทางไปถึงเขตใต้คง และในวันรุ่งขึ้นก็ได้ออกเดินทางไปเมืองเมา ถึงตรงนี้ได้ฉันทนิกถึงข้อความตอนหนึ่งที่ อาจารย์ยรรยง จิระนคร (เจีย แยนจอง) เขียนไว้ไม่ได้ เพราะรู้สึกกินใจกับมันมาก อาจารย์เจียท่านเล่าว่า

"ในกลุ่มนักวิชาการที่ตามเสด็จ มีศาสตราจารย์ ดร.บรรจบ พันธุเมธา นักภาษาศาสตร์ชื่อคนหนึ่ง ศาสตราจารย์บรรจบได้บอกผู้เขียนว่า ท่านมีความมุ่งมาดปรารถนาอยากจะได้เห็นใต้คงเกือบสามสิบปีแล้ว ท่านเล่าว่า ปีพ.ศ.2500 (ค.ศ.1957) ท่านไปศึกษาค้นคว้าภาษาไทยใหญ่ที่รัฐจันทบุรีและได้เดินทางมาถึงแสนหวีน้ำคำ ที่อยู่ใกล้เคียงกับเมืองม่าว ชายแดนใต้คงเลยคิดอยากจะได้เข้าไปเยือน แต่ก็ไม่สามารถจะสมประสงค์ได้ เพราะช่วงนั้นประเทศจีนกับประเทศไทยยังไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกัน...ถึงแม้ว่าปัจจุบันอาจารย์บรรจบ พันธุเมธาที่เคารพนับถือได้ถึงแก่กรรมจากเราไปแล้ว แต่ผู้เขียนคิดว่าท่านคงตาหลับด้วยใจสงบในโลกของท่าน เมื่อนึกถึงกรณีท่านได้เหยียบดินแดนใต้คงที่มุ่งหวังรอคอยมาหลายสิบปี"^{๑๘}

คนไทในเตืองก็คือ ไทเหนือ หรือไทใหญ่ที่อยู่ในจีนนั่นเอง ใต้คงตั้งอยู่ระหว่างด้าหลีกกับพม่า ที่ชายแดนพม่าเป็นที่ตั้งของเมืองเมาหลวง หรือที่จริงก็คือชายแดนระหว่างจีนกับพม่าที่ได้ผ่านอาณาจักรเมาหลวงออกเป็นสองซีกนั่นเอง มีหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ที่บอกว่ามีคนไทในบริเวณนี้มา 2,000-3,000 ปีแล้ว ที่นี้จึงเป็นที่มาของตำนานมากมาย^{๑๙} รวมทั้งตำนานเมืองหมอกขาวเมาหลวง ตำนานเสือข่านฟ้าและเสือกำฟ้า

ถ้าดูจากหลักฐานประวัติศาสตร์จีน เสือข่านฟ้ามีตัวตนและตั้งเมืองแผ่อำนาจไปทั่วในสมัยราชวงศ์หงวนจริงๆ และเพราะเหตุนี้ชาวไทใหญ่ทั้งหมด รวมถึงชาวไทใต้คง และเลยไปถึงชาวไทดำด้วย ต่างจึงนับถือเสือข่านฟ้าเป็นวีรบุรุษและเป็นบรรพบุรุษด้วยในคราวเดียวกัน โดยถือว่าพวกเขาล้วนเป็นลูกหลานเสือข่านฟ้าทั้งสิ้น ในอดีตไทใหญ่เคยรุ่ง

^{๑๘} เจียแยนจอง (ยรรยง จิระนคร) จาก "แคว้นใต้คง ถิ่นไทเหนือในขุนนาน" ใน การศึกษาวรรณกรรมชนชาติไท สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ , 2538 หน้า 45-46

^{๑๙} อาจารย์สมพงศ์ วิทยศักดิ์พันธุ์ ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับตำนานไทใหญ่ว่ามักจะเกี่ยวพันกับชาวเขหรือฮั่นอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องดังงูที่ต่อมาได้กินหัวไก่และไปปกครองเมืองเข หรือ ตำนานเมืองเมาที่เจ้าฟ้าเมืองเมาได้แต่งงานกับลูกสาวเข แต่กลับไม่ค่อยมีเรื่องราวความสัมพันธ์กับชาวพม่า ทั้งๆ ที่น่าจะมีความใกล้ชิดคิดทั้งด้านวัฒนธรรมและพื้นที่ทางภูมิศาสตร์มากกว่า

เรื่องมาก และนักประวัติศาสตร์จำเป็นอย่างเจ้าพญาธรรมเดี พระภิกษุไทใหญ่ในสมัยราชวงศ์ชิง รัชกาลเฉียนหลง ได้พากเพียรบอกให้คนรุ่นหลังเข้าใจถึงอดีตที่รุ่งเรืองในพงศาวดารไทใหญ่ "กูเมืองเคือเมือง" และชาวไทใหญ่ก็ยังคงมีตำนานฝังใจเกี่ยวกับความรุ่งเรืองในอดีตอยู่ แต่ปัจจุบันไทใหญ่ในได้คงกลับเป็นเขตปกครองเล็กๆ ร่วมกันของชนชาติไทและกะฉิ่น และประชากรไทใหญ่น้อยกว่าประชากรอื่นเสียอีก ชาวไทใหญ่ได้คงจึงเห็นว่า "หม่านเมิงเฮาเป็นเมิงเอ๋" หมายถึงบ้านเมืองไทใหญ่เป็นเมืองเล็ก

ชาวไทได้คงไม่เหมือนชาวไทสิบสองปันนา ตรงที่แข็งกร้าวทั้งต่อจีนและพม่ามากกว่า จึงถูกชนาบททั้งจากจีนและพม่าอยู่เป็นนิจ จีนเคยยกทัพขนาดใหญ่มาปราบไทใหญ่ครั้งแล้วครั้งเล่า ในสมัยราชวงศ์หมิงเคยปราบไทใหญ่ขนาดหนัก จนต้องบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ว่า "ปราบลู่ชวน 3 ครั้ง" (พ.ศ. 1984 พ.ศ. 1985 และพ.ศ. 1991) ด้วยทหารนับแสนจนสามารถสลายอาณาจักรเม้าหลวงโกสัมพีในที่สุด นับตั้งแต่นั้นมาไทใหญ่ถูกแบ่งเป็นเมืองเล็กเมืองน้อย ครั้งแรกจีนแบ่งแยกดินแดนไทใหญ่และตั้งเจ้าฟ้าขึ้น 14 หัวเมือง หลังจากนั้นรัฐไทใหญ่ยังคงถูกซอยแบ่งไปเรื่อยๆ ทั้งจากการแยกตัวเป็นใหญ่เจ้าหรือผู้นำไทใหญ่เองและโดยความเห็นชอบของฝ่ายจีนและฝ่ายพม่า ขึ้นอยู่กับว่าดินแดนไทใหญ่กว้างไพศาลในส่วนนั้นอยู่ใกล้กับอิทธิพลจีนหรือพม่า ชายแดนที่ติดกับจีนจึงถูกจีนรุกเข้ามารวบไว้ในอำนาจมากขึ้นเรื่อยๆ ชายแดนที่ติดกับพม่าก็ถูกพม่าทำเช่นเดียวกัน และบริเวณที่เป็นเขตกันชนระหว่างจีนกับพม่า รัฐไทใหญ่ส่วนนั้นถูกถือเป็นประเทศราชของทั้งจีนและพม่าไปด้วย จีนและพม่าต่างก็ใช้นโยบายแบ่งรัฐไทใหญ่ให้เป็นรัฐเล็กรัฐน้อย ส่งตัวประกันไปไว้เมืองหลวง เรียกเก็บส่วยและบรรณาการ และใช้ทัพเจ้าฟ้าไทใหญ่รัฐเล็กรัฐน้อยในอำนาจของตนเป็นกองหน้าในการศึกสงคราม แตกต่างกันไปทางฝ่ายจีนตั้งเจ้าฟ้าไทใหญ่เป็นข้าหลวงของตน และให้ความดีความชอบกับเหล่าเมืองที่ภักดีกับจีนด้วยการยกขึ้นเป็นเจ้าเมือง ต่อมากลายเป็นเจ้าฟ้า ส่วนพม่าแต่งตั้งขุนนางเรียกว่า "จักกาช" มาควบคุมดูแลรัฐไทใหญ่ และรับรองเจ้าไทใหญ่ที่แยกตัวและแยกดินแดนเป็นอิสระ

แม้กระนั้นชาวไทในขุนนาง กลุ่มใหญ่ที่สุดและมีประชากรมากที่สุดก็คือไทได้คง หรือไทเหนือเอง ภาษาไทในขุนนาง ภาษาพูดแบ่งเป็น 2 ชนิด คือภาษาพูดของไทลื้อ และภาษาพูดของไทเหนือ แต่ตัวอักษรกลับมี 4 แบบ คือ ตัวอักษรไทลื้อในสิบสองปันนา ตัวอักษรไทเหนือในแถบได้คง ตัวอักษรไทปอง ในเมืองเม้าและวันติง และตัวอักษรไทตอนในอำเภอจินผิงลุ่มแม่น้ำแดง

อาจารย์บรรจบอธิบายว่า ชาวไทที่อยู่เมืองเม้า ไม่ใช่ ไทเหนือ แต่ถือเป็นชาวไทเม้าเช่นเดียวกับชาวไทเม้าที่อยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำเม้าในเขตพม่า ภาษาของไทเม้ากับไทเหนือคล้ายคลึงกัน มีส่วนต่างกันอยู่บ้าง การแต่งกายก็ต่างกันไป ผู้หญิงไทเม้าโพกหัวโดยใช้ผ้าผืนยาวพันตลบซ้ายขวาแต่ผู้หญิงไทเหนือสวมผ้าหัวโพ ซึ่ง เป็นผ้าโพกหัวสำเร็จรูปคล้าย

หมวก สวมตอนแต่งงานแล้วไม่ถอดอีกโดยเฉพาะในที่สาธารณะ ส่วนผู้หญิงที่ยังไม่แต่งงาน ใช้เปื้อนรอบหัวมาเหน็บไว้ทางหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม ไทเหนือและไทเมาก็ใกล้ชิดกันมาก ดังที่ท่านแล้วว่า "รู้สึกเหมือนเมืองเมามีสภาพความเป็นอยู่และลักษณะทั่วไปไม่ต่างกับเมืองในรัฐชาน จะเดินอยู่ปากน้ำของน้ำเมาหรือปากลัว(ปากตรงข้าม)ก็ไม่รู้สึกแปลกกว่ากันเท่าใดนัก ไม่ว่าจะเป็นผู้คนบ้านเรือนหรืออาหารการกิน ที่สำคัญก็คือภาษา จริงอยู่ภาษาไตใหญ่กับไตเหนือ ต่างกันขนาดที่แปลถ้อยคำบางคำไม่ออก แต่คำส่วนมากใช้เหมือนกันพอจะพูดเรื่องธรรมดาๆ เข้าใจกันได้"

เธอตั้งใจที่ได้พบปะผู้คนที่ล้วนแต่พูดภาษาไต ไม่ว่าจะเป็นไตลื้อหรือไตเหนือ ที่ต่างก็ยังรักษาภาษาและวัฒนธรรมของเขาไว้ได้อย่างดียิ่ง ไม่ได้กลมกลืนหรือกลายไปอย่างที่คุณคิดกัน โอกาสที่จะได้ศึกษาภาษาของเขาก็ทำได้ไม่ยาก ถือได้ว่ามีผู้บอกภาษาอยู่ทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นในตลาดร้านขายของ หรือผู้ที่พบเห็น ชีวิตความเป็นอยู่ของเขาก็เป็นแบบไทยๆ อย่างหนึ่งคือ แยกมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับและเขาก็ต้อนรับด้วยขนมไทย เช่น ข้าวหลาม ข้าวต้ม (ข้าวเหนียวห่ออย่างข้าวต้มลูกโยน) ที่บ้านชาวไตลื้อ ส่วนบ้านชาวไตเหนือเลี้ยงลอดช่อง ที่เขาเรียก เข้าลอดช่อง"

ดิฉันยังได้ค้นพบความในใจของอาจารย์บรรจบเกี่ยวกับเรื่องถิ่นกำเนิดของคนไท ซึ่งเธอเห็นว่า "เมื่อได้ไปถึงเต๋อหงแล้ว และแลเห็นคนไทยอยู่ทั่วไปในแถบนั้น ก็ชวนให้คิดถึงถิ่นที่อยู่ของคนไทยขนาดใหญ่ที่น่าจะอยู่ที่นั่น" ส่วนเรื่องน่านเจ้า หลังจากไปเยือนต้าหลี่แล้ว เธอก็เห็นว่า "ถ้าถือน่านเจ้ากับขุนน่านเป็นสถานที่เดียวกัน น่านเจ้าก็ต้องเป็นที่อยู่ของคนไทแน่นอน แม้กระทั่งในปัจจุบัน คนไทในเต๋อหงยังเป็นพยานยืนยันได้อยู่ ส่วนการจะได้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ ได้ครอบครองดินแดนนั้น คงได้ครองเป็นเขตๆ ไป"

หลังกลับจากการเดินทาง อาจารย์บรรจบ พันธุเมธา ได้เขียนบทความเรื่อง "ภาษาไตเหนือ" และ "ตำนานเมืองเมา" ซึ่งสมเด็จพระเจ้าฟ้านางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาทรงรวบรวมไว้ในหนังสือ "ขุนน่าน" ด้วย

อีกหนึ่งปีให้หลังอาจารย์บรรจบก็เริ่มป่วยและป่วยหนักขึ้นจนเดินไม่สะดวก แต่ในท่ามกลางความเจ็บป่วยนั้นท่านก็ยังคงทำงานที่ใจรักต่อไป อาจารย์คุณหญิงกุหลาบ มัลลิกะมาส เล่าให้ดิฉันฟังด้วยความรู้สึกทั้งรักทั้งอาดูรต่อเพื่อนรักคนนี้ เพราะอาจารย์กุหลาบนั่นเองที่เป็นผู้ประคองพาอาจารย์บรรจบไปยังราชบัณฑิตยสภาทุกสัปดาห์เป็นเวลา 7 ปีเต็ม ช่วงสามเดือนสุดท้ายอาจารย์กุหลาบได้เฝ้าดูแลท่าน และสุดท้ายอาจารย์บรรจบก็จากเราไป ดิฉันยังคงรู้สึกคล้ายได้ยินเสียงของอาจารย์กุหลาบในโสตประสาท "บรรจบเขาเป็นนักวิชาการแท้ๆ รู้ทุกอย่าง เอาทุกทาง ไม่มีเห็นแก่ตัว เหนื่อยยากอย่างไรก็เอา ที่จันทะเกษมนะ เหนื่อยของบรรจบไหลมากกว่าใครๆ เพราะงานวิชาการก็เอา งานอาคารสถานที่ก็เอา เรียกว่าเอาทุกอย่าง เขาเป็นคนดี ดิฉันเสียตายเขาเหลือเกิน..." ถ้อยคำเหล่านั้นอยู่ใน

ความทรงจำของดิฉันล้วนๆ เพราะอาจารย์กุหลาบท่านไม่สะดวกใจที่จะให้ ดิฉันบันทึกเทป แต่เรื่องราวของอาจารย์บรรจบจากปากคำของท่านกลับติดตรึงความรู้สึก ของดิฉันยิ่งกว่าการบันทึกเทป ไม่เพียงเพราะความชื่นชมในอาจารย์บรรจบ แต่ยังเป็น เพราะดิฉันสัมผัสได้ถึงความรักยิ่งใหญ่ที่เพื่อนรักทั้งสอง ปรารถนาทางภาษาและวรรณคดีคุณนี้ ให้อีก

ส่วนดิฉัน เมื่อติดตามอาจารย์บรรจบมาค้นคว้าประวัติวัฒนธรรมชนชาติไทถึงตรงนี้ ดิฉันก็รู้สึกอาลัยรักท่านอย่างมาก และดีใจที่ความสนใจเรื่องชนชาติไทนำพาให้ดิฉันมารู้จัก อาจารย์บรรจบ ทั้งติดตามเรื่องราวของท่านต่อเนื่องมาพร้อมๆ กับการเสาะหาทำความเข้าใจ เรื่องกำเนิดและการคลี่คลายของชนชาติไท ดิฉันรู้สึกว่า แม้ท่านจะจากโลกนี้ไปแล้ว แต่"ใจ"ของท่านที่ให้กับความรู้และความจริงยังดำรงอยู่ โดยมีดิฉันคนหนึ่งสัมผัสได้และก่อให้เกิดกำลังใจที่จะก้าวเดินไปข้างหน้าต่อไป

ดิฉันเองเป็น"มือใหม่หัดขับ"ยังไม่ได้ลงความเห็นไปอย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวกับเรื่อง ถิ่นกำเนิดและการพัฒนาการของชนชาติไท ความเหลื่อมซ้อนของวัฒนธรรมไท-ไทย และรากเหง้าของวัฒนธรรมไทย แต่จากที่เดินมาแล้ว ดิฉันจะต้องเดินหน้าต่อไป ไปดูเรื่องราวของคนไทในลาวและเวียดนาม เพื่อประมวลภาพรวมขึ้นมา แล้วค่อยคิดตอบปัญหาคาใจอื่นๆ ต่อ

ถ้าถามดิฉันว่า ทำไมเมื่อถึงเรื่องคนไทในจีนดิฉันจึงต้องถอยย้อนไปไกลถึงเพียงนี้ คงตอบแบบกำปั้นทุบดินได้ว่า เพราะมีงานที่คนอื่นทำไว้ถอยย้อนไปไกลมาก แต่เมื่อถามต่อไปว่าทำไมดิฉันจึงต้องให้ความสำคัญ ทำไมจึงไม่พูดผ่านๆ ไป ทำไมไม่ตามศึกษาเฉพาะ เรื่องกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไทเท่านั้น เพื่อที่จะได้ศึกษาเรื่องกลุ่มคนที่ทั้งพูดภาษาตระกูล ไทและเรียกตนเองว่า"ไท"หรือ"ไต"ซึ่งปัญหาจะไม่มาก เรื่องก็จะไม่ยืดยาว ถึงคำถามนี้ ดิฉันก็จำเป็นต้องเล่าให้ฟังว่า เพราะดิฉันเป็นพุทธ ใช้พุทธปรัชญาเป็นวิธีการทางปัญญา

ดิฉันไม่ค่อยเข้าใจวิธีคิดแบบฝรั่งนัก แต่รู้สึกตลอดเวลว่า ไม่เหมือนกับวิธีคิดแบบ พุทธ เมื่อจะแสวงหาตัวตน ฝรั่งมักจะถามว่า ตนเองเป็นใคร มีสถานภาพอย่างไร จะมีบทบาทต่อไปอย่างไร ซึ่งบางทีอาจเป็นอิทธิพลของวิธีคิดแบบเดการ์ตส์ที่มีอมตะวาจาว่า"เพราะฉันคิด ฉันจึงเป็นอยู่"ก็ได้ แต่ถ้าคิดแบบพุทธ จะเป็นอีกอย่างหนึ่งแบบคนละเรื่องเลย คำถามที่ว่า"เราเป็นใคร" จะถูกตอบว่า "เป็นเพียงสิ่งสมมติ เกิดจากองค์ประกอบต่างๆ ที่ ล้วนเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงมาประชุมกันเข้า"เท่านั้นเอง ถ้าจะหาตัวตนตามแบบพุทธ จึง ต้องถามว่า"เรามาจากไหน"แทน และ"ในระหว่างทางที่ดำเนินมา อะไรบ้างที่ประกอบขึ้น มาเป็นเรา" เพราะวิธีคิดแบบพุทธ คือ การมองห้วงโศกเหตุการณ์น้อยใหญ่ที่ประกอบกันขึ้น และส่งผลกระทบต่อเนื่องกันไปเป็นสาย นี่คือเหตุผลสำคัญที่สุด ซึ่งทำให้ดิฉันต้องสาวอดีต กลับไปไกลที่สุดเท่าที่จะสืบสาวไปได้

ถ้าถามดิฉันว่า หลังจากสืบสาวเรื่องราวคนไทในจีนมาแล้ว ดิฉันได้พบถิ่นกำเนิด

ของชนชาติไทบ้างหรือไม่ ตอบได้ว่า"ไม่พบ" ที่ต้องใส่เครื่องหมายคำพูดไว้ เพราะมันก็เหมือนๆ จะพบ แต่สรุปยืนยันไม่ได้ เพราะข้อเท็จจริงต่างๆ ที่ดิฉันสำรวจไปถึงมีน้อยเกิน และเป็นข้อเท็จจริงที่ผ่านการตีความมามากเกินไป อย่างไรก็ตาม ดิฉันมีข้อสังเกตดังต่อไปนี้

1. จีนยังคงเป็นพื้นที่สำคัญในการค้นหาแหล่งกำเนิดชนชาติไท โดยเฉพาะการศึกษาทางโบราณคดี ภาษา และประวัติศาสตร์ เรื่องส่วนหนึ่งของไป๋เซว่เป็นบรรพบุรุษของชนชาติไทเป็นเรื่องน่าสนใจ แต่ยังถือเป็นข้อยุติไม่ได้

2. ภาษาตระกูลไทอาจเป็นภาษา(พูด)ที่เก่าแก่มาก และน่าจะมีคนโบราณดั้งเดิมกลุ่มใหญ่ที่ใช้ภาษานี้ในดินแดนตอนกลางและตอนใต้ของจีน คนโบราณเหล่านี้น่าจะเป็นต้นตระกูลของพวกไป๋เซว่ 百越 ไป๋ฉู 百雩 และไป๋อู่ 百夷 อีกทีหนึ่ง

3. ภาษาไทในยุคโบราณก่อนสมัยจีนชื้อฮองเต้ อาจจะเป็นทั้งภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งและเป็นภาษากลางของหลายๆ ชาติพันธุ์ที่สัมพันธ์ติดต่อในบริเวณเดียวกัน เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้แตกกระจายออกมาเพราะหลังยุคจีนชื้อฮองเต้ จึงติดเอาการพูดภาษาไทยไปด้วย

4. ท่ามกลางการเคลื่อนเปลี่ยนของประวัติศาสตร์ กลุ่มคนพูดภาษาไทยได้เหลืออยู่เฉพาะบริเวณตอนใต้ของจีน ต่อมาคนเหล่านี้ได้รับวัฒนธรรมและภาษาจีนมาใช้มาก จนเกิดการผสมผสานกับวัฒนธรรมและภาษาจีน กลายเป็นคนจีนและเกิดภาษาจีนถิ่นต่างๆ ขึ้น เหลือเพียงชนกลุ่มน้อยที่กระจายตัวอยู่ในมณฑลต่างๆ ที่ยังใช้ภาษาตระกูลไทในสังคมของตนเอง และใช้ภาษาจีนเป็นภาษากลาง ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้แยกตัวออกเป็นชนชาติต่างๆ ที่เรียกตนเองต่างๆ กัน มีส่วนน้อยของชนกลุ่มน้อยนี้เท่านั้นที่ยังเรียกตนเองว่า"ไท"และ"ไต" ซึ่งกลุ่มที่เรียกตนเองว่า"ไท"และ"ไต"เป็นกลุ่มที่มีภาษาและวัฒนธรรมใกล้เคียงกับคนไทยในประเทศไทยมากที่สุด

5. ในบรรดากลุ่มที่เรียกตนเองว่า"ไท"อยู่ที่ขุนนานเป็นสำคัญ และมีความเชื่อมต่อกับไทในลุ่มน้ำพหุบุตร อีรวดี สาละวิน โขง ด้า แดง จนถึง เจ้าพระยา

ดังนั้น ดิฉันจึงไม่หยุด"การเดินทาง"ของตนเองไว้ที่ขุนนาน แต่ดิฉันจะเดินทางต่อไปที่เวียตนามและลาวต่อไป แน่แน่นอน ทั้งหมดเป็นเพียงการเดินทางผ่านตัวอักษร และคราวนี้ดิฉันมีหนังสือและข้อมูลให้ค้นคว้าน้อยเหลือ แต่ดิฉันก็จะอาศัย"ใจ"ที่ซึมซาบมาจากชีวิตและงานของอาจารย์บรรจบเป็นพลังในการขับเคลื่อนต่อไป

คนไทยในเวียดนามและลาว

แรกๆ ดิฉันเคยคิดว่าอาจารย์บรรจบไม่เคยเข้าไปศึกษาภาษาและเรื่องราวชนชาติไทยในเวียดนามและลาว แต่ต่อมาก็ได้พบว่าแท้จริงท่านเคยเข้าไปได้เคยสอบภาษากับชาวไทดำที่หมู่บ้านสองดัว ไกลันคร เวียงจันทน์¹ แต่ยังค้นไม่พบเรื่องราวรายละเอียดในการไปสอบคำไทยที่ลาวของท่าน เมื่อดูเส้นทางการอพยพของชาวไทดำ ไทขาวในเวียดนาม ดิฉันคิดว่า อาจารย์บรรจบน่าจะได้อ่านเรื่องคนไทยในเวียดนามที่อพยพมาลาวจากกรณี "ศึกเดียนเบียนฟู" และไปสอบคำไทยกับชาวไทดำอพยพเหล่านั้น

เดียนเบียนฟู (เมืองแกง ซึ่งสมัยโบราณเรียกว่าเมืองแกน) อยู่ในเวียดนามเหนือ ใกล้กับพรมแดนลาว ที่นี่เป็นถิ่นที่อยู่ดั้งเดิมและสำคัญของชาวไทยในเวียดนามมาก่อน หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ฝรั่งเศสได้จัดตั้งสหพันธรัฐไทขึ้นที่เมืองไลเจา ผู้นำชาวไทยในเวียดนาม แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเข้าร่วมกับเวียดนามต่อสู้กับฝรั่งเศสมาตั้งแต่ต้น อีกฝ่ายหนึ่งต้องการเป็นสหพันธรัฐไท เพราะเห็นว่า แม้อยู่ภายใต้สหพันธ์ฝรั่งเศสแต่ก็มีสถานะเท่าเทียมกับประเทศลาวจึงเข้าร่วมกับฝรั่งเศส ฝรั่งเศสตกเป็นฝ่ายรับเรื่อยมา จึงถอนกำลังจากจุดอื่นๆ ทั้งหมดถอยร่นเข้าสู่เมืองเดียนเบียนฟู ซึ่งมีลักษณะเป็นเมืองในหุบเขาพร้อมดำเนินการสร้างป้อมค่ายรอบเมือง ปลายปี พ.ศ. 2496 ฝรั่งเศสกับพลพรรคสหพันธรัฐไทยได้ถอยร่นเข้าสู่เมืองเดียนเบียนฟู แต่ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2497 เมืองเดียนเบียนฟู ที่มั่นสุดท้ายของฝรั่งเศสก็แตก

ชาวไทดำจำนวนประมาณ 4,000 คนได้อพยพลงสู่เวียดนามใต้ ไปอยู่ที่ตำบลตุงเงีย จังหวัดดาลัด ชาวไทดำอีกกลุ่มประมาณ 2,000 คนได้อพยพไปยังเมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว และอีกประมาณ 3,000 คนได้อพยพไปอยู่ที่เชียงขวาง ประเทศลาวเช่นกัน กลุ่มที่อพยพมายังเชียงขวางนี้ ส่วนหนึ่งได้อพยพมาอยู่ที่แขวงเวียงจันทน์ ห่างจากเวียงจันทน์ไม่มากนัก²

¹ เรื่องราวตอนนี้ ดิฉันพบเพียงข้อความประโยคเดียวที่อาจารย์บรรจบเขียนไว้ ขณะเล่าถึงการไปสอบภาษาไทขาวในเวียดนาม ว่าอาจจะนำมาเปรียบเทียบกับภาษาไทดำที่ท่านเคยไปสอบไว้ในลาว ในคอลัมน์ "ไผ่ตงทางภาษาเขมร-ไทย" นิตยสาร สตรีสาร ฉบับที่ 236 ปีที่ 10 ปักษ์หลัง เดือนเมษายน พ.ศ. 2501 ต่อมาพบว่าท่านพูดถึง "ครูเนา" ซึ่งเธอสอบคำไทด้วยในลาวคอลัมน์เดียวกันนี้ในตอนต่อๆ มา แต่คาดว่าท่านน่าจะเขียนเล่าเรื่องในลาวไว้ที่ไหนสักแห่งหนึ่ง

² ม.ศรีบุษรา (มนตรี ศรีบุษรา) ไทยดำรำพัน บรรณกิจ พิมพ์ครั้งที่ 2 , หน้า 51-59

ศิกเคียนเบียนฟู เป็นเรื่องราวชาวใหญ่ในสมัยนั้น ดิฉันคิดว่าอาจารย์บรรจบซึ่งสนใจเรื่องชนชาติไทยอยู่แล้ว คงจะทราบเรื่องของชาวไทดำจากจากชาวสาร์รอบๆ ตัว จึงเดินทางไปสอบคำไท จากชาวไทดำอพยพที่ประเทศลาว ต่อมาในปีพ.ศ. 2500 เมื่ออาจารย์บรรจบไปศึกษาภาษาเขมรที่ประเทศกัมพูชา ยังได้ถือโอกาสเข้าไปในเวียดนามใต้ ท่านเล่าว่า ความสนใจที่จะไปเสาะหาชาวไทอพยพนั้น เริ่มแรกท่านเริ่มอยากไปศึกษาภาษาของชาวไทไท³ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับชาวไทดำในลาว แต่เมื่อได้พบชาวไทขาวก็ยังนับว่าไม่เสียหลาย

ก่อนข้ามพรมแดนไปยังเวียดนามใต้ อาจารย์บรรจบได้ไปศึกษาภาษาและวัฒนธรรมของชาวจามในกัมพูชาก่อน เพราะในรอยต่อระหว่างกัมพูชากับเวียดนามนั้น เป็นถิ่นที่อยู่ของชาวจามซึ่งสืบเชื้อสายมาจากชาวจามในสมัยโบราณ หลังจากนั้นจึงข้ามพรมแดนเข้าไปในเวียดนามใต้ ท่านเผชิญอุปสรรคหลายอย่าง ตั้งแต่การผ่านด่านเข้าเวียดนามใต้ สมัยนั้นการเดินทางเข้าไปถูกจำกัดการนำเงินเข้าอย่างมาก ท่านจึงต้องฝากเงินกับร้านแลกเงินฝั่งกัมพูชาเพื่อไปขอขึ้นเงินที่ฝั่งเวียดนาม แต่ปรากฏว่าเมื่อไปขอรับเงินทางร้านกลับไม่ให้ ท่านต้องใช้เงินเขมรที่ติดตัวมาบ้างเล็กน้อยแลกเงินเวียดนามพอประทังให้หาโรงแรมและหาอาหารกินได้ แต่ยังมาถูกรถชนถลอกปอกเปิกก่อนที่จะไปหาสถานทูตไทยในเวียดนามพบ หลังจากนั้นจึงได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่สถานทูตไทย ทั้งเรื่องนำเงินไทยที่ท่านบังเอิญมีติดตัวมาบ้างไปแลกเงินเวียดนามให้ ทั้งยังช่วยให้ท่านได้ไปสอบคำไทที่หมู่บ้านไทขาว ในตำบลตุงเงียอีกด้วย

หลังจากนั้น อาจารย์บรรจบได้เสาะหานักเรียนไทยในเวียดนาม และได้ไปชวนนักเรียนไทยคนหนึ่งให้ไปเป็นเพื่อน ซึ่งได้คุณสุเมธ ตันติเวชกุล ซึ่งขณะนั้นเรียนอยู่ที่วิทยาลัยแฮร์ธังไปเป็นล่ามและผู้ร่วมทาง ขณะนั้น คุณสุเมธ มีอายุราว 15-16 ปีชอบท่องเที่ยวหาความรู้เช่นกัน และได้เล่าประสบการณ์ของตนเองให้อาจารย์บรรจบฟังว่าเขาได้ไปถึงหมู่บ้านของชาวจามแถบซาตริง ซึ่งต้องขี่ม้าไปเป็นวันๆ และพบสิ่งที่น่าสนใจคือชาวจามเหล่านั้นยังใช้ภาษาหนังสือของตนเองอยู่

ตำบลตุงเงีย ห่างจากจังหวัดดาลัด 30 กิโลเมตร มีทั้งหมู่บ้านชาวไทดำและชาวไทขาว อยู่ในละแวกนั้น เพราะเมื่ออาจารย์บรรจบไปที่ตัวตลาด ก็ได้พบทั้งชาวไทขาวและไทดำ แต่ตัวท่านได้ไปสอบคำไท และขอค้างคืนที่หมู่บ้านชาวไทขาว ตามที่เจ้าหน้าที่สถานทูตแนะนำมาเท่านั้น ไม่ได้ไปยังหมู่บ้านอื่นๆ ด้วย ชาวไทขาวในหมู่บ้านที่ท่านไปพักด้วยมีภาษา

³ โท้ แปลว่า ดิน ชาวเวียดนามเป็นคนเรียกไทกลุ่มนี้ว่า ไทโท้ แต่เดิมเคยเรียกว่า ไทน้ำ แต่ที่จริงไทโท้ก็คือไทขาวพวกหนึ่งซึ่งอยู่ทางเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือของแม่น้ำแดง

ชาวไทขาวมีภาษา การแต่งกาย ประเพณี คล้ายคลึงกับชาวไทดำ แต่ปลูกบ้านติดดิน และไทขาวมีรูปร่างสูงใหญ่และผิวขาวกว่าไทดำ การไปสอบคำไทครั้งนั้นแม้เป็นการไปในระยะเวลาอันสั้น คือรวมเวลาที่เข้าไปในเวียงนามทั้งหมดเพียงไม่กี่วัน และค้างคืนที่หมู่บ้านชาวไทขาวเพียง 1 คืน เพราะความตึงเครียดของสถานการณ์ที่แบ่งคนเป็นฝ่ายขาว ฝ่ายซ้าย ทั้งตนเอง ก็เป็นคนแปลกหน้าที่ตัดสินใจโดยไม่รู้จักใคร แต่ครั้งแล้วเมื่อได้พบปะกับคนไทเหล่านั้น ท่านก็ได้รับต้อนรับเยี่ยงพี่น้องอีกครั้งทำให้อาจารย์บรรจบอดรำพึงไม่ได้ว่า

"ความผูกพันเช่นนี้เกิดจากอะไร จะเป็นเพราะว่าเราเกิดมาเป็นชนเผ่าเดียวกัน หรือใช้ภาษาเดียวกัน เรื่องศาสนาคงเป็นเรื่องสำคัญน้อยที่สุด ทั้งนี้เพราะคนไทยทุกเผ่าไม่ได้นับถือศาสนาเดียวกัน พวกไทใหญ่ ไทลาว และไทในประเทศไทย ถือพุทธศาสนา พวกอาหมถือฮินดู และพวกไทดำไทขาวถือบรรพบุรุษ... เมื่อไม่ใช่เรื่องศาสนาก็น่าจะเป็นด้วยเรื่องเชื้อชาติ หรือ เรื่องภาษาอย่างใดอย่างหนึ่ง และในฐานะที่ข้าพเจ้าสนใจในเรื่องภาษา ข้าพเจ้าก็อยากจะพูดว่า ภาษาได้มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งยวด ที่ทำให้เราผู้ถือกำเนิดในเผ่าเดียวกัน มีความรู้สึกใกล้ชิดสนิทสนมกันยิ่งกว่าสิ่งอื่น ถ้าหากว่าข้าพเจ้าไม่ได้มาติดต่อกับเขาด้วยความสนใจใคร่รู้เรื่องภาษาของเขาแล้ว ข้าพเจ้าไม่คิดว่า ข้าพเจ้าจะได้รับมิตรจิตจากเขาเหล่านั้นเท่าที่ข้าพเจ้าได้รับอยู่นี้ และถ้าหากข้าพเจ้าไม่ได้เรียนรู้ภาษาของเขา ไม่ได้ใช้ภาษาของเขาสนทนากันแล้ว ข้าพเจ้าก็ไม่คิดว่าตัวเองจะมีความรักใคร่กับทั้งมีจิตใจผูกพันในเขาเหล่านั้นมากมายถึงเพียงนี้ เพราะฉะนั้นการที่พูดกันเรื่อยๆ ว่าการส่งเสริมภาษาของแต่ละท้องถิ่น เป็นการสร้างความแบ่งแยก ข้าพเจ้าจึงไม่เห็นด้วย"⁴

เรื่องราวของอาจารย์บรรจบในช่วงนี้ เชอเขียนเล่าไว้ในคอลัมน์ "ไมตรีทางภาษา เขมร-ไทย" นิตยสารสตรีสาร ต่อเนื่องกันจากตั้งแต่ปกักรแรกของเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2501 จนถึงปกักรหลังของเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2501

ความจริง งานเก่าๆ เกี่ยวกับชนชาติไทในเวียงนามและลาวนั้น พอมีผู้ศึกษาไว้บ้าง ย้อนไปได้ถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แต่ดิฉันไม่มีเวลาพอที่จะเสาะหางานเหล่านั้น จึงยังเสาะหาไม่ได้ เช่น เทียนวรรณ เคยแปล พงศาวดารญวน ไว้เล่มหนึ่ง โดยแปลจาก "เวียงนามสือกี้" และเมื่อดิฉันยังเด็กก็ได้เคยอ่านพงศาวดารญวนเล่มหนึ่ง เป็นหนังสือเล่มใหญ่ หนามาก แต่ไม่รู้ใครเขียนใครแปล เรียบเรียง เพราะสมัยนั้นเอาแต่อ่านสนุกไม่ได้สนใจเรื่องอื่น คุณบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ก็เขียนเป็นหนังสือไว้ทั้ง "ราชอาณาจักรลาว" และ "เวียงนาม" คุณถวิล เกษร

⁴ บรรจบ พันธุมเมธา ใน "ไมตรีทางภาษา เขมร-ไทย" สตรีสาร ปีที่ 11 ฉบับที่ 239 ปักักรแรก เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2501 หน้า 105-106

ราช เคยเขียน"ประวัติผู้ไทย" เป็นต้น หนังสือเหล่านี้ ดิฉันเพียงอ่านพบคนอ้างอิง ส่วนตนเองได้แต่เพียงปะติดปะต่อภาพของชาวไทในลาวและเวียดนามจากประชุมพงศาวดารต่างๆ และหนังสืออีกไม่กี่เล่มเท่านั้น

หนังสือเหล่านี้บอกดิฉันว่า ทั้งคนลาว และคนที่เรียกตนเองว่า"ไท"ในลาว รวมถึงคนไทในเวียดนามนั้นมีตำนานร่วมกัน โดยมีเมืองแถนเป็นจุดเริ่มต้นของตำนานนั้น เริ่มด้วยเรื่องราวของปู่ลาเซิง ขุนเค็กและขุนคาน สร้างบ้านเรือนในเมืองลุ่ม ต่อมาไม่เช่นไรให้ผีผิโกรธบันดาลให้น้ำท่วมบ้านเมือง ทั้งสามจึงต้องต่อแพพาครอบครัวพาขนน้ำไปหาพระยาแถนซึ่งอยู่บนสวรรค์เพื่อร้องทุกข์ พระยาแถนให้ทั้งสามครอบครัวอยู่บนสวรรค์ แต่ทั้งสามครอบครัวอยู่บนสวรรค์รู้สึกอึดอัดใจ ขอกลับมาอยู่เมืองคนตามเดิม พระยาแถนจึงให้ลงมาอยู่ที่ตำบลนาบ่อน้อยอ้อฮนุ และมอบควายให้มาช่วยทำนาด้วย ต่อมาเกิดมีน้ำเต่าลูกใหญ่ขึ้นในตำบลนี้ น้ำเต่านี้โตขึ้นเรื่อยๆ จนโตเต็มที่ ปู่ลาเซิงและขุนทั้งสอง จึงเจาะน้ำเต่าออกเป็นสองรู รูหนึ่งขุนคานเจาะด้วยเหล็กเผาไฟ อีกรูหนึ่งขุนเค็กเจาะด้วยส่ว ปรากฏว่ามีคนจำนวนมากตรูกันออกมาจากน้ำเต่านั้น ข้า หมู ออกทางเหล็กเผาไฟจึงมีผิวดำพวกนี้กระจ่ายไปอยู่ตามภูเขา พวกไทต่างๆ ออกทางส่วจึงมีผิวขาว กระจ่ายอยู่ตามที่ลุ่ม คนเหล่านี้ออกจากน้ำเต่ามามากมาย 3 วัน 3 คืนจึงหมด แต่บางตำนานก็ว่ามีการเจาะรูด้วยไฟเพียงรูเดียว กลุ่มที่ออกก่อนคือกลุ่มพวก ข้า ถูกความร้อนจึงมีผิวดำ พวกที่ออกทีหลัง คือกลุ่มพวกไท ผิวหน้าเต่าเย็นแล้ว จึงมีผิวขาว

เมื่อมีผู้คนมากมาย ปู่ลาเซิงและขุนเค็ก ขุนคาน ไม่สามารถดูแลปกครองได้ จึงได้ขอความช่วยเหลือจากพระยาแถน พระยาแถนส่ง ขุนครุ กับ ขุนครอง มาช่วยปกครอง แต่ก็ยังไม่สามารถจัดระเบียบปกครองได้ พระยาแถนจึงส่ง ขุนบรม ลงมาปกครอง พร้อมประทานชายาให้ 2 องค์ คือ นางเอตแดง และนางข่มพาลา ชายาทั้ง 2 ของขุนบรมให้กำเนิดลูก 7 คน ขุนลอ ยี่ผาลาน สามจุสง ไสผง จั่วอิน ลกกกลม และ เจ็ดเจิง ต่อมาขุนบรมได้ส่งโอรส 6 องค์ไปสร้างบ้านแปลงเมืองในอาณาจักรต่างๆ ดังนี้ ขุนลอ อาณาจักรล้านช้าง ขุนยี่ผาลาน อาณาจักรไทในจีน(หอแต) ขุนสามจุสง อาณาจักรหัวพันห้าทั้งหก(บริเวณเข้าเหนือ) ขุนไสผง อาณาจักรโชนก ขุนจั่วอิน อาณาจักรอโยธยา ขุนลกกกลม เมืองเชียงคาน ลาวใต้(บ้างว่าเชียงคานขอสาม บริเวณอาณาจักรมอญ) ขุนเจ็ดเจิง สร้างเมืองเชียงขวาง(บางตำนานว่าได้ครองเมืองต่อจากขุนบรม)^๕

แต่ตามพงศาวดารเมืองแถนเอง กลับเล่าตำนานน้ำเต่าปุงในอีกลักษณะหนึ่ง ว่ามี

^๕ ข้อความเรื่อง ขุนบรม ในตอนนี เก็บความจากหนังสือ ประวัติศาสตร์ลาว ของ คุณเดิม วิชาคย์พจนกิจ เป็นสำคัญ

เทพบุตรและเทพธิดา 5 คู่ ถึงกำหนดจะต้องมาจุติ จึงปรึกษากันว่าจะมาร่วมกันสร้างบ้านเมืองในแผ่นดินที่ขณะนั้นยังเป็นเพียงท้องทุ่งและป่าเขา จึงอธิษฐานให้เกิดน้ำเต่าปungแล้วทั้ง 10 องค์ก็เข้าไปในน้ำเต่านั้น น้ำเต่านั้นลอยมาตกที่ภูเขาทงทิศตะวันตกของเมืองแกลง แล้วน้ำเต่านั้นก็แตกออก ข้าแจะออกมาก่อนคู่แรก ผู้ไทดำออกมาเป็นคู่ที่ 2 ลาว ออกมาเป็นคู่ที่ 3 สือ ออกมาเป็นคู่ที่ 4 และ แกว(ญวน)ออกมาเป็นคู่ที่ 5 เมื่อออกมาแล้ว จึงพากันไปชำระกายและดื่มดื่มน้ำที่ หนองฮกหนองฮาย อันเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ผิวพรรณผ่องใส แต่ข้าแจะกลัวความหนาว จึงไม่ได้ร่วมชำระกายและดื่มน้ำที่หนองน้ำนั้นด้วย ทำให้มีผิวกายหมองคล้ำแตกต่างจากพี่น้องทุกคน และได้สืบต่อผิวคล้ำมาจนถึงลูกหลานในปัจจุบัน นอกจากนั้น ข้าแจะยังไม่คิดสร้างบ้านแปลงเมืองเหมือนคนอื่นๆ อีกด้วย ส่วนผู้ไท ลาว สือ และญวน ต่างก็แยกย้ายไปสร้างบ้านเมือง โดย ขุนล่อคำ ซึ่งเป็นผู้ไท ได้สร้างเมืองแกลงขึ้น สืบมาอีกนานจึงเกิด ขุนบรมราชา ขึ้น พอถึงช่วง ขุนบรมราชามีลูก 7 คน แล้วส่งลูกไปสร้างบ้านแปลงเมืองคล้ายตำนานน้ำเต่าปungอื่นๆ

สรุปว่า เมืองแกลงเป็นเมืองที่เกิดก่อน เป็นถิ่นที่อยู่ดั้งเดิมของชาวไท^๖ อยู่ใต้แม่น้ำด่าลงมา ส่วนเมืองไล่นั้น ตามพงศาวดารเมืองไล เป็นเมืองที่เกิดขึ้นทีหลัง ตั้งอยู่เหนือแม่น้ำด่าขึ้นไปและบริเวณลุ่มแม่น้ำแดง พงศาวดารเมืองไลจึงไม่อ้างตำนานขุนบรม แต่เล่าเรื่องการอพยพของขุนนางจีนแซ่ฝื่อ ชื่อฝื่อต้ายัน จากเมืองลิ้มเจา ใกล้เมืองกวางตุ้ง ที่รวมญาติพี่น้องร่วมแซ่และต่างแซ่อพยพเข้ามาหนีพวกตาดตั้งเข้ามาสร้างบ้านเมืองขึ้น โดยขับไล่พวกซำก้อให้ออกไปอยู่ตามป่าเขา ภายหลังเมื่อพวกจีนเหล่านี้ใช้ชีวิตปะปนกับชาวผู้ไท หันมาใช้ภาษาไทและกลายเป็นไทขาวไป ฝื่อต้ายันนั้น หลังจากสร้างเมืองไลขึ้นแล้ว ก็ได้ขอสวามิภักดิ์ส่งบรรณาการต่อล้านช้าง ต่อมาตกเป็นเมืองขึ้น 3 ฝ่ายฟ้า ต้องส่งบรรณาการให้จีนและญวนด้วย^๗

^๖ อาจารย์สุภาวงศ์ จันทวนิชและจารุวรรณ พรหมวัง-ข้าเพชร เห็นว่า เมืองแกลงเดิมเป็นเมืองของชาวไทลื้อ เมื่อชาวไทดำเข้ามาตีเมืองแกลงได้ในช่วงหลังศตวรรษที่ 13 ได้รวบรวมที่นาของฝ่ายผู้แพ้ม้าเป็นของตน แล้วจัดสรรใหม่ให้ผู้ทำนาในพื้นที่นั้น จึงเกิดนาก้าวและนาเพี้ยขึ้น ดู "กลุ่มชาติพันธุ์ไทขาว" ใน การศึกษาวรรณกรรมชนชาติไท สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวงศึกษาธิการ , 2538 หน้า 219

^๗ เรื่องเมืองแกลงและเมืองไลเก็บความจาก ประชุมพงศาวดารภาคที่ 9 (พงศาวดารเมืองไล, พงศาวดารเมืองแกลง) องค์การคำคุณสุภา พระนคร, 2507 เป็นสำคัญ

แต่จากการศึกษาค้นคว้าของอาจารย์คำจอง^๙ นักวิชาการชาวไทในเวียดนาม ได้ลงความเห็น ว่า ชาวไทขาวและชาวไทดำต่างอพยพมาตั้งถิ่นฐานในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 8-10 โดยชาวไทขาวอพยพมาจากต้นแม่น้ำดำมาอยู่ที่ เมืองไล เมืองแต เมืองสอ เมืองเจียน เมืองจัน ส่วนชาวไทดำอพยพมาจากต้นแม่น้ำแดง โดยมีท้าวสงและท้าวเงินเป็นผู้นำมาอยู่ที่เมืองล่อ ต่อมาท้าวเงินกลับไปอยู่ที่ต้นแม่น้ำแดงตามเดิม ส่วนท้าวสงปกครองเมืองล่อ มีลูกชื่อท้าวล่อ ท้าวล่อมีลูกชื่อท้าวล้านเจือง ในศตวรรษที่ 11 ท้าวล้านเจืองนำไพร่เมืองจากเมืองล่อมาอยู่ที่เมืองแถง ถึงศตวรรษที่ 13 เจ้าฟ้าคำแลบ(ท้าวล่อเหลือ)เชื้อสายท้าวล้านเจือง ย้ายเมืองหลวงจากเมืองแถงมาอยู่ที่เมืองหมัวย เจ้าฟ้าตาเงินหลานเจ้าฟ้าคำแลบ ได้ปกครองดินแดนไททั้งหมด และยิ่งใหญ่จนเป็นที่ยอมรับของเวียดนามและลาว จนมีคำกล่าวว่ "ปัวแกวหา ปัวลาวรัก" ถึงศตวรรษที่ 15 เมืองสาಂಗกลายเป็นเมืองหลวงแทนเมืองหมัวย และหลังศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา ดินแดนไทบริเวณนี้ก็แยกออกเป็นเมืองเล็กๆ เป็นสหพันธรัฐไท 16 หัวเมืองด้วยกัน เรียกว่า สิบหกเจ้าไท หรือ สิบหกเจ้าไท หรือ สิบหกจุไท

อาจารย์สุภาวงศ์ จันทวานิชและอาจารย์จารุวรรณ พรหมวัง-ข้าเพชร^{๑๐} ได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของชาวไทขาว พบว่าชาวไทขาวแบ่งเป็นสองกลุ่ม คือกลุ่มเมืองเหนือและกลุ่มเมืองใต้ กลุ่มเมืองเหนือเป็นไทที่เพิ่งอพยพเข้ามาอยู่ใหม่ในประเทศเวียดนามเมื่อศตวรรษที่ 8-10 บริเวณเมืองไล เมืองสอ เมืองเจียน เมืองถาน^{๑๑} ส่วนชาวไทขาวกลุ่มเมืองใต้เป็นไทโบราณ อยู่บริเวณสองฝั่งแม่น้ำแดง และทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำดำ อยู่ที่เมืองเต็ก เมืองสาಂಗ เมืองมูน เมืองซอง และ เมืองแตง มาตั้งแต่ก่อนคริสต์กาล ชาวไทขาวเชื่อว่า ชุนฮุ่ง(ท้าวเจือง)เป็นบรรพบุรุษของพวกตน ถือว่าเป็นเจ้าองค์แรกโดยมีวัดของชุนฮุ่งและวัดอื่นๆ บริเวณริมแม่น้ำแดงเหนือเมืองเต็ก หลงเหลือเป็นหลักฐาน แต่กษัตริย์ไทขาวคนแรกที่มีชื่อปรากฏคือ พญาฮอดจอมคำ เป็นเชื้อสายเจ้าฟ้าจุ่ม(กษัตริย์ลาว) ซึ่งได้รวบรวม

^๙ คำจอง, เรณู วิชาศิลป์ ถอดความจากคำบรรยายและเรียบเรียง ใน "ประวัติศาสตร์ และ เอกสารไทดำในเวียดนาม" จาก การศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไท สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ , 2538 หน้า 193-196

^{๑๐} สุภาวงศ์ จันทวานิช และจารุวรรณ พรหมวัง-ข้าเพชร ใน "กลุ่มชาติพันธุ์ไทขาว" จาก การศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไท อ่างแล้ว หน้า 201-222

^{๑๑} กลุ่มนี้เรียกตนเองว่า ไทค่อน ดู คำจอง ประวัติศาสตร์ของชาวไทในเวียดนามบริเวณ
12 จุไท บรรยายที่ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 9 มกราคม พ.ศ.

ชาวไทขาวจากดินแดนลาวมาอยู่ที่เมืองสาंग(หมอกโจว)

อาจารย์ภักทิยา ยิมเรวัต เห็นว่า จากหลักฐานทางโบราณคดี สังคมของชาวไทในเวียดนามมีพัฒนาการมาตั้งแต่ยุคหิน เห็นได้ชัดในด้านการทำมาหากิน การตั้งถิ่นที่อยู่อาศัย ซึ่งมีเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ สอดคล้องตรงกันกับตำนาน และนักวิชาการเวียดนามเองก็เชื่อว่าคนไทในสิบสองจุไท ตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศเวียดนามอย่างน้อยราว 2,000 ปีมาแล้ว ทั้งไทขาวและไทดำตั้งถิ่นฐานมาเก่าแก่ โดยเมืองบ่ดัดเป็นเมืองเก่าแก่อีกแห่งของไทขาว ไทขาวเหล่านี้บางส่วนอพยพไปทางฮัวบิ่นห์ เข้าไปในเหง่ฮาน และข้ามน้ำโขงไปสู่หลวงพระบาง ส่วนไทดำ ถิ่นที่อยู่ดั้งเดิม คือ เมืองน่าน้อยฮ้อยหนู ต่อมาอพยพลงไปยังฮัวบิ่นห์ ไปรวมกับไทขาว แล้วจึงเข้าสู่หลวงพระบาง โดยยังมีไทดำอีกกลุ่มหนึ่งมีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ที่ เมืองอมเมืองฮาย ในดินแดนจีนแถบหนองแส แล้วอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่เมืองล่อ หลังจากนั้นมีการอพยพต่อไปยังเมืองมวก เมืองไล เมืองเถน อาศัยร่วมกับชาวไทดำดั้งเดิมที่นั่น ต่อมา ขุนบรมนำชาวไทขยาอาณาเขตมาทางใต้ จึงเกิดอาณาจักรล้านช้างขึ้นทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขง และเกิดอาณาจักรล้านนาทางฝั่งตะวันตก โดย สิบสองจุไทเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง

ยังมีชาวไทอีกส่วนหนึ่งอยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำแดง เป็นพวกไทกลุ่มอื่นๆ¹¹ ชาวไทส่วนนี้ส่วนใหญ่อพยพมาจากมณฑลกว๋างตุ้งและกว๋างสีของจีน แต่ดินแดนยังไม่สามารถไปสืบค้นให้ได้ภาพที่ชัดเจนของชาวไทเหล่านี้ได้ สิ่งที่พอปะติดปะต่อขึ้นมาก็คือ ในอาณาบริเวณนี้เป็นถิ่นที่อยู่ดั้งเดิมมากของชาวไทแห่งหนึ่งไม่น้อยกว่า 2,000 ปี ขณะเดียวกันก็เหมือนเป็นที่พักพิง เป็นทางผ่านของการเคลื่อนย้ายเพื่อหาถิ่นที่อยู่ใหม่ของคนเผ่าไทต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียง โดยเฉพาะชนเผ่าไทจากดินแดนจีน กลายเป็นกลุ่มบ้านเล็กเมืองน้อยของชาวไทที่กระจ่ายอยู่ทั่วอาณาบริเวณนี้ โดยมีศูนย์กลางที่เคลื่อนย้ายไปตามเมืองสำคัญสามสี่เมือง คือเมืองเถน เมืองไล เมืองหมัวย และเมืองสาंग แต่แม้จะมีศูนย์กลางเกิดขึ้นในดินแดนสหพันธรัฐไท ที่ดินของสมมติเรียกว่า ไทเมืองเถนเมืองไล โดยถือเอาเมืองใหญ่ของอาณาบริเวณนี้เป็นศูนย์กลาง เพื่อไม่ให้ปะปนกับกลุ่มสหพันธรัฐไทอื่นๆ

เจ้าฟ้าไทเมืองเถนเมืองไล ที่ครองเมืองหลวงมีอำนาจในการแต่งตั้งเจ้าเมืองอื่น แต่ไม่มีอำนาจเข้าไปก้าวก่ายการจัดระเบียบปกครอง ในแต่ละเมืองแต่อย่างใด และน้อย

¹¹ ชาวไทในเวียดนามอื่นๆ ยังมี ไทแดง ไทนุง ไทญิง(ไซ) ไทไท่ ไทไต่ ผู้ไท ไทซอง เกีย(ตรุงจา หรือ จุงตรา) ไทท้าวลาว(ทูลาว) ไทปายี ไทลักกะ(ละเกีย) ข่าลาว (เกลาว) ยังมีอีกกลุ่มชาติพันธุ์อีกกลุ่มหนึ่งที่มีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับไทดำ แต่มีภาษาต่างไป กลุ่มนี้เรียกตนเองว่า เวียดเมือง

ครั้งนักที่ ไทเมืองแกลงเมืองไล จะมีความสามารถรวมอาณาจักรเป็นปึกแผ่นจนขึ้นขึ้นเคียง บ่าเคียงไหล่กับลาวและเวียดนามได้ ไทเมืองแกลงเมืองไลมีการรวมอาณาจักรขึ้นในสมัย เจ้าฟ้าตาเงินในคริสต์วรรษที่ 13 แต่ก็ดำรงอยู่เพียงชั่วสมัยเจ้าฟ้าตาเงินอันเป็นกษัตริย์ที่เข้มแข็ง หลังจากนั้น ไทเมืองแกลงเมืองไล ก็มีฐานะเป็นส่วนหนึ่งของลาวและอยู่ในอาณัติของเวียดนามไปพร้อมๆ กันเรื่อยมา จนถึงหลังคริสต์ศตวรรษที่ 16 เจ้าเมืองของกลุ่มไทเมืองแกลงเมืองไลได้สู้รบกันจนกระทั่งแตกออกเป็น 16 เมืองที่เป็นอิสระต่อกัน กลายเป็นกลุ่มความสัมพันธ์แบบสหพันธรัฐไทขึ้นมาใหม่เรียกว่า สิบหกเจ้าไท หรือ สิบหกเจ้าไท หรือ สิบหกจุไท

แต่จากดินแดน สิบหกจุไท ก็ได้กลายเป็น สิบสองจุไท¹² ในสมัยที่ลัทธิล่าอาณานิคมแผ่เข้าครอบงำภูมิภาคนี้ เมื่อมีการเซ็นสัญญาเทียนสินระหว่างฝรั่งเศส (เวียดนาม) และจีน (พ.ศ. 2428) ตามสนธิสัญญานั้น ฝรั่งเศสได้ตกลงให้เมืองไท 6 เมืองเป็นของจีน (ฝ่ายจีนอ้างว่าเป็นดินแดนจีน ตามหลักฐานการส่งบรรณาการ) ดินแดนไทในการปกครองของฝรั่งเศสจึงเหลือ 10 เมือง ต่อมาฝรั่งเศสยกอำเภอขึ้นเป็นเมืองอีก 2 เมือง จึงเพิ่มเป็น 12 เมือง และเรียกเป็น สิบสองเจ้าไท หรือ สิบสองจุไท

หลังจากนั้น ดินแดนที่เรียกว่า สิบสองจุไท ก็มีศูนย์กลางอยู่สองแห่ง ทางใต้มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองแกลง ประกอบด้วยเมืองชาวไทดำ 8 เมือง คือ เมืองแกลง เมืองควาย เมืองดู่ เมืองหม้าย เมืองลา เมืองมวก เมืองหวัด เมืองสง ส่วนทางเหนือคือมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองไล ประกอบด้วยเมืองชาวไทขาว 4 เมืองคือเมืองไล เมืองเจียน เมืองมุน และเมืองบาง¹³

สิ่งที่ร้อยความคิดและความเชื่อของชาวไทขาวและไทดำในดินแดน สิบสองจุไท คือ ความเชื่อเรื่องแถน ซึ่ง อาจารย์ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม ชี้ว่า "ระบบความเชื่อเรื่องแถนเป็น

¹² เกี่ยวกับที่ว่าเดิมแคว้นสิบสองจุไทเรียกว่า สิบหกจุไท เพิ่งมาเปลี่ยนเป็น สิบจุไท แล้วกลายเป็น สิบสองจุไท นี้เป็นความเห็นของอาจารย์คำจอง นักวิชาการชาวไทในเวียดนาม แต่อาจารย์สมิตร ปิติพัฒน์ ใน "ข้อคิดเกี่ยวกับการศึกษาวิจัย ลาวโซ่งและไทดำในประเทศไทย" จาก การศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไท อ้างแล้ว หน้า 175 เห็นว่า หลักฐานไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์เรียก ดินแดนตอนนั้นว่า สิบสองจุไท แล้ว และในประชุมพงศาวดารภาคที่ 9 อ้างแล้ว และ ในประชุมพงศาวดารภาคที่ 24 (จดหมายเหตุปราบฮ่อ) ซึ่งกล่าวถึงเหตุการณ์ก่อนสนธิเทียนสินก็เรียกว่าดินแดนตรงนั้นว่า สิบสองจุไท เช่นกัน

¹³ ประชุมพงศาวดารภาคที่ 9 อ้างแล้ว หน้า 53 ชื่อเมืองบางแห่งเรียกตามอาจารย์คำจอง เพื่อไม่ให้เกิดความสับสน

ระบบความเชื่อที่เป็นศาสนา แม้ว่าจะไม่เป็นศาสนาใหญ่อย่างพุทธ ฮินดู และอิสลาม แต่ก็ทำให้เป็นระบบความเชื่อในเรื่องผีที่ระคนไปด้วยเรื่องของเวทมนตร์คาถาและคุณไสยของกลุ่มชนในระดับเผ่าพันธุ์และท้องถิ่นไม่ หากเป็นระบบความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งนอกเหนือธรรมชาติบนท้องฟ้าที่มีมหิทธานภาพที่มนุษย์ต้องสยบกราบไหว้บูชาเช่นดวงอาทิตย์ เป็นความเชื่อของกลุ่มชนในระดับชนชาติ ที่มีขอบเขตของการแพร่กระจายในระดับภูมิภาคทีเดียว" อาจารย์ศรีศักดิ์เห็นว่า ความเชื่อเรื่องแกนเป็นจักรวาลทัศน์ของชาวไทยในเวียดนาม และมีผลอยู่อย่างไม่หมดสิ้นในภูมิภาคที่เป็นเทือกเขาและหุบเขาน้อยใหญ่ในเวียดนาม แม้กลุ่มชนเหล่านี้จะติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มชนที่นับถือศาสนาใหญ่อื่นๆ เช่น กลุ่มไทที่นับถือพุทธ หรือกลุ่มจีนที่นับถือลัทธิขงจื้อ แต่ก็ไม่ได้ทำให้ความเชื่อเรื่องแกนของชาวไทยชาวและไทดำ ถูกครอบงำจากศาสนาหรือลัทธิอื่น¹⁴

ว่ากันว่า ชาวไทโบราณในอาณาบริเวณนี้มีการปกครองที่ไม่ซับซ้อน แบ่งออกเป็น "บ้าน" กับ "เมือง" บ้าน มีพ่อบ้านดูแล ส่วน เมือง มีพ่อเมืองดูแล เริ่มแรกยังไม่มีเวียง (ซึ่งหมายถึงไม่มีเมืองที่มีกำแพงล้อมรอบเมือง) จนกระทั่งเมื่อไทดำเข้าสู่เวียดนาม จึงเริ่มมีท้าว มีเพี้ยเกิดขึ้น และมีการนำระบบความเชื่อผีบ้านผีเมืองเข้ามา ตลอดจนมีการสร้าง "เขียง" ขึ้น เขียง เป็นดงไม้ใหญ่อยู่กลางเวียง สร้างขึ้นเพื่อให้เป็นที่อยู่ของผีบ้านผีเมือง

เมืองเล็กๆ ที่มีขนาด 2-3 หมู่บ้านเรียกว่า เมืองล่ง จะมี ท้าว เป็นผู้ปกครอง เมืองใหญ่ขึ้นขนาด 2-3 เมืองล่ง เรียกว่า เมืองเพี้ย จะมี เพี้ย เป็นผู้ปกครอง เมืองใหญ่ขนาด 5 เมืองเพี้ย เรียกว่า จุเมือง จะมี เจ้าเมือง เป็นผู้ปกครอง ถัดขึ้นมาเป็นเมืองหลวง เจ้าฟ้า เป็นผู้ปกครอง เป็นผู้ดูแลดินแดนไททั้งหมด ผู้ปกครองทุกเมืองต้องสืบสกุลมาจากท้าว คือเจ้านาย ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากขุนบรมและแกนหลวง มีคณะผู้บริหารเรียกว่า แก้วแก้วเมือง ซึ่งมีสิทธิพิจารณาเลือกกลุ่ของท้าวคนใดขึ้นเป็นเจ้าฟ้า โดย แก้วแก้วเมืองนี้ ต้องสืบสกุลจากไพร่เท่านั้นสกุลท้าวไม่มีสิทธิเป็น แก้วแก้วเมือง จึงเป็นระบบคานอำนาจระนาบง เจ้านาย และไพร่

องค์ประกอบสำคัญของบ้านคือนา ที่นามีความสำคัญอย่างมาก บ้านที่ไม่มีนาจะไม่เรียกว่า "บ้าน" ที่นาเป็นของชุมชน(ทั้งในระดับบ้าน และเมือง) แต่ ท้าว จะถือครองที่ดินที่ดีที่สุดของ "บ้าน" และ เจ้า จะถือครองที่ดินที่ดีที่สุดของ "เมือง" แม้ที่นาจะเป็นของชุมชนและมีระบบการจัดสรรที่ดินให้สมาชิกในชุมชนทำการผลิตทุก 1-3 ปี ไพร่ มีหน้าที่ทำนาของตนเอง ทำนาของท้าว และเจ้า และส่งส่วยให้ ท้าว และ เจ้า ดูแลระบบเหมือง

¹⁴ ศรีศักดิ์ วัลลิโถม และ สุจิตต์ วงษ์เทศ ไทยน้อย ไทยใหญ่ ไทยสยาม ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ สำนักพิมพ์มติชน , 2535 หน้า 59-60

ฝ่ายและงานอื่นๆ ของชุมชน แต่ถ้าไฟรนั้นทำนาในที่ดินซึ่งบุกเบิกเอง แม้ที่ดินนั้นจะยังเป็นของชุมชน เป็นของส่วนรวมอยู่ แต่ไฟรนั้นก็จะได้สิทธิทำกินบนที่ดินนั้นโดยจะไม่ต้องเสียส่วยหรือถูกเกณฑ์แรงงานในนาที่บุกเบิกเอง ปกติของ ท้าว และ เจ้า จะมีเนื้อที่มากกว่านาของ ไฟร ประมาณ 10-15 เท่า นอกจากเจ้านายกับไฟรแล้ว ยังมีคนอื่นกลุ่มหนึ่งมีจำนวนไม่มากนัก ประมาณ 7% ของประชากร มีสถานภาพต่ำที่สุดในสังคมเรียกว่า คนเหียน หรือ ข้อย หรือ ปั่ว คนเหล่านี้ไม่ใช่ไท ไม่มีสิทธิในการถือครองที่ดิน แต่ถูกเกณฑ์แรงงาน ทำงานต่างๆ ตามที่ท้าวกำหนด ดินนั้นเห็นว่ก็คือ ทาส นั่นเอง

ชาวไทยในสิบสองจุไท ดำเนินชีวิตในระบบสังคมแบบศักดินากึ่งบรรพกาล มี บ้าน ซึ่งหมายถึง หมู่บ้าน เป็นหน่วยปกครองพื้นฐาน มี เมือง เป็นตัวแทนชุมชนใหญ่ ท้าวบ้านอยู่ใต้การปกครองของ เฟี้ย เจ้าเมือง และเจ้าฟ้า ตามลำดับ บ้านกับเมืองสัมพันธ์กันผ่านการส่งส่วยแรงงานและสิ่งของ แต่นอกจากการส่งส่วยแล้ว บ้าน ค่อนข้างมีอิสระในการปกครองและการตัดสินใจต่างๆ ของตน รวมทั้ง ท้าวบ้าน ยังสามารถรวมตัวกับไฟรย้ายบ้านหนีไปเมืองอื่นได้ ถ้าไม่พอใจเจ้าเมืองอีกด้วย ในระดับจิตสำนึกมีระบบความเชื่อเรื่อง แถนเป็นสิ่งที่เชื่อมร้อยผู้คน ชุมชน และธรรมชาติเข้าด้วยกัน

ตามที่ดิฉันเข้าใจ ความเชื่อเรื่องแถนของชาวไทยในเวียดนาม เป็นระบบของอำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นเทวดาอารักษ์ที่ทำหน้าที่ต่างๆ ดูแลความเป็นไปของโลกและมนุษย์ มี แถนหลวงเป็นหัวหน้าแถนทั้งปวง และมีแถนอื่นๆ เช่น แถนบัวกำลาวี เป็นผู้ดูแลทุกข์สุขของโลก ดูแลฝนฟ้า แถนชาด ส่งมนุษย์ลงมาเกิดและดูแลชะตาชีวิตของมนุษย์ แถนแนน ดูแลมัจฉาและความสิ้นยาวของอาชุนมนุษย์ แถนบุน ดูแลความมั่งคั่งสมบูรณ์ แถนเคอ บันดาลความเจ็บไข้ แถนเคาะ บันดาลภัยพิบัติ แถนสัด ดูแลระเบียบวินัย คัมครองคนดี ลงโทษคนทำผิด แถนงูขาว บันดาลให้เกิดแสงสว่างและความงาม และ แถนสิง เป็นแถนประจำตระกูล ดูแลคนในตระกูลให้อยู่เย็นเป็นสุข

แต่ระบบแถนไม่ได้ดำรงอยู่บนฟ้าเท่านั้น หากยังปกคลุมมาถึงการจัดระเบียบปกครองด้วยคือผีชั้นรองๆ ลงมาจะเป็นผีเสื้อ(ผีเชื้อ) ผีเมือง ผีบ้าน ผีหลวง ผีท้าว(ผีเจ้านาย) ผีต้า(ผีบรรพบุรุษ) ฯลฯ ผีต่างๆ เหล่านี้จะทำหน้าที่ช่วยกันจัดระเบียบให้สังคมดำเนินไปอย่างเรียบร้อยดังคำกล่าวที่ว่า "ฮึดคงเฮียน ฮ้านกวันเสา" หมายถึง คนต้องเช่นไรวัยุชาผีตามจารีตประเพณี ครอบครัวจึงจะมีความสุข

แต่ผีก็มาจากคนนั่นเอง คือมาจากขวัญต่างๆ ของคนเรา ชาวไทดำเชื่อว่า คนเรามีขวัญทั้งหมด 80 ขวัญ อยู่ข้างหน้า 30 ขวัญ อยู่ข้างหลัง 50 ขวัญ ขวัญกระจายอยู่ทุกส่วนของร่างกาย โดยมีขวัญใหญ่อยู่กลางศีรษะ เรียกว่า "จอมขวัญ" ขวัญทั้งหมดนี้มีผีมด ซึ่งเป็นผีประจำตัวแต่ละคนเป็นผู้ "อุม" ขวัญให้อยู่ในร่างกายของคนเรา เมื่อคนเราตายไป ขวัญทั้งหมดจะเปลี่ยนเป็นผี ไปอยู่ตามที่ต่างๆ ถ้าเป็นผีดีก็จะไปอยู่กับต้า ดูแลลูกหลานต่อไป ถ้า

เป็นผีไม่ดี ก็จะอยู่ทั่วๆ ไป กับหล้าและลม ผีในที่นี้ไม่ใช่ดวงวิญญาณที่เป็นหนึ่งเดียว แต่แบ่งเป็นหลายส่วนกระจายไปอยู่และทำหน้าที่ต่างๆ ให้กับชุมชนและลูกหลาน เช่น ผีดำ ก็ประกอบด้วย ต้าเหือน เป็นส่วนของจอมขวัญที่กลายเป็นผีไปอยู่รักษาลูกหลาน ต้าปาเอี้ยว เป็นส่วนของขวัญวิยะต่างๆ ของร่างกายที่จะไปอยู่ที่ป่าช้า รอรับเครื่องเช่นบูชาต่างๆ และ ต้าตอย เป็นที่อยู่ของขวัญตัว ขวัญตัวของคนตายแต่ละคน จะไปรวมกันอยู่ในบริเวณเขตต่อระหว่างฟ้ากับดิน แต่ถ้าเป็นเจ้านาย ขวัญตัวจะขึ้นไปถึงเมืองแกน ไปอยู่ใน ต้าหลวง นอกจากนี้ยังมีผีที่สิ่งสถิตย้อยู่ตามธรรมชาติต่างๆ อีกด้วย

ขณะที่ชนชาติไทมีถิ่นที่อยู่เก่าแก่แห่งหนึ่งที่เมืองแกลง ลุ่มน้ำคำ และเมืองเต็กริมแม่น้ำแกลง ซึ่งใกล้ชิดติดพันกับชนชาติเวียด(เยว) ชนชาติเวียดก็มีถิ่นกำเนิดและรวมตัวกันเป็นชุมชนใหญ่ในบริเวณบักซอน ฮัวบิ่นห์ และดองซอน มาตั้งแต่โบราณ โดยเฉพาะดองซอนเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่เก่าแก่มาก ร่วมสมัยกับอาณาจักรเตียนเยว(เทียน) ของญวนนาน ชาวเวียดตั้งอาณาจักรแรกมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาลเล็กน้อย คือ นามเวียด(หนานเยว) อาณาจักรนี้ตกเป็นประเทศราชของจีนตั้งแต่สมัยฮั่นตะวันออกก่อนคริสตกาลเล็กน้อย แต่ไม่ได้ปกครองโดยตรง เมื่อจีนอ่อนแอหรือในช่วงเปลี่ยนราชวงศ์ ชาวเวียดก็จะตั้งตัวเป็นอิสระ ครั้นถึงสมัยราชวงศ์ถัง เมื่อจีนขยายอาณาจักรลงมาจนครอบคลุมอ่าวตังเกี๋ยอีกครั้ง จึงเรียกบริเวณนี้ว่า อันหนาน เมื่อสิ้นยุคราชวงศ์ถัง เข้าสู่ยุครู่ไท่(หาราชวงศ์พ.ศ.1450-1503) ชาวนามเวียด ได้แยกตัวเป็นอิสระจากจีนอีก ตั้งอาณาจักรของตนเองขึ้นชื่อ ไตเวียด มีอาณาเขตไปจรดอาณาจักรจาม แต่จีนยังคงเรียก ไตเวียด ว่า อันหนาน ต่อไปจนถึงปีพ.ศ.2437

แต่เมื่อถึงสมัยราชวงศ์หมิง อาณาจักร ไตเวียด ได้ตกเป็นประเทศราชจีนอีกครั้ง (พ.ศ.1950-1970) คราวนี้จีนส่งขุนนางเข้าปกครองโดยตรง แต่ใช้เวลาเพียง 20 ปี ชาวเวียดก็ก่อกบฏได้ หลังจากนั้นชาวเวียดจึงเริ่มขยายอาณาจักรสู่ภาคใต้ ทำสงครามกับจาม ในที่สุดก็ผนวกอาณาจักรจามเข้ากับอาณาจักรไตเวียดได้ ต่อมาในปีพ.ศ.2315-2345 เกิด กบฏไตเหิน เหวียนอันห์ หรือ อองเซียงลือ หนีมาพึ่งกรุงสยาม หลังจากนั้นได้กลับไปรวบรวมเวียดนามทั้งตอนเหนือ กลางและใต้เข้าเป็นปึกแผ่น เรียกชื่อประเทศใหม่ว่า ไตนาม สถาปนาตนเป็น พระเจ้าเวียดนามฮาลอง และได้ขออ่อนน้อม ด้วยการส่งบรรณาการให้จีน จีนได้รับรองอาณาจักร ไตนาม แต่เรียกอาณาจักรนี้ว่า เวียดนาม แทนชื่อ เวียดนาม จึงกลายเป็นชื่อทางการนับตั้งแต่นั้นมา

ส่วนชาวตะวันตกนั้นเมื่อขยายอิทธิพลมาถึงบริเวณอินโดจีน ได้เรียกดินแดนส่วนที่เป็นเวียดนามนี้ว่า อันหนาน ตามจีน แต่เสียงเพี้ยนจึงกลายเป็น อันนัม ภายหลังเมื่อฝรั่งเศสเข้าปกครองเวียดนาม(ระหว่างปีพ.ศ.2402-2488) ในระยะแรกฝรั่งเศสเข้าครอบครองตอนใต้ของเวียดนามก่อนในฐานะเป็นอาณานิคม โดยเรียกดินแดนส่วนนี้ว่า โคชินไชนา ต่อมาจึงเข้าสู่ดินแดนตอนกลางของเวียดนาม คือในปีพ.ศ.2417 ฝรั่งเศสได้บังคับให้จักรพรรดิ

เวียดนามลงนามสนธิสัญญายินยอมให้เวียดนามเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส แต่เวียดนามก็ยังคงส่งบรรณาการให้จีนจนถึงพ.ศ. 2424 ทำให้จีนยังคงถือว่าเวียดนามเป็นประเทศราชของตน เกิดเป็นข้อพิพาทกับฝรั่งเศสขึ้น ในปีพ.ศ. 2425 ฝรั่งเศสเข้ายึดฮานอย ตั้งรัฐอันนัมในฐานะเป็นรัฐในอารักขาขึ้น ในปีต่อมาจีนจึงส่งทหารเข้ามาในดินแดนส่วนเหนือที่เรียกว่าตังเกี๋ย เหตุการณ์ลุกลามสู่การที่ฝรั่งเศสบุกเมืองชายทะเลต่างๆ ของจีน จนในที่สุดจีนต้องยอมทำสนธิสัญญาเทียนสินรับรองสนธิสัญญาทุกฉบับที่ฝรั่งเศสทำกับเวียดนาม ในปีพ.ศ. 2428 ผลกระทบของสนธิสัญญานี้คือ ดินแดน สิบหกจุไท ถูกแบ่งกลายเป็น สิบสองจุไท ดังที่กล่าวมาแล้ว

หลังจากนั้นฝรั่งเศสจึงแบ่งเขตปกครองเวียดนามออกเป็นสามส่วน เหนือสุดเรียกว่าตองกิง หรือ ตังเกี๋ย ส่วนกลางเรียกว่า อันนัม ส่วนใต้เรียกว่า โคชินไชนา เขตตังเกี๋ยและ อันนัม ฝรั่งเศสปกครองในฐานะดินแดนในอารักขา ส่วน โคชินไชนา มีฐานะเป็นอาณานิคม ส่วนดินแดนลาวและกัมพูชาฝรั่งเศสก็ได้รุกรับต่อไป จนเกิดกรณีพิพาทกับไทยและครอบครองอินโดจีนทั้งหมดในเวลาไล่เรี่ยกัน

นี่คือประวัติโดยสังเขปของเวียดนาม ซึ่งเป็นรัฐที่เข้มแข็งกว่ารัฐอื่นๆ ในบริเวณนี้สำหรับ รัฐสิบสองจุไท นั้น ความเป็นรัฐซึ่งอยู่ในรอยต่อระหว่างจีน ลาว และเวียดนาม ทำให้หลายครั้งชะตากรรมต้องผันแปรไปตามการเมืองของประเทศที่ใหญ่กว่า เช่น เมื่อฝรั่งเศสขัดแย้งกับจีน ดินแดนบางส่วนของสิบสองจุไทก็ต้องถูกปักปันเป็นอาณาเขตของจีนโดยสมบูรณ์ หรือในช่วงที่อาณาจักรล้านช้างเกิดแตกแยกกลายเป็นสองนคร คือ หลวงพระบาง กับเวียงจันทน์ ขณะที่สิบสองจุไทโดยรวมยังขึ้นกับหลวงพระบาง เชียงขวาง (เมืองพวน) ได้แยกไปขึ้นกับเวียงจันทน์แทน ภายหลังจึงหลุดออกจากดินแดนสิบสองจุไทไป โดยสรุปแล้วอาณาเขตของสิบสองจุไทถูกทอนให้เล็กลงเรื่อยๆ ดินแดนหัวพันห้าทั้งหก ก็เป็นอีกกรณีหนึ่งที่เดิมเคยเป็นส่วนหนึ่งของ สิบสองจุไท แต่ต่อมาได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรหลวงพระบางแทน

ในยุคล่าอาณานิคม เจ้าเมืองไทหลายคนของ สิบสองจุไท ได้ร่วมกับเวียดนามสู้รบกับฝรั่งเศส เช่น คำแดงแห่งเมืองมวก ชาวันน้อยแห่งเมืองสา่ง และเตียววันจีแห่งเมืองไล ฝรั่งเศสเอาชนะเรื่อยมา จนสุดท้ายเหลือ เตียววันจี คนเดียวที่ยังคงนำทหารต่อสู้กับฝ่ายฝรั่งเศส แต่สู้ฝ่ายฝรั่งเศสไม่ได้ ต้องเสียเมืองไปเรื่อยๆ จนเมื่อเหลือที่มั่นสุดท้ายที่เมืองเต้เมืองเตียว เตียววันจีจึงยอมทำสนธิสัญญาสงบศึก ยอมรับการปกครองของฝรั่งเศส ภายใต้ข้อตกลงที่ว่า ถ้าคนไทยยอมวางอาวุธ ฝรั่งเศสจะยินยอมให้คนไทยปกครองดินแดนแถบนี้ต่อไปอีกสามชั่วคน ดินแดนสิบสองจุไทจึงยังคงถูกปกครองด้วยเจ้าเมืองดั้งเดิม แต่ฝรั่งเศสจัดระเบียบการปกครองใหม่ เป็น 3 จังหวัด คือ จังหวัดเอียนบ้าย มีเมืองลอและเมืองจัน จังหวัดเซินลา มี 6 เมือง คือเมืองสา่ง เมืองหมัวย เมืองลา เมืองมวก เมือง

วาด และเมืองเต็ก และจังหวัดไลเจา มี 4 เมือง คือ เมืองไล เมืองแกง เมืองเจียน และเมืองสอ แต่ดินแดนไทในขณะนั้นคือจังหวัดเฉินลา และจังหวัดไลเจาเท่านั้น ต่อมาฝรั่งเศสได้แยกเมืองมุน กับเมืองควาย มารวมเข้ากับจังหวัดไลเจา จึงมีเมืองไทขึ้นอยู่กับจังหวัดเฉินลา 6 เมือง ขึ้นกับจังหวัดไลเจา 6 เมือง แล้วตั้งให้"กำบุนควาย"เจ้าฟ้าเมืองมวก เป็นเจ้าเมืองหลวงปกครองดินแดนไท ซึ่งนับเป็นเจ้าฟ้าองค์สุดท้ายของชาวไทในเวียดนาม

การเข้ามาของระบอบอาณานิคม ทำให้ระบอบการผลิตเดิมสั่นคลอน แม้ระยะแรกฝรั่งเศสจะยอมให้เจ้านายไท คงสิทธิในการถือครองที่ดินและควบคุมการจัดสรรที่ดินให้ชาวนา แต่เมื่อฝรั่งเศสขยายอำนาจสำเร็จ ก็ยึดที่ดินของชุมชนไปทำการเพาะปลูกพืชไร่ และเกณฑ์ให้ชาวนาท้องชาวเวียดนามและชาวไท เข้าทำงานในไร่และสวน ในลักษณะการเกณฑ์แรงงาน ฝรั่งเศสยังจำกัดขนาดที่ดินของเจ้าและท้าวให้เล็กลง ความพยายามรักษาสถานภาพของตนเองทำให้เจ้านายไทของชาวนาในลักษณะต่างๆ ที่ดินของชาวนามีน้อยลง ขณะที่ต้องส่งส่วนและถูกเกณฑ์แรงงานมากขึ้น ชาวนาจึงยากจนลงกว่าเดิม มีชาวนาที่ต้องขายตัวเป็นข้าของเจ้านายเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ความทุกข์ยากหลายด้านที่ประดังเข้ามาทำให้ชาวนาไทจำนวนมากค่อยๆ เข้าร่วมกับเวียดนามเพื่อออกบวชเณรจากฝรั่งเศส รวมถึงการปฏิวัติต่อเจ้านายไทที่อยู่ในอาณัติของฝรั่งเศสด้วย จนกลายเป็นชนชาติกลุ่มน้อยที่ให้ความร่วมมือช่วยเวียดนามต่อสู้กับฝรั่งเศสและปฏิบัติสังคมนิยมมากที่สุดและแข็งขันที่สุด

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เวียดนามยึดอำนาจคืนจากญี่ปุ่น แต่หลังจากนั้นฝรั่งเศสได้กลับเข้ามาใหม่ ครั้นถึงปีพ.ศ. 2497 เมื่อโฮจิมินห์นำการก่อกำเนิดขึ้นสงครามกับฝรั่งเศส พวกเจ้านายจึงหมดอำนาจ เวียดนามถูกแบ่งออกเป็น เวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ เวียดนามเหนืออยู่ภายใต้การปกครองของเวียดนามห์ เวียดนามใต้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสหรัฐอเมริกา กลุ่มชาวไทขาวและไทดำซึ่งฝายสหพันธรัฐไท ที่ฝ่ายแพ้สงครามได้พากันอพยพลงมาสู่ลาวและบางส่วนได้เข้าสู่ประเทศไทย ส่วนชาวไทในเวียดนามได้ร่วมกับชาวเวียดนามต่อสู้กับอเมริกาต่อไปจนได้รับชัยชนะ จนรวมประเทศเวียดนามใต้ในปีพ.ศ. 2518

ปัจจุบันมีคนไทยอยู่ใน 7 จังหวัดในเหง่ฮาน ทานห์ฮัว ฮัวบิ่นห์ เชนลา ไลเกา เลากาย เกียนบ้าย โดยมีประชากรประมาณ 1.4 ล้านคน จังหวัดเฉินลา และไลเจา มีคนไทมาก จึงมีคนไทปกครอง ในตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จังหวัด และเลขาธิการพรรคฯอำเภอ

การที่เวียดนามเป็นสมรภูมิที่ดุเดือดยาวนาน และการที่โลกตกอยู่ภายใต้อิทธิพลสงครามเย็นมาหลายทศวรรษ จนเวียดนามและไทยเป็นศัตรูทางการเมืองกัน และยืนอยู่ในขั้วตรงข้ามกันจนทำให้การศึกษาเรื่องราวของคนไทในเวียดนามทำได้จำกัดมาก คนที่สนใจศึกษาเรื่องนั้นนอกจากเป็นคนรุ่นเก่า เช่น หลวงวิจิตรวาทการ ทำ"คนไทยในตังเกี๋ย"ไว้ ซึ่งเป็น

ส่วนหนึ่งในเรื่อง"งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย"ก็มีคุณบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ เขียนเรื่อง"เวียดนาม" อาจารย์บรรจบ พันธุเมธา ไปสอบคำไทขาวในเวียดนามใต้ คุณจิตร ภูมิศักดิ์ ซึ่งเขียนเรื่องของชนชาติไทยโดยรวมในหนังสือหลายเล่ม¹⁵ หลังจากนั้นเรื่องราวของคนไทในเวียดนามก็ดูจะเลือนหายไป จนกระทั่งเมื่อเพลง"ไทยดำรำพัน"ดังข้ามฝั่งโขงมายังประเทศไทยในราวปีพ.ศ. 2513 และกลายเป็นเพลงฮิตติดอันดับอยู่หลายปี¹⁶ อย่างไรก็ตามเรื่องราวของคนไทในเวียดนามก็ยังคงไม่ที่รู้จักของคนไทยเราอยู่ดี แม้เพลง"ไทยดำรำพัน"จะติดหูคนทั่วไปเกือบทั้งนั้น แม้อิฉันก็ยังร้องได้

สิบห้าปี	ที่ไทเฮาเสียแดนดิน (เสียงฮัมตาม :...เดินเข้าไป)
จงเอ็นดูหมูน้อย	ที่พลอยพลัดบ้าน
เขาคอนไทย้ายกันไป	ทุกถิ่นทุกฐาน
จงฮักกันเหแน	ไทดำเขานา

สิบห้าปี	ที่ไทเฮาเสียดาเยเด (เสียงฮัมตาม :...เดินเข้าไป)
เมืองเฮาแพแสนเสียดา	ปู่เจ้าเขินดา
เยือนเคยอยู่เคยนอน	ต้องจรรจำลา
ปะไฮปะนา	น้ำตาไทไหล

สิบห้าปี	ที่ไทเฮาเสียแดนเมือง (เสียงฮัมตาม :...เดินเข้าไป)
เคยอยู่เฮื่องหมูน้อย	อยู่สุขข่าบาย
ลงแก่งตาได้สร้างสา	บ้านเมืองไว้ให้
บัดนี้จากไกล	ไทเสียดาเย...

¹⁵ แต่งงานของคุณจิตรส่วนใหญ่ได้รับการตีพิมพ์หลังพ.ศ. 2517 และหลังปีพ.ศ. 2520

¹⁶ ความฮิตติดอันดับของเพลง"ไทยดำรำพัน"น่าจะมีเรื่องของสถานการณ์สงครามเวียดนามเกี่ยวข้อง เพราะในปีพ.ศ. 2513 ทหารไทยได้พบชาวไทดำไทขาวในดงเงี้ยวจนสามสรวไลอันสนี่ นำมาออกวิทยุกลายเป็นข่าวฮือฮาอยู่พักหนึ่ง และต่อมาหลังเหตุการณ์ 14 ตุลา พ.ศ. 2516 ความขัดแย้งระหว่างชวกับซ้ายในสังคมรุนแรงมากขึ้น จนมีการจัดตั้งกลุ่มลูกเสือชาวบ้านขึ้น เพลงไทยดำรำพัน จึงกลายเป็นเพลงสำคัญเพลงหนึ่งที่ถูกเลือกให้ใช้ในการอบรมลูกเสือชาวบ้านด้วย ดู คำนำ ของ ม.ศรีบุษรา ในการพิมพ์ครั้งที่ 2 (มกราคม 2530) ไทยดำรำพัน สำนักพิมพ์บรรณกิจ , 2530

ที่จริงเพลง"ไทยดำรำพัน"คงแต่งขึ้นในปีพ.ศ.2512 ครบ 15 ปีของการอพยพมาจากเมืองแดงของชาวไทขาวและไทดำ เป็นเพลงเศร้ากินใจ และคงกระทบใจ "ม.ศรีบุษรา" หรือ คุณมนตรี ศรีบุษรา นายไปรษณีย์คนหนึ่ง ซึ่งค้นคว้าทางภาษาและวัฒนธรรมชนชาติไทด้วยตนเองเรื่อยมา จนเมื่อหลังเกษียณอายุ จึงเขียนหนังสือสารคดีชื่อ"ไทยดำรำพัน"ตีพิมพ์ครั้งแรกในปีพ.ศ.2522 นอกจากคุณมนตรีจะศึกษาจากเอกสารประวัติศาสตร์และเรื่องราวที่มีคนสืบค้นไว้เกี่ยวกับกลุ่มไทที่เรียกตนเองว่า"ผู้ไทย"แล้ว ตั้งแต่ปีพ.ศ.2518 เมื่อกลุ่มประเทศอินโดจีนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสังคมนิยม คุณมนตรียังได้เข้าไปทำการสัมภาษณ์ชาวไทดำ ที่ศูนย์อพยพชาวลาว จังหวัดหนองคาย และชาวไทขาวอพยพที่ศูนย์อพยพชาวญวน อ.แหลมสิงห์ จ.จันทบุรีอีกด้วย

คุณมนตรีได้อาศัยการแนะนำต่อของนายไปรษณีย์ด้วยกัน คือนายไปรษณีย์หนองคาย ที่แนะนำให้ท่านรู้จักกับ ท้าวพา วงศ์คำจันทร์ ชาวลาวอพยพที่เคยเป็นนายไปรษณีย์โทรเลขหลวงพระบาง มาก่อน ต่อมากลายเป็นบุรุษไปรษณีย์ของจังหวัดหนองคาย หน้าที่หนึ่งของท้าวพา ก็คือ ต้องนำไปรษณีย์ภัณฑ์ไปให้กับผู้อพยพในศูนย์อพยพชาวลาวเป็นประจำ คุณมนตรีจึงขอติดตามท้าวพาเข้าไปศึกษาเรื่องราวของชาวไทดำอย่างละเอียด ทั้งขอให้ท้าวพาช่วยเป็นล่ามให้ด้วย แต่คุณมนตรีกลับพบว่าตนเองสามารถสนทนากับชาวไทดำได้ไม่ยากนัก การเข้าไปเรียนรู้ชีวิตชาวไทดำจึงเป็นไปอย่างสะดวก โดยไม่ต้องพึ่งพาท้าวพาให้เป็นล่ามอีกต่อไป หลังจากนั้นคุณมนตรียังได้ไปศึกษา เรื่องของชาวไทขาวจากศูนย์อพยพชาวญวนที่จังหวัดจันทบุรีต่ออีกด้วย

"ไทยดำรำพัน"ประมวลให้เห็นทั้งประวัติศาสตร์ ชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงภาษาของชาวไทดำเป็นสำคัญและโดยละเอียด ถึงขั้นอยากฝึกภาษาไทดำขั้นพื้นฐานก็ทำตามได้ โดยมีเรื่องราวของชาวไทขาวเป็นส่วนประกอบ งานเขียนให้ความสำคัญกับคติความเชื่อ ประเพณีและภาษิตคำพังเพยที่ตกทอดมาจนถึงปัจจุบันของกลุ่มไทดำ ซึ่งเราจะพบว่าบ่วงอกสำนึกและนิสัยใจคอที่คล้ายคลึงกับกลุ่มไทอื่นๆ เช่น "ฟันเสือไว้หลายตำ หมาเข้าไว้หลายเมือง" คือ ชูตเรือเอาไว้ให้ท่า แะข้าวไว้หลายเมือง หมายถึง ให้ภูมิคุ้มกันไว้กับคนทั่วไป เมื่อมีแขกมาเยี่ยมให้ต้อนรับขับสู้ให้อบอุ่น , "เงินเต็มได้ เป่าจ้อไปเต็มเมือง" คือ มีเงินเต็มได้ ก็ไม่เท่ากับมีไพร่ฟ้าประชาชนเต็มเมือง หมายถึง มีเงินล้านฟ้า ถ้าอยู่คนเดียวปราศจากผู้อื่นก็อยู่ไม่ได้ "ไม้ลำเดียวล่อมฮั่วเบ่าก้วย ไปเบ่าป้อมแบ่งเมืองเบ่าเสื่อง" คือ ไม้ต้นเดียวเอามาทำรั้วล้อมไม่พอ ถ้าไพร่ฟ้าไม่เห็นด้วยจะสร้างบ้านเมืองล้อมไม่รุ่งเรือง "น้ำป้อเชื้อ เกือบอ้อมมือ" คือ น้ำพอเรือ เกือบพอมือ หมายถึง เมื่อมีที่อยู่ก็กินสบายแล้วอย่าโลภมาก จะทำอะไรคิดอะไร ให้พอเหมาะพอควร หรือ "เขื่อนหมื่นเปื้อเส้นตอก เขื่อนเหละเปื้อจ่วมกา" คือ เรือนหมื่นเพราะเส้นตอก เรือนผู้เพราะหน้าตา หมายถึง

ชาติบ้านเมืองจะมั่นคงหรือเสื่อมโทรมเพราะไฟฟ้าประชาชน¹⁷

คุณโพธิ์ แหม่มล่าเจียก ก็เป็นคนหนึ่งที่ศึกษาเรื่องของชาวไทในเวียดนามและลาวอย่างจริงจัง ทั้งนี้เพราะ คุณโพธิ์เป็นลูกหลานชาวไทพวน ซึ่งบรรพบุรุษถูกกวาดต้อนมาอยู่ที่ ก่อ.บ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ตั้งแต่ราวพ.ศ.2300¹⁸ คุณโพธิ์ได้รวบรวมเรื่องราวของชาวไทพวนโดยเริ่มจากหมู่บ้านหินปักบ้านเกิดของตน จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ และสืบสาวเรื่องราวของชุมชนหมู่บ้านไทพวนอื่นๆ ในอำเภอบ้านหมี่ หลังจากนั้นได้ไปศึกษาเรื่องชุมชนหมู่บ้านไทพวนที่จังหวัดนครนายก ภายหลังจึงขยายการศึกษาออกไปถึงชุมชนชาวไทพวนในภาคต่างๆ จนถึงทั่วประเทศ แล้วเขียนเป็นหนังสือสองเล่ม เล่มหนึ่งชื่อ "ตำนานไทพวน" อีกเล่มหนึ่งชื่อ "วัฒนธรรมและประเพณีไทพวน"

เมืองพวนเดิมเป็นส่วนหนึ่งของ สิบสองจุไท เป็นเมืองใหญ่ มีเขียงขวางเป็นเมืองหลวงทิศเหนือจดหัวพัน (ข้าเหนือ) และหลวงพระบาง ทิศตะวันออกจด ตำบ่วนและอันนัม ทิศใต้จดนครเวียงจันทน์ ทิศตะวันตกจดหลวงพระบาง ถ้าเราดูตามแผนที่ ที่คุณเติม วิภาคย์ พจนกิจทำเอาไว้เมื่อเขียน "ประวัติศาสตร์อีสาน"¹⁹ เราจะเห็นได้ชัดเจนว่าที่จริง สิบสองจุไท กับลาว เป็นแผ่นดินเดียวกัน ตามแผนที่นั้น หัวพันห้าทั้งหก อยู่ในเขต สิบสองจุไท ดังนั้น เมืองเขียงขวางจึงเป็นดินแดนตรงกลางระหว่างสิบสองจุไทกับลาวอีกทีหนึ่ง เมื่อคุณโพธิ์ศึกษาเรื่องเมืองพวนเขียงขวางจึงต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องสิบสองจุไทและลาวไปโดยปริยาย

คุณโพธิ์เล่าว่า "เมืองสิบสองจุไทย มีชื่อคู่กับดินแดนที่ติดต่อกับพม่า เรียกว่าสิบสองปันนา อย่างไรก็ตาม ภาคกลางที่ต่อแดนจีน คงเรียกว่า สิบสองจุไทย ภาคตะวันออกที่ต่อแดนญวน เรียกว่า เมืองพวน พวกไทยที่เป็นชาวเมืองในท้องที่ 3 ภาคนี้ก็ได้ชื่อต่างๆ กัน คือชื่อที่เรียกเฉพาะพวกชาวสิบสองปันนา ได้ชื่อว่า ลื้อ พวกชาวสิบสองจุไทย ได้ชื่อว่า ผู้ไทย ส่วนพวกชาวเมืองพวน ได้ชื่อว่า ลาวพวน แต่พูดภาษาไทย ถือตัวว่าเป็นคนไทยด้วยกันทั้ง 3 พวก คำว่า ลาวพวน พอมาอยู่ในแดนไทยปัจจุบันจึงเรียกพวกตนว่า ไทยพวน ลับมา"²⁰

¹⁷ ม.ศรีปสุรา ไทยดำรำพัน อ้างแล้ว หน้า 91-95

¹⁸ คุณโพธิ์อ้างตามตำนานวัดหินปักใหญ่ ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อพ.ศ.2306 โดย พระยาวิทาน หัวหน้าชาวไทพวน ซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นหัวหน้าชาวไทพวนในแว้งที่ชาวไทพวนกลุ่มนี้หรือชาวไทพวนกลุ่มอื่นๆ อยู่ที่นครเวียงจันทน์ชั่วคราว

¹⁹ เป็นรูป "แผนที่ประวัติศาสตร์ชาติไทย" คุณเติมทำขึ้น เมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ.2513 จากหนังสือ ประวัติศาสตร์อีสาน (พิมพ์ครั้งที่ 2) สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ , 2530

²⁰ โพธิ์ แหม่มล่าเจียก ตำนานไทพวน ก.พลพิมพ์ พรินต์ , 2537 หน้า 36

เมืองเชียงขวาง ถิ่นฐานเดิมของชาวไทพวน มีแหล่งโบราณคดีสำคัญคือ กู่ไหหิน ซึ่งเป็นบริเวณที่มี ไหหิน ขนาดใหญ่จำนวนมากกระจายไปทั่ว เป็นไหใส่กระดูกคนตาย เก้าแถมมาก คาดว่าอยู่ในยุคโลหะตอนปลาย มีอายุไม่น้อยกว่า 2,500 ปีมาแล้ว และมีนิทานท้องถิ่นเรื่อง "ไหเหล้าเจื่อง" ซึ่งผูกไปถึง ชุนเจื่อง²¹ เล่าว่าเมื่อชุนเจื่องรบชนะแควปะกัน²² ได้สั่งทำไหเหล้าเลี้ยงไพร่พลฉลองถึง 7 เดือนและให้ไพร่พลแต่งกายแข่งกัน ถ้านิทานมีเค้าความจริง²³ ดิฉันคิดว่า บางทีจากภาพยึ่งเหล่านี้อาจเป็นที่มาของวรรณกรรมปากเปล่าก็เป็นได้ ทำให้อีกราวร้อยปีต่อมา มีกวีรุ่นหลังผูกขึ้นเป็นมหากาพย์อีกครั้ง

ชุนเจื่องเป็นเรื่องล้านนารบกับแควหรือเขว ซึ่งฝ่ายแควมีล้านช้างและเมืองแกนเป็นพันธมิตร เป็นสงครามใหญ่มาก ต่างฝ่ายต่างระดมกำลังพลเข้าต่อสู้กัน ผู้คนล้มตายมากมาย จนกลายเป็นความทรงจำร่วมของผู้คนในสองฝั่งโขง ดิฉันสนใจเรื่องนี้เพราะทำให้มองเห็นกลุ่มไทสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งคือล้านนา ซึ่งมีมอญ ไทเขิน ไทพวน ไทลื้อและ ข่า เป็นพันธมิตรกัน ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งเป็นแคว ซึ่งมีแคว ลาว ผู้ไทย (แกน) เป็นพันธมิตรกัน กลุ่มแควเป็นกลุ่มอำนาจเก่าซึ่งมีแสนยานุภาพมากกว่า เพราะมีเมืองแกนที่ยิ่งใหญ่สนับสนุน ตำนานฝั่งล้านนาว่าชุนเจื่องเป็นพระยาปราบสองเมือง คือครองนครเงินยาง 14 ปีและนครแควปะกัน 17 ปี ส่วนตำนานฝ่ายล้านช้างชุนเจื่องตายในที่รบเป็นผีไปรบกับผีฟ้าพญาแกนต่อจนชนะ ทายาทของชุนเจื่องดำเนินการรบต่อจึงชนะแกนอย่างเด็ดขาดและยึดล้านช้างได้

ชุนเจื่องเป็นลูกหลานปู่เจ้าลาวจกและมีเชื้อสายมอญด้วย แต่ก็ไม่แปลกเพราะแถบล้านนา เป็นการผสมผสานระหว่าง ลัวะ มอญและไทอยู่แล้ว ไทสายนี้ไม่แปลกแยกกับมอญ แต่แปลกแยกกับแคว เหตุผลที่เมืองเงินยางเชียงแสนไม่ยกลูกสาวให้เมืองแคว ทั้งที่ลูกสาวก็มีใจให้เจ้าชายเมืองแคว เพราะความต่างทางชาติพันธุ์ ไม่ต้องการให้เชื้อสายปะปนกัน หรือที่จริงอาจเกรงแควจะขยายอำนาจผ่านการแต่งงานก็เป็นได้ ส่วนไทสายเมืองแกนและล้านช้างใกล้ชิดกับแควแต่ถึงอย่างไร ชุนเจื่องก็เป็นเก๋ขึ้นชอบของชาวล้านช้าง แม้ว่าเมื่อถึงสมัย

²¹ กษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่สมัยพุทธศตวรรษที่ 17-18 (พ.ศ. 1665-1735) ซึ่งกลายเป็นวีรบุรุษของเมืองและกลุ่มชนชาติไทตั้งแต่พะเยา เชียงตุง เชียงแสน เชียงรุ่ง จนถึงกลุ่มชนชาติข่า

²² มหาสิลา วีระวงค์ เห็นว่า เชียงขวางคือเมืองปะกันของแคว (ญวน) และวรรณคดีเรื่องนี้ไทยได้ไปจากเชียงขวาง คราวที่พระเจ้าตากส่งกองทัพมาตีเวียงจันทน์

²³ แม้ว่าอายุของ ไหหิน เหล่านี้จะเก่าแก่กว่าเรื่องราวของ ชุนเจื่อง ถึงราวประมาณ 1,000 ปี แต่เรื่องราวละเอียดละออ และความเชื่อต่างๆ ในมหากาพย์เรื่องนี้ที่แพร่หลายทั่วอาณาบริเวณตอนเหนือของไทยก็ชวนให้เชื่อได้ว่า ชุนเจื่อง น่าจะมีตัวตนจริงๆ

พญาโพธิสารราช (ปีพ. ศ. 2063-2090) รับศาสนาพุทธได้ประกาศให้ประชาชนเลิกนับถือผีฟ้าผีดินและทำลายหอผีเทพารักษ์ เลื้อเมืองลงจนหมด มหาภาพย์เรื่องนี้ถูกห้ามอ่านในวัด ห้ามเขียนลงในใบลาน ทั้งนี้เพราะในมหาภาพย์เรื่องนี้เต็มไปด้วยเรื่องของผีดำ (ผีบรรพบุรุษ) ผีเลื้อเมือง (เทวดาท้องถิ่น) ซึ่งถือเป็นเรื่องมลายตามคติทางพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม มหาภาพย์นี้ได้รับอนุญาตให้อ่านได้ในงานทำบุญบังไฟเพื่อขอฝนได้ เพราะพญาแสนซึ่งมีความเกรงผีเงืองอยู่จะได้บันดาลให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล²⁴

ในฐานะลูกหลานชาวทุ่งไหหิน คุณโพธิ์ได้ทำให้ภาพคนไทสองกลุ่มนี้ชัดขึ้นมามาก โดยระบุว่าพันธมิตรสำคัญของคู่ศึกสงครามขุนเจืองนั้นไม่ใช่ใครอื่น แต่เป็น ขุนบรม ผู้สร้างเมืองแสนที่ นาน้อยอ้อยหนู และผู้ที่ฆ่าขุนเจืองตายบนคอช้างคือ ขุนลอ บุตรชายคนโตของขุนบรมนั่นเอง แต่คุณโพธิ์ลงความเห็นว่า เรื่องขุนเจืองเกิดขึ้นในช่วงคาบเกี่ยวกับพ.ศ. 1300 และชี้ว่า ขุนบรม คือ ฟีล่อโก๊ะ ส่วนขุนลอ เป็นผู้สร้างเมืองเชียงทอง โดยขับไล่ขุนกันรายซึ่งเป็นขอมออกไปจากเมืองชวา แล้วตั้งชื่อเมืองชวาใหม่เป็นเมืองเชียงทอง ส่วนเมืองพวนเชียงขวาง เจ็ดเจิง น้องคนเล็กเป็นคนไปสร้าง คุณโพธิ์จึงเห็นว่าไทพวนเมืองเชียงขวางเป็นลูกหลาน ขุนบรม อันเป็นชนชาติไทมาแต่ไหนแต่ไร ทั้งยังรวบรวมเรื่องราวตำนานอาณานิคมนี้ขึ้นมาชี้ให้เห็นว่าความรุ่งเรืองบนแผ่นดินที่เชื่อมต่อกันเหล่านี้ เป็นการร่วมกันสร้างบ้านแปลงเมืองของ ขุนลอ กับ เจ็ดเจิง เป็นสำคัญ โดยการส่งขุนนาง 8 คนออกไปขยายเมืองน้อยใหญ่จนจรดแดนญวน ส่วนพวกขวนหรือ"แซ่"หรือเยว่ ก็ไม่ได้มีความต่างทางวัฒนธรรมมากนัก และมีการแต่งงานข้ามเมืองไปมากับกลุ่มรัฐไทโบราณละแวกนี้ด้วย

ความจริงนับตั้งแต่เกิดสงครามเวียดนามเป็นต้นมา เรื่องของเวียดนามก็อยู่ในความสนใจของคนไทยมาโดยตลอด แต่เรื่องที่คนไทยสนใจส่วนใหญ่เป็นเรื่องสงคราม การเมือง และต่อมาเมื่อเวียดนามเปิดประเทศ คนไทยก็สนใจไปในด้านช่องทางที่จะไปลงทุนในเวียดนามเป็นสำคัญ มีหนังสือ บทความ บทวิจารณ์ และวิทยานิพนธ์ไม่น้อยเกี่ยวกับเวียดนาม²⁵ แต่มักเป็นเรื่องปัจจุบันและผลประโยชน์เฉพาะหน้าเป็นส่วนใหญ่ หลังจากเวียดนามเปิดประเทศในทศวรรษนี้ จึงเริ่มมีข้อเขียนเชิงท่องเที่ยวและวัฒนธรรมออกมาบ้าง ต่อมาจึงค่อยมีงานเชิงวิชาการตามออกมา อย่างไรก็ตามงานศึกษาเรื่องชีวิตและวัฒนธรรมชาวไท

²⁴ เก็บความจาก ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง วีรบุรุษสองฝั่งโขง สุจิตต์ วงษ์เทศ (บรรณาธิการ) ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ มหาภาพย์ของอุษาคเนย์ สำนักพิมพ์มติชน , 2538

²⁵ เขียน วีระวิทย์และคณะ บรรณานุกรมภาษาไทย กลุ่มประเทศในอินโดจีน เวียดนาม กัมพูชา และลาว (พ.ศ. 2518-2539) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และ สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , กันยายน 2540

ชาวไทในเวียดนามยังมีน้อยเหลือเกิน และเพิ่งเกิดขึ้นเมื่อเร็วๆ นี้

แม้ปัจจุบันสิบสองจุไทอยู่ในเวียดนามและในประวัติศาสตร์ก็ยังส่งบรรณาการให้เวียดนามด้วย แต่แท้จริง สิบสองจุไท เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้างมาตั้งแต่แรก เนื่องจากลูกหลานขุนบรมแห่งเมืองแถนนั้นเองที่ลงมาสร้างอาณาจักรล้านช้าง แต่โดยเหตุที่ประเพณีการปกครองของชนชาติไทเป็นแบบสหพันธรัฐ เมื่อส่งลูกหลานสร้างบ้านแปลงเมืองไปแล้ว แม้จะมีเมืองใหญ่รุ่งเรืองขึ้นเป็นเมืองหลวง แต่เมืองอื่นๆ ก็จะมีอิสระในการปกครองตนเองระดับหนึ่งเสมอ ซึ่งปรากฏว่าเมืองสำคัญที่ชาวสิบสองจุไทมาสร้าง มักอยู่ต่ำลงมา เช่น หลวงพระบาง หลวงน้ำทา เวียงภูคา เชียงขวาง ซำเหนือ ซำใต้ และต่อมาหลวงพระบางกลายเป็นศูนย์กลางอาณาจักรใหม่ขึ้นมาแทนคือ อาณาจักรล้านช้าง

สถานภาพของ สิบสองจุไท จึงคล้ายเป็นหัวเมืองของล้านช้าง ที่ต้องส่งบรรณาการให้เวียดนามและจีนด้วย ซึ่งถ้าเราเข้าใจการเมืองในภูมิภาคนี้ เข้าใจการปกครองในระบบสหพันธรัฐไท ก็จะมองเห็นกระบวนการค่อยๆ หลุดออกจากกัน ของสิบสองจุไทกับอาณาจักรล้านช้างได้ไม่ยากนัก

ตามพงศาวดารหลวงพระบาง หลังจาก ขุนบรม ส่ง ขุนลอ ลงมาสร้างเมืองชวากรุงศรีสัตนาคนหุตล้านช้างร่มขาวแล้ว ขุนลอได้สืบเชื้อสายกษัตริย์มาอีก 21 องค์ถึงปีพ.ศ. 1859 ท้าวสุวรรณคำผงได้ราชสมบัติ พระยาสุวรรณคำผงมีโอรสชื่อ ขุนยักษ์ฟ้า ขุนยักษ์ฟ้ามีโอรสชื่อ ท้าวฟ้าจุ่ม ต่อมาขุนยักษ์ฟ้าลอบเป็นชู้กับนางสนมพระยาสุวรรณคำผง ขุนยักษ์ฟ้าและท้าวฟ้าจุ่มจึงถูกเนรเทศลอยแพไปติดแก่งหลี่ผี ทั้งสองจึงเดินเท้าเข้าเขตเมืองอินทปัตต์ได้พระยาศิริจันทราช เจ้ากรุงอินทปัตต์ชุบเลี้ยง ต่อมาพระยาศิริจันทราชได้ยกนางคำหยาดให้ท้าวฟ้าจุ่มและจัดกองทัพให้ท้าวฟ้าจุ่มมาตีล้านช้างยึดเมืองได้ในปีพ.ศ. 1899 พระเจ้าฟ้าจุ่มเป็นกษัตริย์ที่มีชื่อเสียง ถือเป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ของลาว เพราะสามารถขยายอาณาจักรล้านช้างได้กว้างใหญ่ไพศาล ตามตำนานพระบาง^{๒๓} เล่าว่า นางคำหยาดมเหสีท้าวฟ้าจุ่มเป็นคนนำพุทธศาสนาเข้าไปในล้านช้าง โดยก่อนหน้าลาวยังคงนับถือผี และแม้จะเริ่มรับพุทธศาสนาจากเจ้าหญิงหอม การนับถือผีของลาวก็ยังสืบเนื่องมาจนถึงสมัยพญาโพธิสารราชซึ่งนับถือพุทธมาก จนพยายามทำลายความเชื่อเรื่องผีลงไป อิทธิพลของพุทธศาสนาจึงแข็งแกร่งขึ้น

^{๒๓} พระบาง เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองหลวงพระบางองค์หนึ่ง หล่อด้วยปัญจโลหะงดงามมาก เป็นศิลปะเขมรมัยขายน ไทยได้มาจากลาวพร้อมพระแก้วมรกต ครั้งแรกประดิษฐานที่วัดสามปลื้ม ต่อมาเมื่อเรื่องราวปาฏิหาริย์จนไทยต้องส่งคืนไปให้ลาว ภายหลังไทยปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ได้อัญเชิญมาใหม่ประดิษฐานไว้ที่วัดจักรวรรดิราชาวาส